Dr. FRAN BARAC:

LITURGIKA

oštećena stranica 15-16
nedostaju stranice 117-120
nedostaju slike 22, 24-39

C. GAMULIN.
UCENIK.
8-b

LITURGIKA

ILI NAUKA

O BOGOŠTOVNIM OBREDIMA KATOLIČKE CRKVE

NAPISAO

DR. FRAN BARAC,

PROFESOR KAT. RELIGIJE U KRALJ. VEL. GIMNAZIJI POŽEŠKOJ.

SA 44 SLIKE.

ODOBRILA NADBISKUPSKA DUHOVNA OBLAST U ZAGREBU.

KRUTO VEZANA STOJI 2 K.

U ZAGREBU.
TROŠAK I NAKLADA KRALJ. HRV.-SLAV.-DALM. ZEMALJSKE VLADE.
1908.

C. GAMULIN.
UCENIK.

Ova se knjiga ne smije prodavati skuplje nego za cijenu naznačenu na prednjoj strani.

Kr. zemaljska tiskara.

Predgovor.

Ova je knjiga napisana po nalogu i naputku duhovne oblasti nadbiskupije zagrebačke za više pučke i niže srednje škole.

Knjiga hoće da bude na ruku učitelju, e bi što bolje upoznao učenika sa svrhom i znamenovanjem katoličkih crkvenih obreda. Učenik treba da shvati bogoštovni život crkve, da bi mogao sa što većom koristi pratiti crkvene čine. Bude li učenik s razumijevanjem sudjelovao i u ovom crkvenom životu, crpst će odatle veliku duhovnu korist. Njemu će liturgija crkve omiljeti, a time će i njegovo kršćansko mišljenje i čuvstvovanje ojačati.

Pored ovoga glavnog cilja želi knjiga da uvede učenika u poznavanje i cijenjenje kršćanske umjetnosti.

Ovu dvostruku svrhu knjige valja da ima učitelj pred očima.

Mnogo je toga uzeto u knjigu poradi cjeline. Učitelj će prema prilikama odabrati i tumačiti, što šire, što kraće. I od učenika se nikako ne će tražiti sve, pogotovu ne sve od svakoga (na pr. sitno štampano, ono u „Dodatku“ i t. d.).

Knjiga nije pisana tako, da se uči naizust. Već širi način izlaganja kaže, da učenik ima samo glavne misli ponoviti koliko je moguće vlastitim riječima. Tekstove molitava i pjesama valja pustiti na volju naprednijim učenicima. Pribilježena pitanja iz katekizma treba da učenika sjete, kako ima ponoviti vjersku nauku, na koju ga opominje obred. — Pjesme i slike primjerak su religiozne umjetnosti i ilustracija blagdana. Mogu biti prikladna podloga za zornu obuku i podesna prigoda za kršćansko uzgajanje. Pjesme imadu uz hrvatski tekst još i latinski ili stari hrvatski. Taj je uzet iz misala, odobrenog od sv. rimske stolice, e bi bio primjerak staroga hrvatskog liturgijskoga jezika. — Slike unišle su one, za koje je pisac mogao dobiti pravo reprodukcije. Zato i nije izbor potpun, kako je pisac zamislio.

Klišeji za slike br. 15, 22 i 40 načinjeni su s dopuštenjem nakladnika prema istim slikama u „Liturgici“ Alojzija Stroja, koja je izašla 1907. u nakladi „Katoliške bukvarne“ u Ljubljani.

Isto tako ugotovljeni su klišeji za slike br. 24 do 30 prema slikama u „Katholische Liturgik von Carl Zetter. Fünfte Auflage. Graz 1907. Verlagsbuchhandlung „Styria“.

Ostali klišeji priređeni su ili prema originalnim fotografijama ili prema nekim slikama u „Filio Dei“ i „Ars sacra I. Serie“. Kösel'sche Buchhandlung. Kempten.

Pored školskih autora (Deimel, Kühnl, Zetter, Stroj, Čižek, Schiffels, Fischer) upotrijebio sam iz bogate literature ove struke osobito mnogo od ovih:

Dr. V. Grimnich: Der Religionsunterricht;
P. Cabrol: Die Liturgie der Kirche;
Dr. K. A. Heinrich Kellner: Heoctologie;
Dr. B. Mette: Katholische Populär-Liturgik;
Dr. N. Gihr: Das heilige Messopfer, i
Dom Guéranger: Das liturgische Jahr.

Bog dao, te bi i ova knjiga prinijela kamečak katoličkoj prosvjeti i istinskoj religioznosti hrvatske mladeži. Bila na slavu Božju!

U Požegi 6. prosinca 1907.

Pisac.

P. S.

Kad je knjiga već bila u štampi, izašla je visoka naredba od 1. lipnja 1908. br. 11.084, po kojoj se „Liturgika“ uzima u srednjim školama samo u II. semestru II. razreda. U korekturi nije se mogla knjiga, proračunana za dva semestra, skratiti na pô. Nije ni stoga moguće, što u višim pučkim školama ostaje „Liturgika“ za dva semestra. Sad je pogotovu prepušteno učitelju, da iz knjige izabere za učenje samo glavnije stvari i iz samog prvog i trećeg dijela.

U Požegi 31. srpnja 1908.

Gdje je što.

Uvod.

Strana

§ 1. Poštovanje Boga. 1
§ 2. Potreba spoljašnjeg poštovanja Boga. 2
§ 3. Katoličko bogoštovlje. 3
§ 4. Znamenitost liturgije i liturgike. 4
§ 5. Vrste katoličke liturgije. 4
§ 6. O čem govori liturgika. 7

I. Dio.

Liturgičko vrijeme.

§ 7. Crkvena godina. 7
§ 8. Kako se dijeli crkvena godina? 8

Glava prva.

§ 9. Nedjelja. 9
§ 10. Kvatri. 10

Glava druga.

Članak prvi.

Božićno doba.

§ 11. Što znači i kako se dijeli? 10
§ 12. Advent. 11
§ 13. Badnjak. 12
§ 14. Božić. 13
§ 15. Božićna osmina. 14
§ 16. Obrezanje Gospodinovo. 15
§ 17. Bogojavljenje. 16
§ 18. Svijećnica. 17

Članak drugi.

Uskrsno doba.

§ 19. Što znači i kako se dijeli? 18
§ 20. Prijelaz na korizmu. 19
§ 21. Korizma uopće. 20
§ 22, Pepelnica. 21
§ 23. Glušnica. 21

Strana

§ 24. Veliki tjedan. 22
§ 25. Cvjetnica. 23
§ 26. Lamentacije. 24
§ 27. Veliki četvrtak. 25
§ 28. Veliki petak 26
§ 29. Velika subota. 28
§ 30. Uskrs. 29
§ 31. Nedjelje po Uskrsu. 31
§ 32. Markovo i molitveni dani. 31
§ 33. Spasovo. 32

Članak treći.

Duhovsko doba.

§ 34. Što znači i kako se dijeli? 33
§ 35. Priprava za Duhove 33
§ 36. Duhovi. 33
§ 37. Nedjelje po Duhovima. 34
§ 38. Presveto Trojstvo. 35
§ 39. Tijelovo 35
§ 40. Blagdan presv. Srca Isusova. 37

Glava treća.

Praznici svetaca.

§ 41. Znamenovanje i vrste ovih praznika. 37
§ 42. Svetkovine bl. Djevice Marije. 39
§ 43. Svetkovine apostolâ. 41
§ 44. Blagdan Svih svetih. 41
§ 45. Blagdani svetih zaštitnika. 42
§ 46. Svetkovina anđelâ. 42
§ 47. Dušni dan. 43

II. Dio.

Liturgička mjesta.

§ 48. Crkve. 44
§ 49. Vrste crkve. 46
§ 50. Spoljašnjost crkve. 48
§ 51. Unutrašnjost katol. crkve. 49
§ 52. Svetište. 49
§ 53. Oltar. 49
§ 54. Slike i kipovi. 51
§ 55. Lađa crkve. 52
§ 56. Predvorje crkve. 52
§ 57. Sakristija: 53
A. Crkveno ruho; 55
B. Crkveno suđe; 58
C. Crkvene knjige. 60
§ 58. Groblje. 60

III. Dio.

Liturgička djela.

Glava prva.

Sveta misa.

Članak prvi:

Uopće o žrtvi i sv. misi.

Strana

§ 59. Žrtvovanje. 61
§ 60. Žrtva Novoga zakona. 62
§ 61. Sv. misa. 63
§ 62. Glavni dijelovi i obredi sv. mise. 64

Članak drugi.

Katekumenska misa.

§ 63. Pristupne molitve. 66
§ 64. Ulaz i Gospodine pomiluj. 67
§ 65. Slava-Gloria. 68
§ 66. Molitva-Oratio. 69
§ 67. Poslanica-Epistola. 70
§ 68. Prelazne molitve ili pjesme. 70
§ 69. Evanđelje. 71
§ 70. Vjerovanje-Credo. 73

Članak treći.

Misa vjernih.

A. Prikazivanje darova-Offertorium.

§ 71. Prikazivanje. 75

B. Posvećenje-Consecratio.

§ 72. Praefatio-Predgovor. 77
§ 73. Kânon. 79
§ 74. Kanon prije podizanja. 80
§ 75. Podizanje. 81
§ 76. Kanon poslije podizanja. 82

C. Pričešćivanje-Communio.

§ 77. Priprava za sv. pričest. 83
§ 78. Pričešćívanje i zahvala. 85

Članak četvrti.

Svršetak sv. mise.

§ 79. „Postcommunio“ do Evanđelja sv. Ivana. 86

Glava druga.

Sveti sakramenti.

Strana

§ 80. Obredi sv. sakramenta uopće . . . 88
§ 81. Obredi sv. krsta . . . 88
§ 82. Obredi sv. potvrde . . . 90
§ 83. Obredi sv. pričesti . . . 91
§ 84. Obredi sakramenta pokore . . . 92
§ 85. Obredi posljednje pomasti . . . 92
§ 86. Sakrament sv. reda . . . 93
§ 87. Hierarhija . . . 95
§ 88. Obredi sakramenta ženidbe . . . 96

Glava treća.

Sakramentalija.

§ 89. Sakramentalija uopće . . . 97
§ 90. Redovnici i primanje u red . . . 99
§ 91. Izbor i krunisanje pape . . . 100
§ 92. Posvećivanje zvona . . . 101
§ 93. Blagoslivljanje mrtvaca . . . 102

Glava četvrta.

Crkvene molitve i pobožnosti.

§ 94. Neke molitve . . . 103
§ 95. Neke pobožnosti . . . 104

Dodatak.

§ 96. Crkveno pjevanje . . . 106
§ 97. Primjeri liturgičkih pjesama:
Psalam 50 (Miserere) . . . 107
Psalam 129 (De profundis) . . . 109
Psalam 136 (Super flumina) . . . 109
Kantici:
Bl. Djevice Marije (Magnificat) . . . 110
Simeonov (Nunc dimittis) . . . 110
Zakarijin (Benedictus) . . . 111

Himni:
Poslednica na Uskrs (Victimae paschali) . . . 111
„ „ Duhove (Veni sancte spiritus) . . . 112
„ „ Tijelovo (Lauda Sion) . . . 113
„ „ Sedam žalosti (Stabat mater) . . . 115
„ „ Dušni dan (Dies irae) . . . 116
Himnus sv. Ambrozija i Augustina: Te Deum . . . 118

Slike.

Slika 1. Correggio: Porođenje Kristovo.
„ 2. Murillo: Klanjanje pastirâ.
„ 3. Führich: Sveta tri kralja.
„ 4. Reni: Krštenje Isusovo.
„ 5. Tima da Conegliano: Krist učitelj.
„ 6. Biliwerti: Isus uči Samaritanku da je obećani Mesija.
„ 7. Palma vecchio: Isus s apostolima.
„ 8. Raffael: Preobraženje Kristovo.
„ 9. Leonardo da Vinci: Zadnja večera.
„ 10. Reni: „Evo čovjeka!“ (Iv. 19, 5).
„ 11. Tiepolo: Isus pada pod križem.
„ 12. Rubens: Krist među razbojnicima.
„ 13. Achtermann: Krista skidaju s križa.
„ 14. Rembrandt: Krist i Toma.
„ 15. Raffael: Krist predaje Petru vrhovnu pastirsku vlast.
„ 16. Rubens: Silazak Duha svetoga.
„ 17. Dürer: Svi sveti slave presveto Trojstvo.
„ 18. Rubens: Isus naređuje presveti oltarski sakramenat.
„ 19. Fra Filippo Lippi: Blagovijest.
„ 20. Katakombe u Rimu A.
„ 21. Katakombe u Rimu B.
„ 22. Tloris bazilike . . . strana 47.
„ 23. Bazilika sv. Ivana lateranskog u Rimu.
„ 24. Oltar: podnožje i kamena ploča za moći . . . 50.
„ 25. Crkveno ruho: dalmatika, naručnik, stola, pallium . . . „ 53.
„ 26. Crkveno ruho: misnica, plašt . . . „ 55.
„ 27. Papinska i biskupska insignija: tijara, infula, štap, križ, katedra „ 56.
„ 28. Crkvene stvari: kalež, čistilo, patena, palla, vèo, burza, korporale „ 57.
„ 29. Crkveno posuđe: monstranca, ciborium . . . „ 58.
„ 30. Crkvene stvari: kadionica, lađica, vrčići . . . „ 59.
„ 31. Katedrala sv. Dujma u Spljetu. Baptisterij sv. Ivana.
„ 32. Unutrašnjost sv. Dujma u Spljetu. Stil bizantinski (zovu ga i: stari hrvatski).
„ 33. Portal baptisterija u Spljetu.
„ 34. Katedrala u Đakovu. Romanski stil.
„ 35. Unutrašnjost katedrale u Pečuhu. Romanski stil.
„ 36. Metropolitanska crkva u Zagrebu. Gotički stil.
„ 37. Crkva sv. Petra u Rimu. Stil rennaissance.
„ 38. Unutrašnjost crkve sv. Petra u Rimu. Stil rennaissance.
„ 39. Unutrašnjost nove bazilike sv. Pavla u Rimu.
„ 40. Sv. otac papa Pio X. poslije krunisanja.
„ 41. Unutrašnjost župne crkve u Požegi. Barokni stil.
„ 42. Führich: Bl. Dj. Marija na putu k Elizabeti.
„ 43. Murillo: Immaculata.
„ 44. Raffael: Sikstinska Madonna.

U v o d.

§ 1. Poštovanje Boga.

[Kat. I. čl. vj. p. 35—37.; I. zap. Božja p. 37—39.; 48.; 55—60.; 192.; Milost p. 18—21.]

1. (Poštovanje uopće.) Poštovati koga reći će: priznavati izvrsnosti, koje su u njega, i to priznavanje spoljašnjim također načinom pokazati. Što su u nekoga izvrsnije osobine, to smo većma dužni poštovati ga (na pr. kreposnog i umnog muža, odličnog gospodina, dobročinca, roditelja, kralja i t. d.).

Spoljašnji način poštovanja je različit (na pr. pozdrav, poklonjanje, svečanosti (bakljade), spomenice i t. d.).

2. (Poštovanje Boga.) Bog je naš Stvoritelj, naš vrhovni gospodar, naša svrha. Određeni smo, da u njemu i u sjedinjenju s njim nađemo svoje pravo i vječno blaženstvo. To nas uči već razum, a jasnije vjera kršćanska. To treba da mi i priznamo.

Priznati Boga vrhovnim gospodarom svega i to priznanje spoljašnjim također načinom pokazati: to će reći poštovati Boga.

3. (Vrste poštovanja Boga.) Boga poštujemo ili tako, da neposredno njemu samomu činimo čast, ili tako, da ga posredno štujemo u svecima.

Osobine Božje nadilaze sve izvrštine, što ih možemo sebi zamisliti. Dostojanstvo je Božje najviše, veličanstvo njegovo beskrajno. Mi smo njemu u svemu i sasvijem podložni. Priznati Boga početkom i svrhom svih stvari, priznati, da smo njemu u svemu i sasvijem podložni: reći će klanjati se Bogu (cultus latriae).

Klanjanje (adoratio) ide samo Boga. Svece Božje poštujemo poradi Boga. Zato je i poštovanje, koje činimo svecima, različno od poštovanja, koje činimo Bogu. Svece Božje samo štujemo i prizivamo (veneratio et invocatio), jer su prijatelji i ugodnici Božji. Oni nam mogu svojim odvjetovanjem isprositi mnoge milosti od Boga (cultus duliae, vidi § 43.).

Mati Sina Božjega, blažena Djevica Marija, uzvišena je nad sve svece i anđele. Zato štujemo blaženu Djevicu posebnim načinom i više se pouzdajemo u njezino odvjetovanje (cultus hyperduliae, vidi § 44.).

4. (Načini poštovanja Boga.) Poštovati Boga možemo dvòjâko: unutrašnjim i spoljašnjim načinom. Unutrašnje poštovanje biva onda, kad Boga častimo duhom i srcem: to su Bogu mile misli, želje i čuvstva, što ih za Boga u duši njegujemo. Na pr. kad mišlju i srcem slavimo Boga, kad se u srcu molimo Bogu, njemu zahvaljujemo, podlažemo njegovoj volji i t. d. Spoljašnje poštovanje Boga biva onda, kad ove unutrašnje Bogu mile misli i čuvstva spolja očitujemo riječima (na pr. usmenom molitvom), znacima (na pr. sklapamo ruke, kleknemo), djelima (na pr. svetkovanjem blagdana, postom, primanjem sv. sakramenata, blagoslovinâ i t. d.).

Bilješka. Krepost, koja nas nagoni, da poštujemo Boga i dužno mu poštovanje pokažemo, zove se religija (virtus religionis) ili bogoštovlje. — Čitavi naš život i sve naše djelovanje treba da obuzima želja i namjera, da svako naše djelo, bude konačno na slavu Božju. Kad vršimo Božje zapovijedi i svoje dužnosti treba da nam je nakana vršiti Božju volju i tako priznavati Boga svojim vrhovnim gospodarom, o kojem smo usve i posve zavisni. Ovakav život i djelovanje, u kom je sve udešeno „na veću slávu Božju", također je poštovanje Boga ili bogoštovlje u širem znamenovanju te riječi.

§ 2. Potreba spoljašnjeg poštovanja Boga.

[Kat. I. zap. p. 49—54.]

Nije dosta poštovati Boga samo u srcu (unutrašnjim načinom). Čovjek treba da poštuje Boga i spoljašnjim načinom.

a) Spoljašnje poštovanje Boga ište od nas već sama priroda. — Duša su i tijelo jedna cjelina — čovjek. Zato mi po svojoj prirodi očitujemo spoljašnjim znacima, što u srcu ćutimo. Istinito će se dakle poštovanje Boga, koje je u srcu, svakako odraziti višeput i na tijelu. Kako nam na pr. lice sja, kad je srce veselo, tako je prirodno, da se i srdačno poštovanje Boga nekako spolja ukaže, na pr. da se držimo kao čovjek, koji se ozbiljno zamislio, da sklopimo ruke, da kleknemo, da riječju zazovemo ime Božje i t. d.

b) Mi smo dužni Boga poštovati spoljašnjim načinom (tijelom). — Čitavi čovjek, i tijelo, nesamo duša, treba da Boga štuju. Bog je stvorio i Bog je gospodar nesamo duše, nego i tijela. Treba dakle da Boga svojim gospodarom priznamo i njemu se klanjamo nesamo dušom, nego i tijelom.

c) Spoljašnje poštovanje Boga potrebno je i zato, jer bogoštovna djela opominju i nas i druge, kako treba Bogu dati dužnu čast. Pobožno na pr. vladanje u crkvi bûdi Bogu mile misli i čuvstva.

d) Spoljašnje bogoštovlje nužno je, jer nesamo pojedinac nego i društvo ljudi mora da poštuje Boga. Društvo, kao društvo, može Boga

poštovati jedino tako, da se to spolja vidi, da bude nàočiglêd sviju, na pr. procesije, poklonjanje i t. d.

e) Povijest nas uči, da je svaki narod imao i visoko cijenio spoljašnje poštovanje Boga: javne molitve, žrtve i t. d. To je znak, da spoljašnje poštovanje Boga zahtijeva priroda čovjeka.

Bilješka. Rimljani su svoje spoljašnje bogoštovlje zvali: cultus deorum (cultus od colere = poštovati); razne znakove i čine, kojima bi svoje unutrašnje poštovanje Boga spolja očitovali, imenovali su: caeremoniae; pojedini bogoštovni znak ili čin označili bi s riječju: ritus = obred.

Te su riječi i danas u običaju. Upotrebljavaju se uzajmice. Ipak redovno znači kult: skup svih onih djela, kojima spolja očitujemo svoje unutrašnje poštovanje Boga; ceremonija ili ritus = obred je pojedini znak ili čin, kojim se naše unutrašnje poštovanje Boga spolja očituje, na pr. kod žrtvovanja.

§ 3. Katoličko bogoštovlje.

[Kat. IX. čl. vj. p. 230—241.; II. zap. crkv.]

Sam utemeljitelj katoličke Crkve, Gospodin Isus Krist, utemeljio je i katoličko bogoštovlje.

1. Katoličko bogoštovlje treba da je unutrašnje. Ono treba da izvire iz srca, iz unutrašnjega uvjerenja. Umom (mišlju) treba da Boga priznajemo svojim vrhovnim Gospodarom, voljom (srcem) treba da se njegovoj volji pokoravamo. Mi cijelom dušom svojom (nakanom) treba da se odvraćamo od svega, što je protiv Božjega zakona, a vazda da težimo na to, kako bismo ugodili Bogu. Tako zapovijeda Krist: „Bog je duh, i koji mu se klanjaju, u duhu i istini treba da mu se klanjaju" (Iv. 4, 24.).

Unutrašnje katoličko bogoštovlje treba da se očituje i spoljašnjim načinom.

a) Gospodin nam je Isus Krist sâm dao najljepši ugled. On je molio (na pr. na gori Maslinskoj), polazio hram i sinagoge, klečao, blagoslivljao i t. d.

b) Isus Krist je zapovjedio, da Boga poštujemo i spoljašnjim načinom. „Ovako ćete moliti vi," reče apostolima, kad ih je učio moliti „Oče naš". „Ovo činite meni na spomen," naloži On, izakako zgotovi prvu nekrvnu žrtvu na posljednjoj večeri. „Idite i naučajte sve narode i krstite ih," zapovijeda Krist.

c) Ovu svetu zapovijed Božju izvršili su apostoli. Oni su molili, prikazivali nekrvnu žrtvu, krstili i dijelili sve ostale sakramente, koje je Gospodin Isus Krist naredio.

d) Po vlasti od Krista dobivenoj određivali su apostoli i njihovi nasljednici, papa i biskupi — Crkva katolička — štogod bi bilo potrebno za spoljašnje bogoštovlje.

Tako su onim bitnim spoljašnjim činima i znakovima (obredima), koje naredi već sam Krist, dodavali druge obrede, da prema prilikama vremena spoljašnje bogoštovlje bude što ljepše, nježnije i svečanije.

Katoličko dakle bogoštovlje ili katolički kult zove se: skup svih obreda, koje na čast Božju naredi Krist i njegova Crkva.

Ovo bogoštovlje zove se još i: „katolički obredi", „ritus katoličke Crkve" ili „ceremonije katoličke Crkve".

Općeno je još ime za sve obrede katoličkog bogoštovlja grčka riječ „liturgija".

Bilješka 1. U Grkâ značila je riječ liturgija javnu, državnu službu. Kršćani su po Novom Zakonu nazvali svoje bogoštovlje liturgijom.

Bilješka 2. Riječ liturgija upotrebljava se danas u dva znamenovanja: a) uopće za skup svih obreda katoličkog bogoštovlja; b) napose zovu mnogi svetu misu liturgijom.

Bilješka 3. Pojedine obrede katoličke crkve tumači posebna nauka. Zove se po liturgiji: liturgika. I knjiga, koja pòrêdom izlaže i tumači katoličke obrede, zove se liturgika.

§ 4. Znamenitost liturgije i liturgike.

[Kat. Glava I. p. 1.; Gl. II. p. 4., p. 44.; Gl. III. p. 1—38., p. 190—93.]

Znamenitost liturgije i liturgike je očigledna.

Liturgika nam predočuje ljepotu i uzvišenost liturgije ili katoličkoga bogoštovlja. Ona nam prikazuje duboko znamenovanje pojedinih znakova i čina, s pomoću kojih mi spolja izričemo svoje unutrašnje štovanje Boga.

1. Liturgika nas uči cijeniti svetu liturgiju. U liturgici vidimo, kako liturgija nije puka spoljašnja ceremonija bez misli i čuvstva. Liturgija, kojom katolička Crkva iskazuje Bogu čast, uzvišena je pjesan, puna sadržaja. Ona je podobna da čovjeka gane i k Bogu da digne pamet i srce.

2. U liturgiji se òglêda duhovni život vjernikâ, počitanje, vjera, ufanje i ljubav, kojom se vjernici zanose k Bogu i s njim u duhu sjedinjuju. Liturgija nam govori od srca k srcu. Živa je to i vruća molitva. Ona djeluje na nas kao srdačna i ganutljiva propovijed. Ona poučava načinom, koji shvaća i neuki vjernik.

3. Liturgika nas uči, kako valja dostojno vršiti katoličke obrede. No dostojno vršenje katoličkih obreda (sakramenata, sakramentala i t. d.) stječe nam obilje Božjih milosti, da uzmognemo i inače živjeti život pravo kršćanski.

4. Poznavanje ljepote i uzvišenosti liturgije napunja nas s oduševljenjem i s ponosom za svetu našu vjeru. Ovo poznavanje učinit će, da nas ne će sablazniti oni, koji prezirno govore o svetoj misi i katoličkim obredima. Mi ćemo ih žaliti, što ih oni ne razumiju. Da ih razumiju, i oni bi se zagrijali za njih!

§ 5. Vrste katoličke liturgije.

Katolička liturgija razvijala se postupice na osnovu bitnih ustanova, koje naredi ili sam Krist ili apostoli.

1. (Svrha obredâ.) Crkva želi bogoštovnim obredima postići ovo troje: a) da se dostojno pripravimo za sv. sakrament ili blagoslovinu, e bismo te bogoštovne čine zbilja s počitanjem i s ljubavlju vršili; obred nam kaže, koju misao ili koje čuvstvo treba da tom prilikom uzbudimo; b) spoljašnji znakovi obredâ predočuju nam milosti, koje u sakramentu ili blagoslovini dobivamo; c) mnogi obredi prikazuju nam slikovno i dužnosti, koje treba da preuzmemo i vršimo.

2. (Postanak raznovrsnih obreda.) Spoljašnji znaci, kojima izričemo iste unutrašnje misli i čuvstva, nijesu u svih naroda jednaki. Osobito se u tom razlikuju istočnjaci od zapadnjaka. Na zapadu se na pr. čovjek klanja glavom ili prigiblje koljenom, kad želi komu (na pr. caru) pokazati svoje duboko poštovanje; na istoku će istočnjak istu misao očitovati tako, da padne ničice, ili da se barem rukom takne čela, ustâ i prsiju.

Ta prirodna razlika istoka i zapada odsijeva i u liturgiji. Istočnjaci vole uopće što sjajnije, kićenije i duže obrede; zapadnjacima se mile što kraći i jednostavniji. Tako su se razvile druge liturgije na istoku, druge na zapadu.

Pored toga se razlikuju liturgije, pogotovu u prvo kršćansko doba, jezikom.

Ipak, u jezgri sve su liturgije jednake, jer su sve građene na temelju, koji položiše Krist i apostoli.

3. (Dioba liturgijâ.) U glavnom se dijele sve liturgije na istočne i zapadne. Istočnima je izvor liturgija jerusalimska, koju osnova sv. Jakov apostol, prvi biskup u Jerusalimu. Zapadne su se razvile iz liturgije rimske, kojoj su začetnici sv. apostoli Petar i Pavao.

Iz jerusalimske nastale su raznovrsne liturgije istočnjačke: grčka (dvije: duža sv. Vasilija i kraća sv. Ivana Zlatoustoga), sirska, koptička, armenska i druge. Iz rimske su se liturgije izvile sve zapadnjačke, na pr. gotska, galikanska, milanska i t. d.

Jezik je u liturgijama bio raznovrstan prema narodu, u kojem je koja liturgija nastala. Na zapadu je kasnije zavladao jezik latinski.

4. (Liturgija u Slavenâ i Hrvatâ) Slaveni su zaslugom sv. Ćirila i Metodija dobili svoj jezik, stari slovenski. Doskora su u taj jezik pretočeni obredi dviju grčkih liturgija i liturgije rimske. Tako su Slaveni dobili dvije liturgije istočne i jednu zapadnu, a u sve tri svoj slovenski jezik.

Hrvati se s ponosom ističu među katoličkim narodima, dà i među katoličkim Slavenima. Dok su drugi katolički Slaveni izgubili slovenski jezik u liturgiji, Hrvati su znali očuvati i potomstvu predati taj narodni amanet. Do XVIII. vijeka upotrebljavao se slovenski jezik u liturgiji još i u zagrebačkoj biskupiji (uža Hrvatska), u mnogim župama biskupije srijemske (Sla-

vonija) i sadašnje nadbiskupije vrhbosanske (Bosna i Hercegovina). I danas se još naš jezik uščuvao u liturgiji nekih biskupija oko Jadranskoga mora.

U Hrvatskoj je dakle trovrsna katolička liturgija:

a) Zapadna rimska latinska.

b) Zapadna rimska slovenska ili glagolska.

Ta se govori u senjskoj biskupiji i u nekim biskupijama Istre, Dalmacije i dalmatinskih ostrva. Obred je rimski zapadni. Jezik je slovenski. Pisan je uglatim starim slovenskim slovima. Ta se slova zovu „glagolica", zato se i cio obred naziva „glagolskim".

c) Istočna slovenska ili ćirilovska. Ovu upotrebljavaju oni istočnjaci, koji su se sjedinili s Rimom. Zato se i zovu sjedinjeni (unijati). Biskup im stoluje u Križevcu.

Bilješka 1. U nekim je hrvatskim krajevima drevni običaj, da se obredi sv. sakramenata, i u sv. misi Evanđelje i Poslanica, čitaju hrvatskim jezikom.

Bilješka 2. Jezik ne smeta jedinstvu katoličke crkve. Raznovrsnim izričajem jedne iste vjere postaje crkveni sklad i jedinstvo krasnije i veličanstvenije. Zato Crkva štiti obrede istočne i zapadne, i čuva povlastice pojedinih pokrajina, koje su narodi stekli već kod pristupa u Crkvu.

Opet Crkva želi, da u liturgiji vlada mrtvi jezik, kojim se više ne govori i koji zato nije podvržen razvojnim promjenama. To je potrebno: a) jer su liturgički znaci i čini postojano isti; treba dakle da se i kažu govorom, koji vrijedi jednako za sve ljude bez razlike vremena. b) Korisno je to i zato, da nam već tajanstvenost jezika dozove u pamet, kako su bogoštovna djela veličajna i kako treba da uzbude čuvstvo poštovanja i bogoljubnog straha.

Ovi razlozi vojuju i za latinski jezik. Pogotovu što je a) latinski jezik, da tako kažemo, materinskim jezikom Crkve; b) tim jezikom govori otac, glava i središte Crkve, Rim; treba dakle da ga poznadu barem službenici Crkve; c) taj je jezik postao zvaničnim jezikom gotovo svih naroda i svih vijekova od Krista do danas; d) latinski je jezik potpuno mrtav, zato ne vrijeđa čuvstvo nikojega naroda; e) latinskim su jezikom pisane bogoslovne znanosti do danas i knjige sv. otaca, njime govore crkveni sabori i t. d.; f) latinskim se jezikom u neku ruku spolja očituje jedinstvo i općenitost Crkve.

Bilješka 3. Katolik je dužan držati crkvene zapovijedi. Zato treba da se svaki katolik pokori onim obredima i onom jeziku, koji je u njegovoj biskupiji propisan. Prelaziti s jedne liturgije na drugu nije dopušteno.

Crkva propisuje obred i jezik samo za javno ili općeno bogoštovlje (cultus publicus). Tako se zove ono bogoštovlje, koje na javnom mjestu uređuje Crkva, a izvršuju i nadgledaju crkveni službenici. Zasebno ili domaće (privatno) bogoštovlje (cultus privatus, domesticus) izvršuju vjernici sami za sebe ili kod kuće ili u crkvi, ili pojedince ili više njih zajedno. Način, kako će se obdržati ovo privatno bogoštovlje, nije Crkva propisala. Ali opet i tu valja paziti na običaje, koje Crkva odobrava.

§ 6. O čemu govori liturgika.

Liturgika izlaže i tumači obrede katoličkoga bogoštovlja.

Crkva je odredila: vrijeme, kad osobito treba da Bogu dademo javno čast, mjesto, u kojem će se Bog dostojnim načinom slaviti, predmete i stvari podesne za službu Božju, i napokon djela, koja će biti najprikladnija, da se Bogu čini pošta.

Prema tomu govorit će liturgika:

I. o liturgičkom vremenu, t. j. o crkvenoj godini i praznicima;

II. o liturgičkim mjestima, kao što su: crkve i groblja; i o liturgičkim predmetima i stvarima, to su: ruho, posuđe i knjige; napokon

III. o liturgičkim djelima, takova su: sv. misa, sakramenti, blagoslovine i pobožnosti.

Dodatak: Crkveno pjevanje.

I. Dio.

Liturgičko vrijeme.

§ 7. Crkvena godina.

[Kat. Određenje čovjeka p. 1—3.; ist. grijeh I. čl p. III—123.; IV. i XII. čl.]

1. (Postanak crkvene godine.) Ljudska narav traži, da čovjek neko vrijeme napusti redovnu brigu za zemaljski život i da se naročito preda poštovanju Boga. U svih naroda vidimo, da su neke dane posvetili Bogu. Dan osobito posvećen slavi Božjoj i brizi za dušu zove se praznik.

U Starom Zakonu odredio je sam Bog, kad će Izraelci praznovati (na pr. sabbath, pasha ili vazam, praznik sedmica ili pentekoste i t. d.).

U Novom Zakonu odredili su apostoli, da se svetkuje prvi dan u sedmici — nedjelja — jer je u taj dan uskrsnuo Krist i na apostole sišao Duh sveti.

Kad se pak u godini vraćao baš onaj dan, u koji je Gospodin uskrsnuo i u koji je sišao Duh sveti na apostole, naravno da su kršćani taj dan praznovali.

Tako su nedjelja, Uskrs i Duhovi bili prvi kršćanski praznici.

Crkva je ovim praznicima postupice dodavala druge: koje na slavu Gospodina, koje na čast bl. Djevice Marije, koje na spomen svetaca Božjih. Tako se u godini razvio čitav niz praznika.

Niz praznika, koji se pörêdom svake godine ponavljaju prema odredbi Crkve, zove se crkvena godina.

2. (Svrha crkvenoj godini.) Crkva želi da nam nizom praznika u crkvenoj godini a) predoči, što je Bog za nas učinio, da nas spase. Zato nam crkveni praznici dozivaju u pamet najznamenitije događaje iz života Kristova i najznamenitija njegova djela, kojima nas je otkupio i posvetio. b) Time hoće crkva da nam mišljenje svrne k nebu. Misao na vječnu sreću, što nas čeka, dat će nam utjehu i jakost u svagdašnjoj nevolji i zemaljskoj borbi. c) Crkva želi, da u nas potakne ljubav k Spasitelju i zahvalnost, što nas je On pomirio s Bogom. U Kristu je Bog sišao k nama, po Kristu treba da se mi dignemo k Bogu upotrebljavajući milosti, koje nam je on za vječno spasenje zaslužio.

Bilješka. Naša je dužnost svetkovati blage i svečane dneve u duhu Crkve Kristove. (Isp. Kat. I. i II. crkvena zapovijed.) Blago kršćaninu, koji shvaća bogoštovni život Crkve! Svaka svetkovina bit će mu korak bliže k duševnom miru i vječnoj sreći.

§ 8. Kako se dijeli crkvena godina?

[Kat. III., V. i VIII. čl. vjere.]

1. (Dioba crkvene godine.) Crkvena godina predočuje glavna djela Kristova, po kojima smo spaseni. Zato se čitava liturgija kreće oko Krista kao oko svoga sunca. Kako je Sunce osnov diobe za građansku godinu, tako je Isus Krist, sunce kršćanstva, njegov život i djelovanje osnov, po kojem je razdijeljena crkvena godina.

Crkvena godina počinje se s uspomenom na rođenje Kristovo (božićno doba), a svršava uspomenom na događaj, kako je Krist po Duhu svetom dovršio djelo spasenja i posvećenja (duhovsko doba). Središte je crkvene godine spomen na smrt i uskrsnuće Gospodina Isusa Krista (uskrsno doba).

Tako su u crkvenoj godini tri glavna blagdana: Božić, Uskrs, Duhovi. Po tim blagdanima običavaju crkvenu godinu dijeliti na tri doba: božićno, uskrsno, duhovsko.

Unutar glavnih blagdana nanizala je Crkva kao niz bisera praznike, koji nam dozivaju u pamet još i druge događaje iz života i djelovanja Kristova. Zatim su nadovezani i spomeni na zgode iz života bl. Djevice Marije i drugih svetaca. Ovi su po Kristu postali blaženici na nebu i uzornici našega življenja na zemlji. Nedjelja, sedmični praznik, spaja niz godišnjih praznika ili crkvenu godinu u jednu cjelinu kao u vijenac.

Svi su dakle praznici u crkvenoj godini kao raznovrsni putovi u krasnom vrtu, koji vode k svom središtu i ishodištu, našem Spasitelju, Isusu Kristu.

2. (Dioba praznikâ.) Tri su vrste praznikâ: a) praznici Gospodinovi, b) praznici bl. Djevice Marije i c) praznici anđelâ i svetaca.

Neki su od ovih praznika nepomični: ti se vraćaju postojano svake godine na isti dan, na pr. Božić, Svi sveti, Blagovijest i t. d.; drugi su pomični: svi, koji se ne vraćaju svake godine na isti dan, na pr. Uskrs, Duhovi, Spasovo, Tijelovo i t. d.

Neki su blagdani zapovjedni praznici (festa fori). Ti se praznuju i u javnom građanskom životu tako, da a) pribivamo sv. misi, b) da ne radimo težačkoga posla. Drugi se zovu nezapovjedni (festa chori): ovi se slave u crkvi, ali ne i u javnom građanskom životu.

Glavne i neke veće praznike slavi Crkva već dan prije. To se zove bdjénje (bdenije = vigilia: noćna služba uoči nekih praznika).

Tako znamenite svetkovine praznuje Crkva crkvenom službom (in choro) redovno osam dana (cum octava). To osamdnevno spominjanje praznika zove se òsmina = octava.

Bdjenjem i osminom hoće Crkva da istakne, kako je to velik praznik. Neka bi se dakle što dublje zanijeli u razmišljanju o znamenitom događaju i nauci, koju nam taj praznik doziva u pamet.

3. Govorit ćemo
u prvoj glavi: o nedjelji,
u drugoj: o božićnom, uskrsnom i duhovskom doba, i
u trećoj: o praznicima anđelâ i svetaca.

Glava prva.

§ 9. Nedjelja.

[Kat. III. zap. Božja i II. zap. crkv.]

1. Od apostolskih vremena (Dj. ap. 20, 7.) praznuje se prvi dan u sedmici = nedjelja.

Po dan u sedmici svetkovali su svi Semiti. Israelci slavili su po Božjoj odredbi subotu.

Kršćani su uzeli svetiti nedjelju: a) jer je nedjelja dan Kristova uskrsnuća; dan, kad je utvrđena kršćanska vjera; b) jer je nedjelja dan silaska Duha sv. na apostole, dan posvećenja i utemeljenja Crkve.

Rimski kršćani nazvali su nedjelju („dies“) „Dominica“, t. j. dan Gospodnji.

U prvo se doba slavila nedjelja bdjenjem, da se kršćani priprave za sv. misu i pričest. Noću su se pjevali psalmi i himni (Vidi: Dodatak: Crkveno pjevanje), molile se molitve i čitali dijelovi Sv. pisma. U zoru bila je sv. misa.

Nedjelju treba svetiti kao i sve druge zapovjedne praznike.

2. No nijedan dan u sedmici ne smije se čovjek tako zaglibiti u zemlju, da ne bi ni pomislio na nebo. Našoj duši treba da je postojano pred očima, kako Bog čovjeka nikad ne ostavlja.

Zato određuje Crkva za svaki dan u sedmici po koji spomen na kojega sveca, zaštitnika u nebu.

Pored toga bili su napose srijeda i petak od starine dani neke zbilje i žalosti. U srijedu izdao je Juda Krista, u petak umr'o je Krist za naše spasenje na križu. — I četvrtak i subota su kršćaninu sveti. Četvrtak je dan, u koji je Gospodin ustanovio presveti oltarski sakrament, a u subotu se časti spomen na blaženu Djevicu Mariju.

Tako je Crkva posvetila gotovo svaki dan u sedmici. U crkvenom (latinskom) jeziku zovu se pojedini dani sedmice „feria" (feriari = praznovati. Time Crkva kao da nam kaže, kako ne smijemo nikad zaboraviti Boga, već treba da mu svaki dan barem po koji put svoje poštovanje iskažemo (jutrom, o podne, večeri).

§ 10. Kvatri.

[Kat. III. zap. crkv.]

Uspomena na praznovanje pojedinih dana sedmice uzdržala se još u kvatrima.

Kvatri su dani posta i molitve u srijedu, petak i subotu u početku četiri doba godine. Obdržavaju se:

a) u trećoj sedmici adventa (početak zime);
b) u drugoj sedmici korizme (početak proljeća);
c) u prvoj sedmici Duhova (početak ljeta);
d) u trećoj sedmici mjeseca rujna (početak jeseni);

Ime kvatri je načinjeno po latinskom: quattuor tempora = četiri doba.

Papa sv. Gelazije (492.—496.) odredio je, da se u kvatrima dijeli sakrament sv. reda crkvenim službenicima.

Cilj je kvàtârâ: a) zahvaliti g. Bogu za primljena dobročinstva u prošlo godišnje doba i dati Bogu zadovoljštinu pokorom, postom i molitvom za učinjene prestupke;

b) isprositi Božji blagoslov za nadošlo godišnje doba;
c) moliti, da Gospod udijeli Crkvi što vrednijih službenika.

Glava druga.

Članak prvi:

Božićno doba.

§ 11. Što znači i kako se dijeli?

[Kat. III. čl. vjere.]

Božićno doba počinje se s prvom nedjeljom adventa i seže do subote iza posjednje nedjelje po Bogojavljenju.

Prva nedjelja adventa prva je nedjelja crkvene godine. To je nedjelja, koja je najbliža svetkovini sv. Andrije apostola (30. studenoga).

Subota iza posljednje nedjelje po Bogojavljenju je subota uoči nedjelje Septuagesime (sedamdesetnice). Septuagesima je treća nedjelja prije korizme. Tom se nedjeljom počinje daljna priprava za Uskrs.

Božićno doba predočuje nam, koliko je silno Gospod Bog ljubio svijet, da je Sina svoga jedinorođenoga dao, da nijedan, koji vjeruje u nj, ne pogine, nego da ima život vječni (Iv. 3, 16.).

U liturgičnim odlomcima ovoga doba i u praznicima prikazuje nam crkva, kako je gospodin obećao Spasitelja (advent), kako je Sin Božji, obećani Spasitelj, došao na svijet (Božić), kako se javio svijetu (Bogojavljenje).

Liturgija ovoga doba ide za tim, da se opomenemo, kako je svijet čeznuo za obećanim Spasiteljem i kako mu se poklonio, kad je došao. Crkva hoće, da i mi želimo, e bi Spasitelj došao k nama, i da tako živimo, kako bi Gospodin vazda mogao ostati s nama.

Božićno doba ima:

a) pripravu: advent;
b) glavni praznik: Božić;
c) svetkovinu iza Božića i Bogojavljenje.

Nedjelje, koje slijede do Septuagesime, zovu se nedjelje po Bogojavljenju.

§ 12. Advent.

[Kat. VII. čl. vj.; III. i V. zap. crkv.]

Četiri nedjelje pred Božić odredila je Crkva da budu priprava za uspomenu na rođenje (dolazak) Kristovo.

To se vrijeme zove àdvent (adventus = dolazak.)

1. Znamenovanje adventa. Advent pokazuje a) na tužnu prošlost, na ona duga stoljeća prije dolaska Kristova, u kojima su ljudi tjeskobno čekali, duboko uzdisali i živo se nadali oslobođenju, koje će im donijeti već u raju obećani Spasitelj; b) sjeća nas na ozbiljnu budućnost, na drugi dolazak Kristov u dan sudnji.

Advent a) uči, kako čovjek duboko pada bez Krista, kao što su nisko bili ljudi prije Krista; treba dakle da mi čeznemo za Kristom; da ga tražimo i da sebe pripravimo za njegov dolazak; b) opominje, kako nam mora uvijek da lebdi pred očima, da će Krist i opet doći, ali kao pravedni sudac, da izreče sud o našem sadašnjem življenju i po tom o našoj vječnoj budućnosti.

2. Liturgija adventa (poslanice, evanđelja, pjesme i molitve) kazuje nam to znamenovanje rječito. a) Sv. misa čita se u ranu zoru i zove se „zornica". Čitanje sv. mise još za mraka sjeća nas, kako su ljudi bez

Krista bili u tmini zabludâ i nevolje. Prvi redak Ulaska (sv. mise) doziva u pamet čežnju i prošnju, e bi došao Spasitelj. Ulazak se počinje:

„Rorate coeli desuper et nubes pluant iustum.“

Prema prvoj riječi „Rorate = rosite“ zove crkva tu misu „Rorate“.

b) Crkva određuje, da se u adventskim misama ispusti „Gloria in excelsis“ „Slava u visinama“; anđeli su tu radosnu pjesmu zapjevali iza rođenja Kristova. — Boja misnoga ruha je ljubičasta, znak pokore i poniznosti. To znači, da je advent doba pokore. Mi treba da se pokorom spremimo, kako bismo postali dostojni, da i k nama dođe Gospodin.

c) Zato zabranjuje Crkva bučne zabave, plesove, svečane gozbe i svadbe,

d) zato zapovijeda post u srijedu i u petak.

Bilješka. Potpuno će po želji i po duhu Crkve slaviti advent i najljepše se spremiti za radosni Božić, tko se pored svega ovoga još i valjano ispovjedi i dostojno pričesti.

§ 13. Badnjak.

[Kat. II. čl. p. 124—135.; I. čl. p. 98—123.]

Uoči porođenja Isukrstova uzdržalo se još i danas svečano i javno bdjenje.

U postu, molitvi i slavnoj pjesmi treba da dočekamo blagi onaj dan, u koji su anđeli nebeski navijestili rodu ljudskom spasenje.

„Danas znajte da dolazi Gospodin: i zorom ugledat ćete slavu njegovu“; „Sjutrašnji dan eto vam spasenja, veli Gospodin Bog vojskâ“; „Sjutra bit će uništena opačina na zemlji, i kraljevat će nad nama Spasitelj svijeta“; „Rodit će se kao sunce Otkupitelj svijeta: i saći će u utrobu Djevice, kao rosa na tratinu, alleluja!“

Tako zanosno pjeva Crkva, kao da drhće od radosti, što je dočekala srećni i veliki taj dan (Brev. in vigil. Nat.).

I doista nema dana u godini, koji bi kršćanski svijet s tolikom žudnjom izgledao i s tako milim čuvstvima boravio! Svatko ćuti, kao ono pastiri ugledavši četu anđela na sjajnom nebu, da se dogodilo nešto neviđeno i nečuveno, nešto što unosi u dušu slatki mir, a na usta živu radost. „Slava Bogu na visini, a mir ljudima na zemlji dobre volje,“ ori se iz grla nejake djece, šapću drhtava usta nemoćnih staraca, uzbuđeno govore radosna lica ozbiljnih muževa.

1. To je dan posta, ali nitko gotovo ne ćuti gladi; to nije post tuge, nego radosti. — Dan je molitve, ali ta nije teška, jer iz punine srca govore usta. Više se pjeva nego riječima moli, jer oduševljenje ljudske duše najljepše izriče pjesma.

2. Gospod Bog obdario je ljude u taj dan najvećim darom, što je on samo mogao, dao je sina svoga i s njim vječno blaženstvo svim onima,

koji ga prime. Na spomen toga darivaju se ljudi u taj dan međusobno. Pogotovu su rad roditelji da čimgod obdare dobru djećicu svoju. Neka ih taj darak, ako i malen, ali od srca, spomene, kako je nama svima Otac nebeski darovao dar, komu nitko ne dosegne mjere! Darivamo i uboge, neka znadu, da smo po Kristu svi braća, i u Kristovu kraljevstvu da ne će biti ubogara.

3. Božićno se drvce, koliko može biti okićeno, svjećicama osvijetli. Sjeća nas to na drvo križa, na kojem nas spase i steče obilje milosti Krist, svijetlo svijeta.

4. Crkva spominje na Badnjak spomen Adama i Eve. Adam nas je grijehom sve upropastio, Krist nas je križem sve spasao.

To bi trebalo da kaže i ono prikazivanje o Adamu, Evi i sotoni, što običavaju u gdjekojim mjestima prikazivati dječaci.

5. I jaslice grade na Badnjak. Uveo je taj običaj sv. Francisko († 1226.), osnovatelj reda „male braće“ (Franciskanâ). Jaslice predočuju, kako se duboko ponizio Kralj neba i zemlje, kad je poradi nas postao siromašnim čovjekom.

§ 14. Božić.

[Kat. II. čl. p. 136—140. III. čl. § 1. i 2.]

„Riječ“ — drugo božansko lice — „postade tijelo i nastani se među nami: i vidjesmo slavu njegovu, slavu kao Jedinorođenoga od oca, puna milosti i istine.“ „Krist nam se porodi, dođite: poklonimo se!“

Tako navješćuje Božić, blagdan rođenja Kristova, Crkva i poziva sav kršćanski puk, neka bi dao čast i hvalu Spasitelju, koji se danas porodi.

„Kralj nebesa udostojao se danas poroditi od Djevice, da izgubljenog čovjeka opet prizove u nebesko kraljevstvo. Raduje se vojska anđelâ: jer je vječno spasenje osvanulo rodu ljudskomu.“ „Slava na visini Bogu, i na zemlji mir ljudima dobre volje!“ (Brev. in Nativ.)

1. (Znamenovanje Božića.) Crkva je sva uzbuđena od radosti, ona klikuje bez kraja. Danas je spomen onoga srećnog dana, kad ljudskom rodu zasja svijetlo spasenja i sreće: kad se rodi Spasitelj.

Božić nas sjeća na znamenitu istinu sv. vjere naše, na utjelovljenje Sina Božjega. Drugo božansko lice, koje se od vijeka rodi od Boga Oca, ponizi samog sebe uzevši obličje sluge, da kao Bog i čovjek paloga čovjeka opet digne k Bogu (Filip. 2, 7.).

Ovom svojom naukom čini Božić vjeru našu jačom, krijepi naše ufanje i uspaljuje našu ljubav. Božić nam očituje beskrajnu ljubav i beskrajno milosrđe Božje.

2. (Liturgija.) U znak radosti odijeva se misnik kod sv. mise u najsvečanije bijelo ruho. U adventu zamukli „Gloria in excelsis Deo“ ori se opet za sv. mise. Svaki svećenik smije čitati tri sv. mise. Ove tri

sv. mise slave trovrsno rođenje Gospodinovo: prvo vječno, kako se od vijeka rodi od Boga Oca; drugo vremenito, kad se rodi od bl. Djevice Marije; treće duhovno, kad ulazi u našu dušu u sv. pričesti.

Prva sv. misa zove se „ponoćka“, jer se redovno prikazuje o ponoći, da nas sjeti, kako su ljudi bili prije dolaska Kristova u duševnoj tami. Sv. evanđelje u toj misi govori, kako su anđeli pjevali Bogu slavu i navijestili rođenje Spasiteljevo.

Druga misa zove se „zornica“, jer se redovno čita u zoru, da nam kaže, kako je s Kristom svanula zora novoga dana, zora zlatnoga doba, u kojem su svakom otvorena vrata neba. Sv. evanđelje govori o tom, kako su pastiri još u noć pohitjeli, da se poklone Kristu.

Treća se misa zove „poldanica“, jer se redovno žrtvuje u po bijela dana za znak, da je Krist poput punog danjeg svijetla prosuo svu puninu milosti. Sv. evanđelje govori o tom, kako se od vijeka rodio Krist od Boga Oca, i u vremenu, kako je postao čovjekom.

Božić je dan osobite radosti. Crkva nije rad da vjernici oćute u toj duhovnoj radosti kakovu neugodnu zabranu. Zato dopušta uživati mrsna jela, kad bi dan Božića bio i u petak.

3. (Povijest svetkovine.) Do četvrtog vijeka nije bio dan Božića točno određen. Mnogi su na istoku slavili spomen rođenja Spasiteljeva na dan Bogojavljenja 6. siječnja. Za pape Liberija (325. — 355.) slavio se Božić u Rimu svečano na 25. prosinca. Taj dan poprimi kasnije i istočna crkva.

Neznabošci su na 25. prosinca slavili „rođeni dan nepobjedljivog sunca“ (dies natalis Solis invicti.). Prikladno je dakle bilo, da se na taj dan slavi spomen na Kristovo rođenje, e bi se kršćani lakše odvratili od neznabožačkog obožavanja „sunca“. Krist je pravo sunce („Oriens ex alto“ Luc. 1, 78.) „svijetlo, da osvijetli neznabošce“ (Luc. 2, 32.).

§ 15. Božićna osmina.

[Kat. I. zap. Božja p. 55.—63.]

1. Crkva nas kroz osam dana sjeća na beskrajno milosrđe Božje, što je Sin Božji postao čovjekom. Ovo spominjanje Božića u sv. misi i brevijaru kroz osam dana zove se božićna osmina. Crkva želi time da u nama uzbudi zahvalu i klanjanje za toliko dobročinstvo Božje.

2. Pored Božića slavi Crkva na drugi dan Božića spomen prvog mučenika, đakona sv. Stjepana, na treći dan spomen sv. Ivana, apostola i evanđelista, i na četvrti dan spomen one nedužne djećice, što su poradi Krista poginula od krvničke ruke na zapovijed židovskog kralja Heroda.

Ovi su sveci u uskoj svezi s Božićem. Oni nam dozivlju u pamet i tri vrste ispovjednika Kristove vjere. Zato je Crkva umno i s dubokim shvaćanjem ostavila ove stare svetkovine na ovom njihovu mjestu.

tri vrste Kristovih svjedoka, tri vrste mučenika ili ispovjednika ove.

su svjedočili voljom, riječju i djelom: prvi je među njima đakon rugi su svjedočili voljom i riječju, ali im nije dano, da i djelom da i glavu polože za Krista: tu je ugled svima Ivan apostol; imali prilike, da izričitom voljom i riječju dadu svjedočanstvo, djelom, mučeničkom smrti, dokazali Kristovo božanstvo: takovi na dječica.

i ova prva tri nedužna groba postala prvi susjedi svete koli- e. Zapravo su i ti grobovi kolijevke vječnoga porođenja: u dan su se ovi mučenici na vječni život u nebu. Porođenje dakle zemlji donijelo je svim ispovjednicima Kristove vjere njihovo nebo!

ulja. otrova- ška 1. Sv. Ivan bio je mučen. Za cara Domicijana bačen je u kotao vrelog na Ivanje se spasao: nije mu se dogodilo ništa. Drugom prilikom, kažu, htjeli ga Bi- m. Ivan blagoslovi čašu, ona se razbi, Ivan ostade živ. Odatle i običaj agoslivljati vino.

eška 2. Treći i četvrti dan Božića nijesu zapovjedni blagdani.

svrša-

§ 16. Obrezanje Gospodinovo.

[Kat. Krepost p. 191.—213.]

osmi dan Božića praznuje se obrezanje Kristovo. Tom se svetkovinom a božićna osmina.

Obrezanje bilo je u Starom Zakonu znak Zavjeta, koji je Gospodin Bog postavio između sebe i Abrahama i potomstva njegova. Po obrezanju postalo bi dijete dionikom onoga Zavjeta i članom naroda odabranoga. Obrezivanje ovršilo bi se osmi dan iza porođenja. Tom bi prilikom odredili, kako će se dijete zvati.

Krist Gospodin hotio je vršiti Stari Zakon, da nam bude ugled, kako treba poštovati i vršiti zakone crkve.

I Gospodinu našemu dali su tom prilikom ime, ali ono sveto ime, koje je odredio sam Bog, kad je po anđelu Gabrijelu rekao Josipu: „I nadjeni mu ime Isus, jer on će izbaviti narod svoj od grijeha.“

Bilješka 1. Crkva je odredila posebnu svetkovinu za spomen Imena Isusova. To je učinila 1.) poradi znamenitosti imena Isusova; doziva nam to sveto ime u pamet sve milosti, koje nam je Bog dao za naše spasenje; 2.) poradi svetosti toga imena; njemu treba da se pokloni svako koljeno, veli sv. Pavao; i 3.) poradi njegove moći; nije dano drugo ime, u kojem bi se mogli spasti, veli sv. Petar. Svetkovina Imena Isusova praznuje se druge nedjelje po Bogojavljenju.

Kršćanski pozdrav: „Hvaljen budi Isus Krist u vijeke, amen!“ mora kr soko cijeniti i rado izgovarati.

Kad se spomene ime „Isus“, poklanja pobožni kršćanin glavu.

Ovaj znak IHS znači: Iesus Hominum Salvator = Isus ljud Križ nad H sjeća nas, da nas je Gospodin spasao gorkom svojom muk na Križu.

Bilješka 2. Osmi dan Božića, na prvi siječnja, počinje se danas po gre kalendaru prvi dan građanske godine, „Nova godina“.

Do Gregorija XIII. (1582.) i Inocenta XII. (1691.) počinjali su kršća godinu u raznim krajevima raznoliko (25. prosinca, 25. ožujka, 6. siječnj je prirodno, da se crkvena liturgija nimalo ne obazire na taj čisto građar

Kako je to ipak ujedno blagdan, kad je Gospodin primio ime, tr godinu započnemo u duhu imena Isusova. Isus znači Spasitelj, treba d kako ćemo spasti dušu svoju. Prošla se godina nikad ne će više vratiti, a godine, koja slijedi, znamenit je za naš vječni život. Treba da se ispitamo kreposti napredovali; ako nijesmo, treba ispitati uzroke našega zastoja i napokon treba stvoriti dobre odluke i dobru osnovu za daljni napredak u življenju.

Na „staru godinu“ uoči 1. siječnja (veli se i Silvestrovo, jer Ce za sva spomen sv. Silvestra pape, mučenika) lijep je običaj, da se kršćani sastaj na večernju, da svečanim „Tebe Boga hvalimo“ proslave G. Boga i zahva primljena dobročinstva one godine.

§ 17. Bogojavljenje (ili Sv. tri kralja).

[Kat. II. čl. 145.—147. III. čl. § 3.]

Čim se sunce rodi, puca zora, svijetlo obasjava svijet. Tako i Krist kad rodi, granu svijetlo na sve kraje, ljudima se očitova, da je na zemlju sašao Gospod

Bogojavljenje 6. siječnja slavi uspomenu na tri događaja, kad je javno očitovao neznabošcima, Židovima i apostolima, da je doista Krist (obećani Mesija) i pravi Sin Božji.

1. Prvi je događaj: poziv mudaraca. Krist je došao poradi spasenja svih ljudi, a nesamo poradi Židova. Po Božjoj volji javlja neobična zvijezda neznabošcima, da je došao onaj, kojega su iščekivali svi narodi. Magi ili mudarci od istoka vidjeli su njegovu zvijezdu i došli u Betlehem, da mu se poklone. Ušavši u kuću nađoše dječaka s Marijom, materom njegovom, i padoše i pokloniše mu se, i otvoriše dare svoje i darivaše ga zlatom, tamjanom i smirnom (Mat. 2, 11.).

Stara predaja kaže, da je tih mudaraca bilo tri i da su bili neki knezovi (emiri) istočni. Zato ih mnogi i drže i zovu „Sv. tri kralja“. Bili su po svoj prilici iz Arapske. U osmom ih vijeku zovu Gašpar, Melkior i Baltazar. Neki drže, da su bili predstavnici triju plemena roda ljudskoga: Semovića, Hamovića i Jafetovića. U njima se dakle cio rod ljudski poklonio Kristu Bogu. Zlatom priznavahu Isusu dostojanstvo kraljevsko, tamjanom narav božanstvenu, a smirnom čovječansku.

U nas je običaj, da dječaci u te dneve, obučeni u neke znakove kraljevske, pohađaju kršćanske porodice s velikom osvijetljenom zvijezdom i pjevaju pjesmice o Sv. tri kralja.

2. Još se jasnije očitovalo, da je Krist Bog, prigodom krštenja njegova u Jordanu. Tu se čuo glas s neba govoreći: „Ovo je Sin moj ljubazni, koji je po mojoj volji!“ (Mat. 3, 17.)

Za spomen na taj događaj blagosivlja se voda uoči Sv. tri kralja. Tom vodom škrope kršćani sebe i svoje imanje. Tim oni mole Boga, da ih očisti od grijeha i da blagoslovi njihovo dobro.

U našim je krajevima običaj, da u te dane svećenik obilazi kuće, da ih blagosivlja sv. vodom, kadi tamjanom, a kredom napiše na kućnim vratima tri križa, godinu i slova C † M † B †. (Gašpar, Melhior, Baltazar.)

Kađenje tamjanom znači prošnju, e bi Bog kuću napunio milostima, da mu stanovnici ugađaju mirisom kreposnih djela. Natpis znači: Sačuvao Bog stanovnike od svakoga zla po zaslugama sv. Križa i po zagovoru Sv. triju kraljeva!

3. Crkva se na Bogojavljenje spominje i prvog Isusova čuda u Kani galilejskoj. Tu se prvi put javno na djelu očitovalo, da je Gospodin svemogući čudotvorac, dakle pravi Bog.

§ 18. Svijećnica.

[Kat. III čl. vjere § 2. i 3. I. zap. Božja p. 59.—60.]

Četrdeseti dan iza Božića, dne 2. veljače, praznuje Crkva svetkovinu na čast prikazanja Isusova h hramu i na spomen očišćavanja Marijina. Taj se dan blagosivlju voštane svijeće. Zato se i svetkovina zove Svijećnica ili Svijetlo Marinje.

1. Prikazanje Isusovo u hramu. Svaki prvorođenac bio je po Mojsijevu zakonu određen za službu Božju u sv. šatoru: spomen, kako je Gospodin israelske prvence sačuvao od pomora, dok je misirske pobio.

Kasnije bude za službu Božju određeno pleme Levijevo. Ipak je prvorođence trebalo prikazati u hramu i otkupiti darom. To bi se činilo četrdeseti dan iza poroñenja. Zvalo se prikazivanje u hramu.

Krist Gospodin nije bio vezan za Mojsijev zakon. Ali on je htio da ispuni „svaku pravdu“. Zato je bl. Djevica Marija i njega donijela 40-ti dan u hram, da se uz propisane žrtve Bogu prikaže.

Tom je prigodom Simeon, čovjek pravedan i pobožan i pun Duha svetoga, uzeo Isusa na ruke i proslavio Boga ovim kantikom: „Sad otpuštaš s mirom slugu svoga, Gospodine, po riječi svojoj; jer vidješe oči moje spasenje tvoje, koje si priugotovio pred licem svih naroda. Svijetlo, da rasvijetli neznabošce i slavu naroda tvojega Israela!“ Još re e znamenite proročanske riječi: „Gle, postavljen je ovaj na propast i na ustanak mnogima u Israelu i na znak, protiv kojega će se govoriti; a i tebi (Mariji) samoj probost će mač dušu, da se otkriju misli mnogih srdaca.“

2. Očišćavanje Marijino. Iza poroñaja bila je žena po Mojsijevu zakonu nečista. Nije smjela ni u hram ni na koji drugi sastanak, dok se ne bi očistila propisanom žrtvom. Kao žrtva bi se prinosilo: jagnje od godine i golupče; siromasi darivali bi dva goluba ili dvije grlice.

Marija, prečista Djevica, nije trebala da se istom čisti, ali se i oña poput svog božanskog Sina podvrgla zakonu, da nama dade ugled, kako treba da poštujemo zakon, i kako valja da budemo ponizni.

Pobožne kršćanke dolaze i danas iza poroñaja u crkvu, da prime blagoslov i prikažu Bogu svoj porod.

3. Blagoslov svijeća voštanica odredila je crkva na taj blagdan, da se spomenemo, kako je Simeon nazvao Krista „svijetlom, da rasvijetli neznabošce". Otud potječe i to, da Crkva voštanicu smatra znakom (simbolom) Krista.

S blagoslovljenim i upaljenim voštanicama idu vjernici crkvom uokolo, dok kor opijeva događaje prikazivanja Isusova i očišćavanja Marijina. — Tako nam ova procesija iznosi pred oči put Marijin s božanskim djetetom u hram.

S ovom je svijetlom svečanosti htjela crkva odvratiti kršćane od neznabožačkih svetkovina, koje bi neznabošci u te dane priređivali na čast boga Pana (Februalia i Lupercalia).

Kršćani običavaju u taj dan donositi svoje voštanice, da ih Crkva blagoslovi. Daju se te voštanice u ruke bolesniku na umoru, da označe, kako za njih molimo svijetlo vječnoga života.

Prikažimo i mi sebe u taj dan Gospodinu i očistimo dušu od grijeha!

Članak drugi.

Uskrsno doba.

§ 19. Što znači i kako se dijeli.

[Kat. IV. V. i VI. čl. vjere.]

Uskrsno doba počinje se s nedjeljom sedamdesetnicom (septuagesima) i svršava se sa Spasovom.

Uskrsno doba iznosi nam pred oči beskrajnu ljubav Boga Sina.

Crkva želi, da nam u ovo doba predoči, što je sve Isus Krist učinio, da nas spase.

Krist je svojom mukom i smrti zadovoljio Boga Oca za naše grijehe i pribavio nama izgubljenu milost. On je time nas otkupio od vječnoga prokletstva i povratio nas u prijateljstvo Božje. — Uskrsnućem svojim dokazao je, da je od Oca poslan i da je sam pravi Bog. — Uzašašćem svojim otvorio nam je nebo. — Tako je dovršio veliko djelo spasenja, poradi kojega je postao čovjekom.

Sve ovo prikazuje Crkva zorno u uskrsno doba. Ona tuguje, što je Gospodin morao toliko trpjeti za naše grijehe, ona slavi Gospodina, što je satr'o paklenu zmiju i opet otvorio čovjeku nebo. Crkva hoće da nam pokaže, koliko je zlo grijeh i kako treba da za nj činimo pokoru. Grijehu treba da umremo, pa ćemo s Kristom uskrsnuti na duhovni život. Uskrsnom ispovijedi pribavit ćemo sebi one milosti, koje nam je Krist u ovo doba zaslužio.

Uskrsno doba ima:

a) svoju pripravu: korizmu ili časni post;

b) glavni praznik: Uskrs s osminom;

c) nedjelje (6) po Uskrsu i Spasovo.

§ 20. Prijelaz na korizmu.

Prijelaz od radosnoga božićnoga doba na zbiljsko korizmeno čine tri nedjelje: sedamdesetnica (septuagesima), šezdesetnica (sexagesima) i pedesetnica (quinquagesima). Značajno ih bilježi molitva u sedamdesetnici:

Prošnje puka tvoga molimo, Gospodine, milostivo usliši: da mi, koji se s pravom poradi grijeha naših trapimo, budemo na slavu imena Tvoga milosrdno odriješeni. Po Gospodinu našem Isusu Kristu.

Tu ozvanja prvi glas, da se saberemo i da se ozbiljno stanemo pripravljati, kako bismo se oslobodili zla po milosrñu Božjem.

Na to treba da nas opomene i misno ruho ljubičaste boje, koja naznačuje pokoru. Crkva izostavlja u sv. misi veselu pjesan „Gloria", radosni poklič „Alleluja", a na koncu sv. mise veli mjesto „Ite missa est" zahvalnu rečenicu „Benedicamus Domino".

Naziv ovih nedjelja potječe iz davne starine. Od apostolskih vremena postili bi kršćani prije Uskrsa 40 dana za spomen četrdesetodnevnoga posta Isusova u pustinji. Taj bi se post počeo 6. sedmice prije Uskrsa ($6 \times 7 = 42$). Prva nedjelja posta i cijelo to vrijeme nazvalo se Quadragesima (dies, četrdeset dana — prije spomena na uskrsnuće = korizma.) Ali u nedjelje se nije postilo, ostalo je dakle samo 36 dana. Zato su dodali još 4 dana (42—6) posta tako, da se post počeo u srijedu „čistu" prije šeste sedmice. Kasnije uzela je Crkva pored quadragesime ili korizme (šest sedmica i 4 dana) kao daljnu pripravu za Uskrs još tri nedjelje. Prema riječi quadragesima (prva nedjelja časnog posta) nazvale su se ove tri nedjelje: najbliža quinquagesima, a daljne sexagesima i septuagesima.

Ozbiljnost, kojom Crkva provodi ovo vrijeme, treba da sjeti kršćane, kako bi se uzdržali od neurednoga i pretjeranoga uživanja u to doba pòklâdâ. Pòklade (Bacchanalia) su ostatak neznabožačkoga raspuštenog slavljenja Bakha, boga proljeća.

*

§ 21. Korizma uopće.

[Kat. Grijeh uopće. III. i IV. zap. crkv.]

Crkva želi, da spomen uskrsnuća Gospodinova svaki od nas tako proslavi, da i sam duhovno uskrsne. To znači: Crkva želi, da pokorom okajemo svoje grijehe i da po sv. ispovijedi i pričesti postanemo dionici milosti, koje nam je Krist na križu zaslužio. Tako ćemo po milosti duhovno oživjeti ili uskrsnuti.

Zato je Crkva kao pripravu za Uskrs odredila korizmu. Korizma je doba pokore. Raznovrsna liturgija ovog doba ide za tim, kako bi nas pomogla da uzbudimo u sebi žalost za naše grijehe, da se izmirimo s Bogom i tako da duševno uskrsnemo.

a) Osobit je znak pokore: post. Zato ga je Crkva odredila za čitavu korizmu. I sama se korizma zove po njem: časni post. 1. Post se imenuje „časni“, jer nas baš on odvraća od nerazumnoga uživanja i navraća na život dostojan umnoga stvorenja. Post nam vraća čast — djece Božje. — 2. Neuredno i obilato tjelesno uživanje tura nas u glib zemaljski, otkidanje i uzdržavanje od tjelesnog uživanja čini nam duh jačim i poletnijim. Post čini, da je čovjek podoban dići se u vedre visine k svom izvoru — Bogu. — 3. Obilno uživanje slasnih jela podražava niže pohote i strasti. Uzdržavanje od takovih jela kroti požudu, jača krepost i čini čovjeka gospodarom samog sebe. — 4. Ovo odricanje od svojih pustih željica uči nas svladavati grješne napasti i poštovati volju Božju. Tako nas post pripravlja, kako ćemo se lakše izmiriti s Bogom.

Lijepo kaže sve te misli korizmena prefacija u sv. misi: „Deus, qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris et praemia“ = „Bože, koji tjelesnim postom mane gušiš, duh podižeš, krepost darivaš i ures.“

b) Mnoge liturgijske molitve, štiva, pjesme (psalme i himne) u sv. misi i brevijaru uredila je Crkva tako, da nas sjećaju, kako smo dužni očistiti sebe od grijeha i zazivati milosrđe Božje. Da s većim pouzdanjem činimo pokoru, pokazuje nam Crkva u liturgičkim odlomcima, kako je Gospod Bog milosrdan Otac, koji radosno oprašta izgubljenom ali raskajanom sinu. Tako na pr. štiva o izgubljenoj ovci i dobrom pastiru, o grješnici Magdaleni, cariniku Zakeju, psalam „Miserere“, molitve i t. d.

Na pr. molitva: „Bože, koga grijeh vrijeđa, pokora ublažuje: ponizne prošnje puka tvoga milostivo pogledaj; i bič srdžbe svoje, koji za grijehe naše zaslužujemo, od nas odvrati. Po Gospodinu našem Isusu Kristu.“

Ili ova: „Oprosti Gospodine, oprosti puku tvomu: da zasluženim kaznama kažnjen, u tvom smilovanju odahne. Po Gospodinu i t. d.“

c) Crkva je odredila, da se u korizmi: 1. pokriju slike ljubičastom koprenom, samo slika propetoga Spasitelja da bude otkrivena. To znači: u korizmi neka kršćanin naročito misli, koliko je Spasitelj trpio i kako je napokon umr'o poradi naših grijeha; 2. da se korizmena sv. misa čita u ljubičastom ruhu, znaku pokore; 3. da se izostavi sve, što u liturgiji sjeća na radost, na pr. „Gloria“, „Alleluja“, „Ite misa est“; 4. da se drže pokorničke propovijedi, egzercicije, večernje, križni put i t. d.: 5. napokon je crkva zabranila svečane svatove i bučne zabave. Ništa ne smije sprečavati pokornički duh, koji u ovo doba treba da kršćanina prožima.

d) Nekoć su odrasle katekumene krstili na Veliku subotu, a javne grješnike primali bi o Uskrsu opet u crkvu. Jedni i drugi činili su za čitave korizme strogu pokoru.

I danas je svaki odrasli katolik dužan u uskrsno doba poći na sv. ispovijed i primiti sv. pričest.

§ 22. Pèpêlnica.

[Kat. Sakram. pokore uopće. § 1.]

Pèpêlnica zove se prvi dan korizme: srijeda iza nedjelje pedesetnice. Tako se nazvao taj dan, jer Crkva u taj dan po svojim službenicima posipa vjernicima glavu blagoslovenim pepelom.

Pepeljenjem uvodi nas Crkva u pokorničko vrijeme. Pepeo je slika ništavila, prolaznosti, smrti. Sjeća nas, da su i nama dani odbrojeni; kaže nam, da će se i naše tijelo jednom pretvoriti u pepeo. Zauvijek će vrijediti samo dobra djela. Zato treba da ih sada činimo. Svećenik, kad čini s pepelom križ na čelu, govori iste riječi, koje i nad otvorenim grobom: „Spomeni se, čovječe, da si prah i u prah da ćeš se pretvoriti!“

Spomen na smrt treba da nas odvrati od grijeha i obrati k Bogu. I kod starih naroda bilo je posipanje prahom i pepelom vanjski znak pokore, Tako čitamo o Jobu (42, 6.), Ninivljanima (Jona 3,), Židovima (Jerem. 25. 34.) i t. d.

Crkva upotrebljava pepeo od grančica, koje su prošle godine blagoslovene na Cvjetnicu, na dan svečanoga ulaska Gospodinova u Jerusalim.

Bilješka. Pèpêlnicu ili pepeljavu srijedu imenuje naš narod još i „čista srijeda“. Bit će zato, što treba da se počnemo čistiti od naših grijeha.

§ 23. Glušnica.

[Kat. Sakr. pokore. § 2. i 3.]

Peta nedjelja korizmena zove se: „nedjelja muke“ (dominica passionis). Crkva se spominje, kako su Židovi proganjali Krista, kako se dakle

počela muka Gospodinova. Imenuje se i glušnica ili gluha nedjelja, jer s njom kao da nastupa u crkvi gluho doba. Svaka radost treba da zamukne. Crkva izostavlja isti „Slava Ocu“ u sv. misi i psalam „Iudica“. Treba da se sjetimo onih sramotnih pogrda, koje morade Krist da podnese poradi naših grijeha. Propela se pokrivaju ljubičastom koprenom za spomen, kako se Gospodin sakrio Židovima, kad su ga htjeli kamenovati zato, što je učio o sebi da je Sin Božji. Židovi su hulili na Krista, a Crkva pozdravlja zanosno sveti križ, zastavu Krista kralja.

Lijepi himnus „Vexilla regis“ = „Zastava kralja“ počinje se s kiticom:

O crux, ave spes unica,	„Zdravo križu, nado jedina,
Hoc passionis tempore	Muke vrijeme kad je tu:
Piis adáuge gratiam,	Póbožnikom milost množi,
Reisque dele crimina!	Krivcem praštaj krivinu!“

I mi treba da padnemo raskajana srca podno križa! I mi smo Gospodina toliko puta obružili svojim grijesima!

§ 24. Veliki tjedan.

[Kat. IV. čl. vjere.]

Posljednja sedmica pred Uskrs zove se Veliki tjedan. Kaže se veliki zato, jer Crkva spominje i predočuje u te dane velika djela, znamenita za cio rod ljudski. U te je dane dovršeno božansko djelo, kojim je otkupljen čovjek, otvoreno nebo i ljudima povraćena milost djece Božje. — Gotovo svaki pojedini dan ove sedmice iznosi nam po koju veliku i nezaboravnu uspomenu iz posljednjih časova Kristova života. Svaki nam je pojedini dan — svet. I doista zovu tu sedmicu i sveti tjedan. — Za cara Konstantina bili su u te dane zabranjeni svi javni i bučni poslovi. Kršćanski je svijet obuzela neka ozbiljna tišina. U crkvi ne zamnijevaju orgulje, dà, zadnje dane ne čuje se ni blagi zvuk crkvenih zvonova. Svuda je mrtva tišina. Zato se ta sedmica imenuje i tihi tjedan.

Crkva je toga tjedna obratila svu svoju pažnju muci i smrti Isusovoj. Ona tuguje i trpi s njim. Crkva nam iznosi pred oči muku i smrt Gospodinovu. Mi treba da razmišljamo, koliko je Krist trpio poradi naših grijeha. To spominjanje muke Gospodinove neka nas uputi, koliko je zlo grijeh i neka nas gane na pokoru.

Crkva prati posljednje dane Gospodinove korak po korak. U crkvi se opisivanje tih dana, kako ga saopćuju sv. evanđelisti, čita na glas ili pjeva u raznim glasovima, da nam se muka Isusova živo i zorno predoči. Prvi dan Velikog tjedna, u nedjelju cvjetnu ili Cvjetnicu, prikazuje se opis muke po sv. Mateju, u utorak opis muke po sv. Marku, u srijedu po sv. Luki, a u petak po sv. Ivanu. — Za vrijeme, dok se pjeva opis muke Gospodinove, ne gore svijeće, jer nam se saopćuje smrt Onoga, koji je

svijetlo svijeta. Na riječi „pusti dušu“ ili „izdahnu“ kleknu svi nazočni, da se poklone i zahvale božanskoj ljubavi Otkupiteljevoj. On je umr'o, da nama pribavi život vječni.

§ 25. Cvjetnica.

Prije nego Gospodin pođe u smrt, pokaza se još jedamput u svojoj slavi. Sav narod židovski neka zna, da je On onaj obećani Mesija, o kom su pisali proroci: „Evo kralj tvoj ide tebi krotak, sjedeći na magarici“ (Zakarija 9, 9.). I uniđe Krist svečano u Jerusalim, praćen od silnog svijeta. I ljudi su prostirali haljine svoje po putu i rezali granje od drvétâ i prostirali putem. A silni svijet kliktao je iz sveg grla: „Hosanna sinu Davidovu! Blagosloven, koji ide u ime Gospodnje! Hosanna na visini!“ (Mat. 21, 1.—12.)

Toga se svečanoga dana spominje Crkva na Cvjetnicu, na šestu nedjelju u korizmi, u prvi dan Velikog tjedna.

Prije svečane sv. mise blagoslivlju se zelene grančice. Nato ide procesija oko crkve. Za procesije pjevaju se naizmjence pojedine kitice iz mesijanskih psalama, kojima se pozdravlja i slavi dolazak Mesije. Vjernici drže blagoslovene grančice u ruci za vrijeme procesije i za vrijeme čitanja muke. Na povratku s procesije zatvorena su crkvena vrata. Otvore se istom, kad svećenik donjim krajem križa tri puta pokuca.

Procesija sjeća na svečani ulazak Kristov u Jerusalim.

Grančice nose vjernici u procesiji za spomen, kako su ljudi kod svečanog ulaska Isusova u Jerusalim nosili palme i uljike: palme su znak radosti, slave, pobjede, a uljike znak mira i ljubavi. To znači: Krist je slavan kralj i pobjednik grijeha, ali kralj, koji nosi mir i sije ljubav.

Zatvorena crkvena vrata predočuju nebo prije Krista zatvoreno. Otvora ih istom križ — smrću Isusovom.

Cvjetnica nam doziva u pamet slavu Kristovu, no opet to nije dan radosti. I Krist zaplaka nad Jerusalimom u taj dan znajući, da će isti taj puk, koji sada pjeva „Hosanna = slava!“, za koji dan vikati „Propni ga!“ Zato Crkva i čita sv. misu u ljubičastoj boji, znaku pokore i žalosti. Zato i određuje, da se već taj dan počne s čitanjem muke Isusove.

Bilješka. Ova nedjelja zove se u crkvenom jeziku: „Dominica palmarum“ = nedjelja palama. U nas se kaže cvjetna nedjelja ili Cvjetnica, jamačno zato, što je običaj donositi i blagoslivljati cvjetne grančice (od drijenka), macice ili što slično.

§ 26. Lamentacije.

[Kat. Sakr. pokore. § 4. i 5.]

1. Uoči tri posljednja dana velikog tjedna, u srijedu, četvrtak i petak poslijepodne pjevaju se u mnogim glavnim crkvama tako zvane lamentacije. Ta je pobožnost u svezi s mukom i smrti Kristovom.

Lamentacije se zovu u nas tako po značajnom i ganutljivom pjevanju „Tužbalicâ" Jeremije proroka (lamentor = tugujem, naričem). Nijemci zovu lamentacije: „Mette" po lat. riječi „Matutinum". Matutinum je prvi dio brevijara, duhovničkog dnevnog molitvenika. Taj se dio moli i pjeva uz neke obrede za vrijeme lamentacija. Sastoji od psalama, štivâ Sv. pisma i sv. otaca, i crkvene molitve onoga dana.

2. Obredi su ovi: Veliki je žrtvenik bez ikakova nakita. Jedino gori na njem šest žutih voštanica. Pred žrtvenikom stoji trokutan svijetnjak sa 15 svijeća. Četrnaest ih je žutih, a petnaesta bijela plamti na vršku svijetnjaka. Kor svećenikâ pjeva psalme bez pratnje orgulja i bez običajnog dodatka: „Slava Ocu i Sinu i Duhu svetomu". Kod pojedinih psalama gasi se po jedna žuta svijeća na trokutnom svijetnjaku i kasnije na oltaru. To predočuje, kako su apostoli i učenici Kristovi ostavljali Krista jedan za drugim u njegovoj muci.

Napokon gori još samo bijela svijeća na vršku trokutnog svijetnjaka. Ta svijeća znamenuje Krista, svijetlo svijeta.

Kad se dovrši i posljednji kantik „Benedictus", odnesu bijelu svijeću za oltar. U crkvi nastupi tama, a kor otpjeva pokajnički psalam „Miserere".

Bijela se svijeća nosi za oltar u znak, da je Gospodin na križu umr'o. Tama u crkvi dozivlje nam u pamet pustoš i tjeskobu, koja je nastala u čas smrti Kristove. „Miserere" hoće da nas pobudi na kajanje poradi naših grijeha.

Na koncu moli jedan od svećenika ovu pokajničku molitvu: „Obazri se, molimo Te, Gospodine, na ovu svoju porodicu, za koju se Gospodin naš Isus Krist nije žacao predati u ruke grješnikâ i podvrći muci križa."

Kad svećenik molitvu svrši, udari brevijarom o klupu i s njim svi ostali. U crkvi nastane štropot i tutnjava. Uto se donese iza oltara bijela svijeća i opet se postavi na vršak trokutnog svijetnjaka.

Štropot u crkvi prikazuje potres i pucanje pećinâ, što je nastalo iza smrti Kristove na križu. — Bijela se upaljena svijeća donosi natrag i postavlja na vrh svijetnjaka u znak, da je Krist slavno uskrsnuo i da ostaje zauvijek svijetlo svijeta.

3. Znamenovanje lamentacijâ. Kako iz obredâ vidimo, lamentacije nam

a) predočuju muku i smrt Isusovu; ali pored toga

b) one nas ozbiljno opominju, da činimo pokoru za naše grijehe.

„Tužbalice" proroka Jeremije opisuju pustoš, koju su prouzrokovali grijesi židovskog naroda. Ti su grijesi bili uzrok, da je Bog kaznio Židove raspom Jerusalima i zatočenjem u Babilonu.

Crkva nas želi u Velikom tjednu ovim Tužbalicama podsjetiti, kako i naši grijesi rađaju užasnom pustoši. Naši su grijesi krivi i smrti Isusovoj. Ako se ne pokajemo i ne popravimo, propast ćemo, kako su propali i Židovi, ali zauvijek. Zato treba da se od srca odazovemo pozivu Crkve (na koncu svake kitice Tužbalicâ): „Jerusalime" to znači: narode, ti grješniče — „Jerusalime, obrati se ka Gospodinu Bogu svojemu!"

§ 27. Veliki četvrtak.

[Kat. Presv. oltarski sakram. § 1. i § 3.]

Veliki je četvrtak godišnjica, kako je Krist Gospodin ustanovio presveti oltarski sakramenat. To je dakle spomen na radosni događaj. Ali je izatoga tu večer proveo Gospodin u smrtnoj muci na Maslinskoj gori. Te je večeri bio izdan, uhvaćen i mučen. Veliki je dakle četvrtak i spomen na muku Isusovu. Spomen na ta dva različna događaja razlog je, da i liturgija Velikog četvrtka očituje neke znakove radosti, ali i znakove tuge poradi muke Gospodinove.

1. Na Veliki četvrtak prikazuje se u svakoj glavnoj crkvi samo jedna i to svečana ili pjevana sv. misa. U toj se misi posvećuju tri svete hostije: jednu blaguje misnik kod sv. pričesti; druga se posvećuje za Veliki petak, kad nema prave mise, a treća za sv. grob. Ove druge dvije nosi misnik poslije sv. mise u procesiji na pokrajni oltar ili u sakristiju.

Misno je ruho bijele boje, znak radosti. „Gloria in excelsis Deo" pjeva se uz žvonjavu zvonâ i pratnju orgulja. Procesija i drugi ovi znaci ushićenja odaju radost crkve, što je u taj dan Gospodin naredio presv. oltarski sakramenat.

Za sv. mise primaju iz ruku misnika sv. pričest mjesni svećenici i puk. To nam doziva u pamet, kako su apostoli na posljednjoj večeri primili sv. tijelo i krv iz ruku Gospodinovih.

2. Iza „Gloria in excelsis" umuknu („zavežu se") zvona i ne zvone više ni u crkvi ni na tornju sve do „Gloria" na Veliku subotu. Taj muk zvonâ ima da označi duboku žalost Crkve poradi muke Gospodinove, koja se toga dana započela.

Znak za „Anđeo Gospodnji" i znak, kad treba pokleknuti u crkvi, daju čegrtaljke. Tako se daščicama zvalo u crkvu i na molitvu za vrijeme progona i kasnije sve do petog vijeka, dok nijesu pronašli zvona.

Drugi znak žalosti Crkve jest: razotkrivanje oltarâ. Misnik zareda od oltara do oltara, poskida i prevrne sav ures, svijetnjake, pločice, dä i same oltarnike. Za to vrijeme moli misnik psalam 21. Taj psalam riše najrječitije gorku muku Spasiteljevu. Tu dolaze i one proročke riječi: „Razdijeliše sebi ruho moje, a za haljinu moju baciše kocke."

Oltar je slika Krista. Razotkrivanje oltarâ predočuje, kako su mučitelji silom poskidali s Krista isto ruho.

3. U stolnim crkvama i na katoličkim dvorovima pere biskup ili kralj iza sv. mise noge dvanaestorici siromahâ. Tim se ovi visoki dostojanstvenici povode za Kristom. I On je tako činio toga dana svojim apostolima, da im dade ugled duboke poniznosti i bratske ljubavi.

4. Još se na Veliki četvrtak svečanim obredom posvećuje sv. ulje. Posvećuje ga biskup u pratnji (dvanaestorice) svećenika, (sedam) đakona i (sedam) pođakona. Sv. ulje je trovrsno: 1. bolesničko (oleum infirmorum) za sakramenat posljednje pomasti; 2. katekumensko (oleum catechumenorum) za katekumene prije samog sv. krsta, za sv. red i za krunidbu kralja, i 3. krizma za sv. potvrdu, za sv. krst iza kršćenja, za pomazanje biskupa, kaleža, zvonâ, oltara i crkve.

§ 28. Veliki petak.

[Kat. IV. čl. vjere.]

Veliki je petak obljetnica gorke muke, smrti i ukopa Gospodina našega Isusa Krista.

Svi obredi i sve pobožnosti toga dana izriču tešku tugu Crkve.

1. Oltari i križ crnim su velom prekriveni. U crnom ruhu pristupa misnik k podnožju oltara. Ne usuđuje se koračiti više, da počne svetu službu. Kao satrven od bola pada misnik ničice pred oltarom. U ime svih vjernika hoće misnik da se do zemlje pokloni beskrajnoj ljubavi Božjoj, hoće da sakrije lice od stida, što se čovjek tako zaboravio i tako vrijeđao Boga, da je tu uvredu morala prati dragocjena krv Sina Božjega. U crkvi je mrtva tišina, nije čuti zvona ni orgulja. Oltari su razodjeveni, svijeće ne gore, dâ i vječno svijetlo, ono, koje jednako plamti i òbdan i òbnoć, i ono je ugaslo. Sve je to slika crne žalosti, koja obuze Crkvu, što se u taj dan ugasilo svijetlo svijeta — na križnom drvu!

2. Poslije nekoliko časova diže se misnik, polazi pred oltar i ide na stranu poslanice (epistole). Tu čita odlomak iz proroka Ozeje, u kojem se navješćuje, da će Mesija (Isus Krist) treći dan uskrsnuti. Izatoga moli, da nam muka Gospodinova ne bi bila na propast kao Judi, nego na spasenje kao obraćenom razbojniku.

3. Sad se čita odlomak iz druge knjige Mojsijeve. Tu se opisuje način, kako treba žrtvovati i blagovati vazmeno jagnje. Vazmeno je jagnje slika Mesije, jagnjeta Novoga Zakona. Zato se odmah nadovezuje opisivanje, kako je bilo žrtvovano jagnje Novoga Zakona — Isus Krist: čita se muka Gospodina našega po evanđelju sv. Ivana.

4. Nato slijede svečane molitve: za Crkvu, za papu, za biskupe, za cio duhovni stalež, za sve vjernike, za kralja, za katekumene, za krivòvjernike i raskolnike, za potištene, za putnike, za bolesnike, za Židove, za neznabošce i t. d. I Krist je molio na križu za sve ljude, dapače za ubojice i za neprijatelje svoje. Tako i Crkva vàpije za sve ka Gospodu, e da bi po zaslugama Kristovim na križu sve izbavio od vječne smrti.

Da pobudi pozornost vjernikâ i da molitva bude pred Bogom krepčija, poziva Crkva prije svake molitve nazočne vjernike, e bi bili sabrani i poklonili se Gospodinu. „Pomolimo se“ ponavlja misnik prije svake nove molitve; „Prignimo koljena!“ opominje đakon. Ipak, kad moli za Židove, ne sagiba misnik koljena, jer su se oni u taj dan poklecivanjem izrugavali božanskom Spasitelju.

5. Crkva hoće, da dademo Kristu zadovoljštinu za one drske pogrde i bezočne rugalice, koje su mu okrutni krvnici nanijeli. Zato određuje: klanjanje propelu.

Misnik uzme na ruke propelo zastrto crnim velom, otkriva ga pomalo na tri puta i svaki put pjeva sve to višim i višim glasom: „Ecce lignum crucis, in quo salus mundi pependit, — Evo drvo križa, na kom je visio spas svijeta.“ Pjevači prihvate i zovu puk do tri puta: „Venite, adoremus — Dođite, poklonimo se!“

Razastiranjem i podizanjem propela želi nas Crkva opomenuti, da ozbiljno razmatramo muku Gospodinovu i za toliku ljubav da mu se zahvalno klanjamo.

Misnik položi propelo na podnožje oltara na crni jastuk i pođe prvi da se pokloni raspetomu Spasitelju. Do tri puta klekne misnik, duboko se pokloni i šaptom zbori: „Klanjamo se Tebi, Kriste, i blagosivljamo Tebe; jer si po svetom križu svojem otkupio svijet!“ Napokon poljubi propelo u znak zahvalnosti, poštovanja i ljubavi Sinu Božjemu.

Za misnikom čine tako drugi nazočni svećenici, a onda poredom čitav puk.

Za vrijeme klanjanja pjeva kor pjevača „Improperia“ ili „Prekoravanja“. To su stihovi u obliku psalama, u kojima se svaki počinje s riječima „Popule meus — puče moj!“ Prvi stih glasi: „Puče moj! Što učinih tebi? Ili u čem ožalostih tebe? Odgovori meni!“ Nježno ali odlučno kori tu Isukrst židovski puk za nepravde i okrutnost, koju mu je narod vratio za bezbrojna dobročinstva. Taj se prijekor tiče sviju nas grješnika.

6. Obredi mjesto svete mise. Na Veliki petak nema sv. mise. Crkvi je živo pred očima krvna žrtva na križu, zato ne prikazuje toga dana nekrvne. Obredi, koji slijede iza klanjanja propelu, nijesu misa, jer nema posvećenja ili pravog žrtvovanja. To su zapravo samo malo prošireni obredi sv. pričesti u redovnoj misi. Misnik blaguje sv. hostiju, koju je jučer posvetio i za danas spremio (missa praesanctificatorum). Svijeće se neposredno prije tih obreda zapale poradi nazočnosti sv. tijela. U ophodu doneseno sv. tijelo

okadi se i nato podigne, da mu se puk pokloni, i odmah se pjeva „Očenaš“ i mole pričesne molitve Izakako se misnik pričestio, moli kratku zahvalnu molitvu, i obred je dovršen.

7. Svršetak obreda na Veliki petak jest polaganje sv. tijela u grob. Misnik metne onu treću jučer posvećenu hostiju u monstranciju (pokaznicu), prekrije je bijelim velom i u ophodu odnese u lijepo iskićeni i sjajno osvijetljeni grob.

To nas sjeća žalosnog ukopa Gospodinova. Grob je sjajno urešen, da se izvrše riječi proroka Isaije: „Grob će mu biti sjajan!“

Pobožni kršćani dolaze danas i sjutradan pohoditi Božji grob. I treba da mu se poklonimo i zahvalimo za bezbrojne milosti, koje nam je smrću svojom pribavio!

§ 29. Velika subota.

[Kat. V. čl. vjere; sakr. krsta.]

1. Velika je subota posljednji dan korizme. Sjeća nas na to, kako je Gospodin Isus Krist u grobu ležao. U staro se doba nije toga dana u crkvi vršila nikakova služba Božja. — Istom noću započele bi se crkvene svečanosti. Te su bile dašto u svezi s jutrašnjim velikim praznikom. I svečani krst dijelio bi se noću katekumenima, a prema jutru čitala bi se sv. misa. — To je dakle bilo strogo bdjénje za uskrsni praznik.

2. Kasnije su te noćne pobožnosti bdjénja prenesene na jutro uoči Uskrsa, na Veliku subotu. Eto zato se već na Veliku subotu ujutro ori kod sv. mise „Gloria“ „Slava Bogu na visini“ i „Alleluja“ „Slavite Gospodina“; zato zvone zvona i sviraju orgulje; zato ima misnik bijelo ruho. Sve su to znaci radosti i ushićenja, što je Krist Gospodin uskrsnuo.

3. Kako je prenesena sv. misa, tako su s noćnoga bdjenja preneseni na subotnje jutro i drugi crkveni obredi te vigilije: a) blagoslivljanje vatre, b) blagoslivljanje uskrsne svijeće i c) svećenje krsne vode.

Svi ti obredi predočuju, svaki na svoj način, uskrsnuće Kristovo i njegovu pobjedu nad duševnom tamom i smrti, koja je doonda u svijetu vladala.

a) Blagoslivljanje vatre. U crkvi ne gori ni jedna svijeća. Pred crkvom iskreše se vatra kremenom i zapali iverje. Vatru blagoslovi svećenik i spali u njoj staro sv. ulje. Tu se blagoslovi i pet tamjanovih zrnaca, što će se metnuti u uskrsnu svijeću.

Kremen znači Krista, kamen od ugla, koji su Židovi odbacili (Dj. ap. 4, 11.). Iz toga kamena rodi se svijetlo, Krist iz groba uskrsnuli, koji svojim svijetlom obasja svijet, raspršì tamu, što je dotad vladala, i posta svijetlom svijeta.

Od Krista potječe svako svijetlo, zato se s ovom iz kremena iskresanom vatrom zapale iznajprije tri svijeće na visokom tronožnom svijetnjaku, a onda vječno svijetlo i sve ostale svijeće u crkvi.

Svijeće na tronožnom svijetnjaku pali svećenik postupice jednu za drugom dižući sve više i više svijetnjak i pjevajući sve višim i višim glasom do tri puta „Lumen Christi“, „Svijetlo Kristovo“. Pjevajući pokleca svećenik, a s njim i puk, koji odgovara: „Deo gratias“ „Hvala Bogu“ (za svijetlo, za nauku, kojom osvijetli Spasitelj svijet).

b) Blagoslivljanje uskrsne svijeće. Kod žrtvenika blagoslivlje misnik veliku uskrsnu svijeću. Ta je svijeća slika uskrsnulog Spasitelja, zato i ostaje pokraj oltara i gori za svečane službe Božje sve do Spasova. Na uskrsnoj svijeći ima pet jamica, spomen na pet rana Isusovih. Te su rane ostale i iza uskrsnuća na tijelu Spasiteljevu, da nam na sudnji dan budu na utjehu ili na osudu. U jamice meću se tamjanova zrnca unakrst $\left(\begin{smallmatrix} & 1 & \\ 4 & & 2 \\ & 3 & \end{smallmatrix}\right)$ 5, da označe, kako je s križa uzeto tijelo Kristovo bilo mirodijama pomazano. Za blagoslivljanja uskrsne svijeće pjeva misnik veličanstvenu pjesmu (himnus): „Exsultet“. Pjesma izriče radost i slavu, što je Gospodin uskrsnuo.

c) Sad dolazi svećenje krsne vode. Iznajprije se čitaju odlomci iz 12 proroka. To je nekoć bila katekumenima neposredna pouka prije sv. krsta. Odlomci govore o raznovrsnim događajima Starog Zakona, u kojima se unaprijed nešto slika o uskrsnulom Kristu i o duhovnom uskrsnuću onih, koji će biti kršteni. Tako nam kazuju o istočnom grijehu, o žrtvi Abrahamovoj, o tri mladića u babilonskoj peći, o Joni i t. d. Čitanja se izmjenjuju molitvama. Molitve zazivlju Božju pomoć za sve, koji će sad duhovno uskrsnuti ili po sv. krstu ili po sv. sakramentu pokore. Osobito je na pr. lijep odlomak iz 41. psalma:

„Kao što jelen vapije za izvorom, tako teži duša moja za Tobom, o Bože!“

„Moja duša žeđa za živim Bogom; kad ću ja doći i osvanuti pred licem Gospodinovim?“

„Suze su moje bila hrana moja danju i noću, dok su mi od dana do dana govorili: Gdje je Tvoj Bog!?“

Sam obred svećenja krsne vode iznosi pred oči, u raznovrsnim znacima i djelima (na pr. križanje, uronjivanje uskrsne svijeće, ulijevanje katekumenskog ulja i krizme i t. d.), svrhu, za koju se imade ova voda upotrijebiti, milosti, koje dobivamo, kad se ta voda upotrebljava, razlog, zašto ta voda ima toliku moć i t. d.

4. Na Veliku subotu uveče ili (u nekim krajevima) u nedjelju u praskozorje slavi se svečanim načinom sámo uskrsnuće Gospodinovo.

Misnik pristupi sv. grobu u svečanom bijelom ruhu, okadi presv. tijelo Gospodinovo u pokaznici, primi ga u ruke i okrenuvši se puku zapjeva: „Uskrsnu Spasitelj! Alleluja!“ Nato prati sv. tijelo svečana procesija oko crkve (ili u crkvi) ili po mjestu, dok se ne vrati glavnom oltaru. Zvona, orgulje, glazba, pjev, rasvjeta, pucanje, okićene kuće i t. d. čine procesiju svečanijom. Svečanost se svršuje sa: „Tebe Boga hvalimo!“

§ 30. Uskrs.

[Kat. IV. zap. crkv.; V. čl. vjere.]

1. Znamenovanje. Uskrs je praznik nad praznicima. Prvi i najstariji praznik. Na njem je osnovana čitava crkvena godina, po njem se ravnaju sve pomične svetkovine.

I s pravom. Naročito na uskrsnuću Gospodinovu t e m e l j i s e v j e r a n a š a. Svojim uskrsnućem pružio je Krist najočitiji dokaz, da je Sin Božji, i njegova riječ — volja Božja. — Uskrsnuće Kristovo j ä č a u f a n j e n a š e. Kako uskrsnu Krist na novi život, tako ćemo i mi uskrsnuti iza smrti na vječni život. Ta nas misao drži u jakosti za lomnih i kobnih dneva života našega u ovoj dolini suza. — Uskrsnuće Spasiteljevo ž â r i l j u b a v n a š u. Svojom žrtvom na križu najjasnije je dokazao Krist, kako je beskrajna ljubav Božja k nama, kako je veliko njegovo milosrđe, kako je srdačna njegova dobrota. Spomen dakle na uskrsnuće Isusovo može i iz kamenoga srca iskresati plamen žarke ljubavi, duboke zahvalnosti i srdačne odanosti Gospodu Bogu.

Zato je Uskrs dan r a d o s t i, m i r a i u t j e h e.

„Ovo je dan, koji pripravi Gospodin, kliktajmo i radujmo se njemu!“ ponavlja Crkva često puta kroz cijelu crkvenu osminu. „Alleluja = slavite Gospodina“ ori se u crkvenoj službi gotovo nebrojeno puta. — „Uskrsnu Gospodin!“ „Uistinu uskrsnu!“ pozdravljaju se kršćani. U nas kažu i „Felix Alleluja!“ ili hrvatski: „Srećan Uskrs!“

Sve, i sama priroda, koja se budi od zimskoga sna, i vedrije nebo i toplije sunčane zrake, i prvi miris proljetnoga cvijeća i prvi cvrkut radosnih ptičica: sve nam navješćuje radost, utjehu, novi život, uskrsnuće.

2. C r k v e n o s l a v l j e. Uskrs se slavi prve nedjelje, koja dolazi poslije punoga mjeseca iza proljetnoga ekvinokcija (kad su dan i noć jednaki): između 22. ožujka i 25. travnja. Crkva je okićena, koliko je moguće sjajnije. S v. m i s a čita se svečano u najsvečanijem bijelom ruhu. Zanosne pjesme, tutanj mužara, radosna glazba uljepšava svečanost. „A l l e l u j a“ stoji na čelu oltara. Tako zovu k i p, koji prikazuje Spasitelja, gdje stoji na pećini sa zastavom u ruci. Taj kip kao da kaže, da je Krist smrću svojom pobijedio vremenitu smrt i pakao, a otvorio nebo, vječni život.

Mjesto „Anđeo Gospodnji“ moli se „Kraljice neba, raduj se, Alleluja!“ Moli se stojeći, da označimo, da je Krist uskrsnuo.

Na Uskrs se b l a g o s l i v l j e m e s o, jaja, vino, kruh i t. d. To je drevni običaj kršćana. U staro doba ne bi kršćani jeli mrsnih jela čitave korizme. Danas će ih opet jesti. Hoće dakle da počnu s Božjim blagoslovom. Mimo to predočuje meso uskrsno jagnje, sliku Krista, a jaje uskrsnuće na novi život.

Kršćanski bi v l a d a r i na spomen našega oslobođenja iz duševnoga ropstva grijeha oslobađali u taj dan teške k r i v c e, koji su se pokajali. Crkva bi otpuštala vremenitu kazan pokornicima, grješnici bi se izmirivali s Crkvom.

U uskrsnoj Poslanici (Kor 5. 8.) opominje nas Crkva ovako: „Dakle svetkujmo ne u kvascu pakosti i bezakonja, nego u prijesnom hljebu čistoće i istine.“

§ 31. Nedjelje po Uskrsu.

[Kat. O vjeri uopće do I. čl. vj. O zapovijedima uopće do X. zap.]

Uskrsno se slavlje slavi sve do Spasova (šest nedjelja po Uskrsu).

U uskrsnoj o s m i n i zabavljena je Crkva Gospodinovim uskrsnućem. Sv. Evanđelja u sv. misama kazuju nam razne pojave Gospodinove pred njegovim učenicima.

Prva nedjelja po Uskrsu zove se: b i j e l a n e d j e l j a („Dominica in albis“ — deponendis). Nazvali je tako, jer su te nedjelje pokršteni odlagali bijelo odijelo, štono su ga na Veliku subotu prigodom pokrštenja obukli i nosili kroz ovo 8 dana. To odijelo bilo je spoljašnji znak one svetosti i nevinosti, koju su stekli sv. krstom. U taj bi dan pravili k r s n o o b e ć a n j e, da će služiti Bogu. U mnogim krajevima primaju toga dana djeca prvu sv. pričest.

Crkva želi, da se svaki kršćanin sjeti u taj dan svoga krsnog obećanja, da će vršiti Božje zapovijedi i da ponovo odluči, da će Božju milost, krstom ili pokorom stečenu, čuvati do konca života.

D r u g a n e d j e l j a po Uskrsu prikazuje nam u Evanđelju Krista kao dobrog pastira, oko kojeg treba da se okupe svi ljudi, jer on daje život svoj za ovce svoje.

O s t a l e 4 n e d j e l j e po Uskrsu dozivaju nam u evanđeoskim odlomcima u pamet nekoje nauke Gospodinove, što ih je govorio učenicima na rastanku, prije negoli je pošao u svoju muku.

§ 32. Markovo i molitveni dani.

[Kat. O molitvi.]

P o k o r n i č k e p r o c e s i j e n a M a r k o v o i n a m o l i t v e n e d a n e kasnijeg su podrijetla od uskrsnih praznika. Nastale su u petom i šestom stoljeću. Povod su im bile raznovrsne nesreće i nevolje, štono su snašle kršćane u nekim krajevima: kuga, potres, požar, divlja zvjerad, ružno vrijeme, nerodica i t. d.

1. P r o c e s i j u n a 25. t r a v n j a uveo je papa sv. Grgur Veliki (g. 590.), da odvrati od naroda pošasnu bolest, koja je stala nemilo harati. — Taj dan slavi crkva i s p o m e n n a s v. M a r k a, evanđelista. Procesija ostaje i kad se spomen sv. Marka poradi liturgičkih razloga prenese na drugi dan. — Procesija ide u polje. Tu se obavi b l a g o s l o v u s j e v â. Kod blagoslova pjevaju se četiri Evanđelja, svaki put drugo, licem okrenutim uvijek na drugu stranu. To znači: Kako se evanđelje navješćuje na sve krajeve, tako se i blagoslivlju nesamo ovo polje, nego svako u sve četiri strane svijeta.

2. Molitveni dani obdržavaju se uvijek tri dana uoči Spasova (ponedjeljak, utorak i srijedu). Uveo ih je sv. Mamerto, biskup u Vienni u Francuskoj (g. 469.), da odvrati raznovrsne nesreće, koje su nekoliko godina poredom stizavale grad. Papa Leon III. († 815.) propisao ih je za čitavu Crkvu.

Zovu se molitveni dani, jer Crkva određuje, da se u te dane čine neke osobite molitve.

Obred je ovaj: Misnik pristupa k oltaru u ljubičastom ruhu, znaku pokore, i zapjeva početak litanija sv. svetih. Procesija krene pjevajući litanije i ide do koje crkve ili kapele u mjestu. Tu se čita sv. misa, a izatoga kreće procesija opet natrag u glavnu crkvu pjevajući litanije lauretanske. Na čelu procesije nose raspelo. To nas sjeća, da je sva naša nada u raspetom Kristu. U njegovo ime treba da i molimo. Zastave nam dozivlju u pamet, da smo vojnici Kristovi i pod njegovom zaštitom da smo sigurni naše pobjede. Mole se litanije svih svetih i bl. Djevice Marije (lauretanske), e bi njihovim moćnim zagovorom isprosili pomoć Božju u našim potrebama.

Molitveni dani dolaze vrlo prikladno uoči Spasova. Čini se, kao da mi skupljamo sve svoje želje i potrebe u rukovet, da ih predamo Gospodinu Isusu Kristu. On će ih prenijeti i zagovarati na dan uzašašća svoga pred Bogom-Ocem.

§ 33. Spasovo.

[Kat. VI. članak vjere.]

Spasovo zove se praznik uzašašća Gospodinova na nebo. Taj je dan Gospodin završio djelo spasenja roda ljudskoga, otvorio nebo i sve pravednike Staroga Zakona uveo sa sobom u vječno blaženstvo. To je dakle dan, kad se Gospodin vratio k Ocu u vječnu slavu. Zato se i zove: Spasov dan.

Bilo je to četrdeseti dan iza uskrsenja na istom onom mjestu, na Maslinskoj gori, gdje je počeo svoju muku. Prije rastanka blagoslovi Gospodin svoje apostole, i oni vidješe, gdje se podiže, i odnese ga oblak iz očiju njihovih (Dj. ap. 1, 9.). On sjêde o desnu Boga, te bude i kano čovjek dionik moći i slave Božje.

Crkva slavi spomen na taj dan triumfa Gospodinova četrdeset dana iza Uskrsa. U svečanoj misi ukloni se kod Evanđelja kip uskrsnulog Spasitelja s oltara i ugasne uskrsna svijeća. To je znak, da je Gospodin uzašao na nebo, da nam ondje bude zagovornikom i posrednikom kod Boga Oca.

Ne zaboravimo nikad riječi Gospodinovih: „Štogod budete molili Oca u ime moje, dobit ćete!“

Članak treći.

Duhovsko doba.

§ 34. Što znači i kako se dijeli?

[Kat. VIII. čl. vj.; O milosti.]

Duhovsko doba zove se vrijeme od Spasova do adventa.

Duhovsko nam doba predočuje beskrajnu ljubav treće božanske osobe, Duha svetoga. Duh sveti je u to doba sašao nad apostole, on jednako boravi s Crkvom, vodi je i upravlja, on dijeli nama potrebne milosti, što ih nam je Krist zaslužio, on nas prosvjetljuje, krijepi i posvećuje. Njemu smo dužni istu čast i hvalu, isto klanjanje i molitvu kao i Bogu Ocu i Bogu Sinu. Na tu nas dužnost sjeća duhovsko doba.

Kao priprava za duhovsko doba može se smatrati vrijeme od Spasova do subote uoči Duhova.

§ 35. Priprava za Duhove.

[Kat. Sakram. sv. potvrde.]

Kad je Gospodin Isus Krist uzašao na nebesa, vratili su se apostoli i učenici njegovi u Jerusalim i boravili ondje dane „jednako u molitvi“ (Dj. ap. 1, 14.). U one dane izabrali su namjesto Jude, po odredbi Božjoj, Matiju za službu apostolsku. I jednako u molitvi čekali su, da im Gospodin pošlje obećanog utješitelja, Duha svetoga.

To nam vrijeme prikazuje onih deset dana od Spasova do Duhova.

I mi treba da se u to doba duševno pripravljamo, e bismo i mi na Duhove primili obilne milosti Duha svetoga.

U nedjelju, koja dolazi u to vrijeme između Spasova i Duhova, kazuje nam sv. Evanđelje riječi, kojima je Gospodin obećao Duha svetoga.

Uoči Duhova, u subotu, odredila je crkva strogi post (duhovsko bdjenje, vigilia), da i tim postom izmolimo što obilnije darove Duha svetoga.

Crkveni su obredi u taj dan vrlo slični obredima Velike subote. Posvećuje se i voda za sv. krst, jer su u staro doba i na taj dan svečano krstili katekumene. Danas se u mnogim krajevima na taj dan pripravljaju za sv. potvrdu, koja se u stolnim (biskupskim) crkvama običaje dijeliti sjutradan.

§ 36. Duhovi.

[Kat. Milost i sv. sakramenti uopće.]

Duhovi slave spomen na dan, kad je Duh sveti sašao nad apostole.

„Kad se navrši pedeset dana (po uskrsnuću), bijahu jednako svi (apostoli) na istom mjestu. I ujedamput postade huka s neba kao duhanje

silnoga vjetra, i napuni svu kuću, gdje sjeđahu. I prikazaše im se razdijeljeni jezici kao oganj, i sjede na svakoga od njih. I napuniše se svi Duha svetoga, i stadoše govoriti različnim jezicima, kao što im je Duh sveti davao govoriti."

Tako opisuje taj čudesni događaj Sv. pismo (Dj. ap. 2, 1.—4.).

Duh sveti ohrabri i prosvijetli apostole, i oni stadoše propovijedati nauku Gospodina Isusa Krista. Na prvu propovijed sv. Petra pokrsti se 3000 ljudi. To je bila prva kršćanska općina. To je bio prvi temelj današnje velike katoličke Crkve. Gorušičino zrno, što je naraslo i postalo drvo. Danas se sabiru oko njeg svi narodi, da vjerom i kreposnim životom u različnim jezicima slave Boga Višnjega.

Tako je praznik Duhova nesamo spomen na dolazak i čudesno djelovanje Duha svetoga, nego i godišnjica postajanja Crkve katoličke.

Svečana sv. misa čita se u crvenom ruhu. To nas sjeća na ljubav Duha svetoga, kojoj su bili slika jezici kao oganj. — U sv. misi moli se kroz osam dana „Veni sancte Spiritus", pjesma, u kojoj Crkva vapije, da bi se Duh sveti udostojao na svakoga nas izliti obilne svoje darove: mudrosti, razuma, savjeta, jakosti, znanja, pobožnosti i straha Božjega. (Vidi: Dodatak § 97.)

Sjedinimo i mi svoje molitvice s molitvom Crkve. Nastojmo pobožno primiti sv. potvrdu ili, ako smo je primili, molimo za milost Duha svetoga, da ostanemo dobri katolici vjerom i životom.

§ 37. Nedjelje po Duhovima.

1. Praznik Duhova slavi Crkva osminom. Molitve i Evanđelja u sv. misi spominju glavnu svetkovinu i mole darove Duha svetoga. Drugi dan Duhova u nas je zapovjedni blagdan.

2. Sve nedjelje iza Duhova do adventa zovu se nedjelje po Duhovima. U Evanđeljima niže se nauka i djelovanje Gospodina Isusa Krista i apostola.

Broj se tih nedjelja mijenja između 24 i 28. To zavisi o Uskrsu. Kad Uskrs padne ranije, bit će ranije korizma i nedjelja sedamdesetnica, a onda će biti manje nedjelja po Bogojavljenju. — Ali u tom događaju bit će za toliko ranije i Duhovi, jer su ovi uvijek 50 dana po Uskrsu. — Sad se uredi tako: one se nedjelje po Bogojavljenju, koje se nijesu mogle obdržavati zato, što je ranije došla sedamdesetnica, prenesu na vrijeme poslije Duhova. Umeću se između redovne 23. i 24. nedjelje po Duhovima. Nedjelja, što je određena za 24. nedjelju po Duhovima, ostaje uvijek posljednja nedjelja u crkvenoj godini. Sv. Evanđelje te nedjelje (24) sjeća nas na sudnji dan.

§ 38. Presveto Trojstvo.

[Kat. I. čl. vjere. § 2.]

U prvu nedjelju po Duhovima slavi Crkva blagdan presvetoga Trojstva.

Tim postavlja Crkva kao uzvišenu krunu na tri glavna godišnja praznika. Sa zahvalom sjeća nas Crkva, kako je sve djelovanje Božje oko našega stvaranja, otkupljenja i posvećenja djelo božanske ljubavi, dobrote i milosrđa presvetoga Trojstva. „Slava Bogu Ocu, Bogu Sinu i Bogu Duhu svetomu" — hoće da kažu tri glavna praznika crkvene godine: Božić, Uskrs, Duhovi. A svi ostali praznici u godini (bl. Djevice Marije, anđelâ i svetaca) spleću se oko sv. Trojstva kao vijenac mirisavih ruža, koje od sv. Trojstva dobivaju miris i njemu ga u čast prinose. Zato želi Crkva, da i mi u jednoj kao središnjoj svetkovini prinesemo svoje poštovanje i klanjanje svim trima božanskim osobama.

Sa sv. Pavlom (Rimlj. 11, 33. 36.) klikuje Crkva u poslanici sv. mise: „O dubino bogatstva, mudrosti i znanja Božjega: kako su nedokučljivi njegovi sudovi i neistražljivi njegovi putovi! . . . Jer je od njega i kroz njega i u njemu sve: njemu slava uvijeke: Amen."

Uvod u prikazivanje sv. mise glasi: „Blagosloven da je Bog Otac, i jedinorođeni Božji Sin, i također Duh sveti; jer učini nama milosrđe svoje!"

A u molitvi (kolekti) moli crkva: „Svemogući vječni Bože, koji si dao slugama svojim u ispovijedanju istinite vjere spoznati slavu vječnoga Trojstva i u moći veličanstva klanjati se jedinstvu: molimo: da čvrstoćom iste vjere budemo uvijek utvrđeni od svih suprotivština. Po Gospodinu Našem Isusu Kristu . . . Amen."

§ 39. Tijelovo.

[Kat. Presv. oltarski sakramenat.]

1. Tijelovo (Brašančevo) je blagdan presvetoga tijela Kristova.

Crkva ga je odredila za četvrtak poslije praznika presvetoga Trojstva.

Zapravo bi trebalo da se slavi na godišnjicu, kad je Gospodin naredio presv. oltarski sakramenat: na Veliki četvrtak. Tako je nekad i bilo. Ali Crkva je u velikom tjednu sva zaokupljena mukom Gospodinovom; ovaj bi se opet sretni događaj imao slavno i radosno praznovati; zato je Crkva prenijela tu slavu u vrijeme poslije Duhova.

Presveti je oltarski sakramenat jamačno najveća milost, koju nam je Gospodin prije svoje smrti iskazao. Samo mudrost Božja mogla je izumjeti, a samo svemogućnost Božja mogla je učiniti, da Gospodin Isus Krist, Bog i čovjek, zavijek boravi među nama pod prilikom kruha i vina, da krijepi dušu našu.

Ta osobita milost Božja zaslužuje svakako naše osobito klanjanje i zahvalu. Zato je uistinu dostojno i pravo uredila Crkva posebnu svetkovinu na čast presvetoga oltarskoga sakramenta.

2. (Znamenovanje praznika.) a) Taj praznik je rječito očitovanje naše vjere, da je Gospodin Isus Krist uistinu, zbilja i bivstveno nazočan u presvetom oltarskom sakramentu.

*

b) Taj je praznik svjedočanstvo naše ljubavi i zahvalnosti božanskom Spasitelju.

c) Taj je praznik svečana proslava i triumf kralja neba i zemlje, koji sjedi o desnu Bogu, ali iz ljubavi spram nas boravi živ, pravim tijelom svojim, i usred nas.

d) Taj je praznik svečana i javna zadovoljština Kristu Bogu za sve one pogrde i uvrede, što su mu nanijeli i što mu neprestano zadavaju nevjerni ljudi i zli kršćani.

Crkva želi, da na sve to mislimo i sve to oćutimo. Zato i praznuje taj praznik svim mogućim sjajem.

3. (Obredi.) Oltari su u crkvi sjajno okićeni i osvijetljeni. Sv. misa čita se u bijelom ruhu i sa što svečanijom poslugom. Sva čitanja i molitve u sv. misi govore o tom svetom sakramentu ljubavi. Umna pjesma sv. Tome Akvinskoga „Lauda Sion Salvatorem“ „Hvali Sion Spasitelja“ potiče nas, da Gospodinu dademo čast, koliko ikako po svojim silama možemo. Jezgrano kazuje nam ta pjesma cijelu nauku o presvetom oltarskom sakramentu. (Vidi: Dodatak § 97.)

Poslije sv. mise razvija se sjajna procesija. U procesiji nosi misnik presveto tijelo Gospodinovo u pokaznici (monstranca) pod nebom (baldachinum). Zato se procesija i zove: bogònosna (teoforička) procesija. Presveto tijelo kade jednako tamjanom, da se označi, kako Kristu Bogu u presvetom oltarskom sakramentu pripada jednako i neprestano klanjanje. Put, kojim misnik nosi sveto tijelo Gospodinovo, sipa se cvijećem, ùnaokolo po ulicama postavlja se zeleno granje, a kućni prozori kite se sagovima, sv. slikama, zavjesama i plamenim svijećama. Time žele vjernici javno ispovjediti svoju vjeru, da je Krist nazočan u presvetom oltarskom sakramentu. Glazba svira, radosne se pjesme pjevaju, zvona zvone, topovi gruvaju: neka čitav svijet zna, kako je slavan Gospodin i kako nije moguće da mu dosta zahvalimo i da ga dosta proslavimo, što se udostojao jednako boraviti s nama.

Na četiri se mjesta zaustavlja procesija. U okićenim sjenicama čita se odlomak iz evanđelja svaki put drugoga. To će reći, da svi evanđelisti svjedoče, da je Isus Krist pravi Bog. Poslije molitve daje se svečani blagoslov sa sv. sakramentom. Sjenice su okrenute na 4 strane svijeta, da se označi, kako su svi ljudi pozvani da vjeruju u Krista, kako su svi dionici njegova svetog blagoslova.

Svečanost se svršava na povratku u crkvi sa „Tebe Boga hvalimo“. Tako izričemo svoju radost, što nam je Gospodin dao doživjeti ovu slavu.

Bilješka. Javno i ovako svečano štovanje presv. oltarskog sakramenta nastalo je na pobudu pobožne redovnice Julijane de Retinnes († 1258.) u Lüttichu. U Crkvu ga uveo papa Urban IV., a za sav kršćanski svijet propisao Klement V. na općenom crkvenom saboru u Vienni 1311.

§ 40. Blagdan presv. Srca Isusova.

[Kat. III. čl. vj. p. 155—160.]

U petak iza osmine Tijelova slavi Crkva blagdan presvetoga Srca Isusova. U mnogim se crkvama i krajevima obavlja ta slava svečano s procesijom, u kojoj se nosi kip svetoga Srca. Uopće govoreći nije to ipak zapovjedni blagdan.

Isus Krist je pravi Bog i pravi čovjek. U jednoj su dakle osobi Kristovoj dvije naravi, božanska i čovječanska. Mi častimo i čovječansku narav Kristovu, jer je nerazdružljivo sjedinjena s božanskom osobom. Napose predlaže Crkva štovanju vjernika pravo Srce Isusovo, sa Riječju Božjom sjedinjeno. To je sveto Srce bilo izvor one žarke ljubavi, da je Krist spasao svijet. Svetkovinom Srca Isusova želi Crkva, da i u nama uspali plamen oduševljene ljubavi za Krista i njegov zakon.

Čitavi mjesec lipanj posvećen je naročito štovanju presvetoga Srca Isusova. Isto tako svaki prvi petak u mjesecu. Ima i bratovština na čast svetoga Srca Isusova.

Bilješka. Javno štovanje presvetoga Srca Isusova potakla je pobožna službenica Božja blažena Margarita Alacoque († 1690.) u Paray-le-Monialu. Propisao ga sv. otac papa Klement XIII. Papa Lav XIII. prikazao je god. 1900. svetomu Srcu čitav rod ljudski. Papa Pio X. odredio je, da se to posvećenje Srcu Isusovu ponovi svake godine na glavni blagdan.

* * *

Pored opisanih i spomenutih blagdana slavi Crkva još i mnoge druge zgode iz života Isusova. Slavi se i spomen njegovih mučila. Ali to nijesu zapovjedni blagdani kao na pr. Preobraženje Isusovo, Našašće i Uzvišenje sv. križa, spomen dragòcjene krvi Isusove, spomen sulice i trnove krune i t. d.

Glava treća.

Praznici svetaca.

§ 41. Znamenovanje i vrste ovih praznika.

[Kat. O I. zap. Božjoj dalje.]

Crkvena godina prikazuje nam u tri glavna praznika ukratko sve ono, što je Gospodin za nas učinio, da nas spase i posveti.

1. Unutar tih velikih praznika slavi Crkva još i druge svetkovine za spomen svetaca od Crkve priznatih. Te svetkovine kazuju nam, što su pojedini ljudi milošću od Krista zasluženom osvijetljeni i ojačani bili podobni učiniti na čast Božju. One nam svjedoče, kako savršen čovjek može da bude, ako se posluži darovima od Boga dobivenim.

Crkva slavi spomen svetaca: 1. da im kao prijateljima i ugodnicima Božjim iskaže poštovanje (veneratio); 2. da nas opomene, kako je moćan zagovor svetaca, i tako da nas potakne, da ih molimo za njihovo odvjetovanje (invocatio); 3. da nas njihovim primjerom uvjeri, kako čovjek može biti krepostan, samo ako živi po nauku i milosti Kristovoj; 4. da nas potakne na krepostan život prikazivanjem slave, koju uživa kreposnik na nebu i na zemlji.

2. Mi se svecima ne klanjamo. Klanjanje ide samo Boga (adoratio). Mi iskazujemo svecima čast samo kao vjernim slugama Božjim, i zato kao prijateljima Božjim, koje je Bog proslavio poradi njihova časnoga života. — Sveci su svoj sjaj dobili od Boga, kao i zvijezde od sunca. Mi dakle kad poštujemo svece, slavimo u njima Boga, koji se preko njih pokazao tako moćnim i milostivim. Mi iskazujemo svecima poštovanje (veneratio; cultus duliae; grč. dūlos = servus = sluga).

Kad se molimo svecima, i onda ne molimo svece, da nam oni učine milost, da nas pomognu svojom moći. Mi ih molimo samo za zagovor kod Boga. Oni su prijatelji Božji, a Bog pravednika sluša. Zato mi držimo, da ćemo od Boga prije nešto izmoliti, ako nas zagovara koji njemu mili svetac. Mi dakle svece prosimo, da se oni zajedno s nama a za nas Bogu pomole, e bismo dobili, što nam treba. Pouzdano se pak utječemo u njihovu zaštitu, jer su nam kao ljudi tako blizu. Oni znadu naše kušnje i borbe, naše nevolje i slaboće. Dok se mi bijedni grješnici ne usuđujemo stati izravno pred lice Višnjega, ćutimo potrebu, da nas zagovori posrednik, Bogu mio a opet čovjek, kao i mi što smo.

3. Svecima imenuje Crkva one pokojnike, koji su se za života odlikovali savršenim krepostima i kojima je Gospodin Bog iza smrti čudesima posvjedočio, da ih je primio k sebi u kraljevstvo nebesko.

Crkva razlikuje danas više vrsta svetaca. I među zvjezdama je razlika. Najsjajnije su one, koje su Suncu najbliže. Tako je i Crkva svetkovine svetaca porazdijelila i uzela častiti prema tomu, koliko je koga milostima i čudesima proslavilo Sunce — Isus Krist.

Tako su u Crkvi u najvećoj časti svetkovine bl. Djevice Marije, Majke Božje. Zatim idu poredom svetkovine apostolâ, mučenikâ, ispovjednikâ, djevicâ.

Mučenicima smatra Crkva one ljude, koji su radije izgubili isti život, negoli odstupili od vjere. Ispovjednici zovu se oni pobožni kršćani, koji su za vjersku istinu ili u tamnici ili u progonstvu čamili, ili su se istaknuli izvrsnim krepostima i savršenim življenjem.

Crkva slavi redovno dan smrti svečeve. To je zato, da kaže, kako je istom smrt bila tomu pokojniku početak vječnoga i slavnoga života.

Izuzetke čine samo bl. Djevica Marija i sv. Ivan Krstitelj: bl. Djevica, jer je bez istočnoga grijeha začeta, a sv. Ivan, jer je bez istočnoga grijeha rođen.

Crkva se spominje svakog dana u crkvenoj godini po kojega sveca. Često je njemu u čast i čitava crkvena služba toga dana. To spominjanje svetaca treba da nas sjeti, kako i u radne dane naš duh ne smije da se zaglibi u zemlju, nego treba da se češće spomene svoje nebeske domovine.

4. Koga smijemo javno štovati svecem, proglašuje Crkva svečanim načinom. To se čini, izakako je Crkva strogo ispitala život i djela pokojnika, koji je umr'o na glasu kao svetac. Neke proglašuje Crkva blaženicima (beatificatio), neke izatoga svecima (canonisatio).

§ 42. Svetkovine bl. Dj. Marije.

[Kat. I. zap. Božja p. 59.—60.]

Bl. Djevica Marija zaprema osebno mjesto među svim svecima Božjim.

1. (Razlozi i način poštovanja bl. Djevice.) Nju je Gospod Bog obasuo milostima više nego ikoga, ali je ona i svetošću života i znamenitošću svoga djelovanja nadvisila sve.

a) Bl. Djevica Marija je Mati Božja. Ona je bez ikakove ljage grijeha. Ona je „milosti puna“;

b) Bl. Djevica Marija natkrilila je svetošću života sve anđele i svete. Ona je pridonijela i dio k našemu spasenju: kad je privoljela, da Sin Božji uzme od nje čovječju narav;

c) Bl. Djevica je uzvišena nad sve svece i anđele: ona je kraljica neba i zemlje. Njezina moć zagovora i posredovanja nadilazi moć svih svetih i anđela. Istina, i ona ne može ništa svojom moći, jer je i ona samo čovjek, ali može silno isprositi i posredovati, jer je majka božanskoga Spasitelja. To uči iskustvo svih stoljeća. Zato je kršćanstvo i nazvalo bl. Dj. Mariju: „Majkom milosrđa“, „Pomoćnicom kršćana“.

Zato mi bl. Djevicu Mariju štujemo osebnim načinom i prizivamo s najvećim pouzdanjem (cultus hyperduliae).

2. (Povijest.) Crkva je od prvog početka iskazivala blaženoj Djevici Mariji osobitu čast na osnovi pozdrava Anđelova i Elizabetina (Luc. 1, 28—42.). Već u katakombama i na sarkofazima nalaze se slike bl. Djevice. I crkve su njoj u čast već u prvo doba podignute. Subota je odvajkada osobitim načinom njoj posvećena. A njezin smrtni dan (15. kolovoza) časti se kao praznik već u god. 500. Odonda do danas ne prolazi stoljeće, da se ne bi u čast Bogorodičinu uvela po koja nova svetkovina. Danas su bl. Dje-

vici u čast posvećena pored drugih svetkovina još i dva čitava mjeseca: svibanj i listopad.

3. (Blagdani.) Neki su Marijini praznici zapovjedne svetkovine, drugi su nezapovjedne.

Ovo su znamenitije:

a) Blagovijest dne 25. ožujka. Od svih je izvrsnosti, kojima je Bog nadario i ukrasio bl. Dj. Mariju, najveća i najodličnija ta, što je nju Gospod Bog odabrao, da bude Majkom Isusa Krista. Taj veseli glas, tu blagu vijest donio je bl. Djevici anđeo Gabrijel. Kad se bl. Djevica privoljela tomu riječima: „Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po riječi Tvojoj!“ — utjelovi se Sin Božji, primi od Marije narav čovječju i ujedini je s naravi Božjom u jednoj osobi božanskoj (Kat. III. čl. vjere). — Uspomenu na taj događaj slavi Crkva na Blagovijest.

b) Bezgrješno začeće dne 8. prosinca. Dostojanstvo materinstva Božjega osnova je i izvor svih drugih izvrština, kojima odlikova Gospod Bog Mariju. Najveće je svakako ono posebno odličje, kojom je Bog izuze od svih smrtnika. To je posebna milost i ovlastica, što je nju jedinu od prvoga časa života njezina Bog sačuvao čistu od svake ljage istočnoga grijeha. Marija je od prvoga časa svoga življenja u milosti posvećujućoj.

Crkva slavi spomen na to osebno odličje dne 8. prosinca već od starih vremena. Na taj je dan god. 1854. sv. otac papa Pio IX. tu istinu proglasio člankom vjere. — Uoči toga blagdana je zapovjedni post u mnogim biskupijama, pa i u našim.

c) Rođenje bl. Djevice Marije ili Mala Gospa dne 8. rujna. Crkva slavi dan rođenja Marijina, jer je ona rođena „milosti puna“, a ne kao mi s istočnim grijehom. Doista, radostan je kršćaninu dan, kad je rođena ona, koju je Gospod Bog odlikovao, da postane Materom Božjom.

d) Uznesenje bl. Djevice ili Velika Gospa dne 15. kolovoza. Svakoga sveca slavi se dan, kad je umr'o, jer se taj dan rodio za vječno blaženstvo. Pogotovu treba slaviti dan, kad se Mati Božja preselila na pravo svoje mjesto, u nebo. Općena je vjera crkve, da je bl. Djevica Marija malo poslije svoje smrti i tijelom uzeta na nebo. To je tražilo njezino dostojanstvo Matere Božje, njezina svetost, njezino najuže sjedinjenje sa Sinom Božjim.

Uoči toga blagdana jest od najstarijih vremena zapovjedni post. „Bl. Dj. Marija u nebo uzeta“ je zaštitnica zagrebačke nadbiskupije.

5. Svijećnica ili Svijetlo Marinje dne 2. veljače. Isp. § 18.

Pored ovih glavnih ima još mnogo drugih svetkovina na čast bl. Djevice, na pr. Ime Marijino, Sedam žalosti bl. Djevice Marije, Svetkovina sv. čisla, Majka Božja Karmelska, Snježna Gospa i t. d.

Dobar će kršćanin nesamo u ove dane, nego svaki dan rado i pobožno zazivati Majku Božju. [„Anđeo Gospodnji!“]

Onda će doista svatko osjetiti i uvjeriti se, kako su istinite riječi sv. Bernarda: „Nikad se nije čulo, da je (bl. Djevica) ikoga ostavila, koji se (njojzi) u zaštitu utekao, (njezinu) pomoć molio i (njezin) zagovor zaprosio!“

§ 43. Svetkovine apostolâ.

Apostolima zovemo one najbliže učenike Kristove, koje je sam Gospodin sebi izabrao, da budu: 1. svjedoci njegovih nauka i djela, i koje je 2. poslao širom svijeta, da sve narode uče njegovu svetu nauku. Imena su im: Petar, Andrija, Jakov Zebedejev (stariji), Ivan, Filip, Bartolomej, Toma, Matej, Jakov (mlađi), Juda Tadej, Simon, Matija i Pavao.

Apostoli su živi svjedoci naučavanja, života, muke, smrti, uskrsnuća i uzašašća Gospodinova. Svi su oni bili mučenici i svi (osim sv. Ivana) umrli u mukama, da posvjedoče istinitost kršćanske vjere.

Crkva je svečano i s bdjenjem slavila spomen ovih prvih učitelja sv. vjere.

Da ne bude odviše zapovjednih praznika, slavi se danas kao zapovjedni praznik samo dan smrti sv. apostolâ Petra i Pavla dne 29. lipnja. Uoči toga dana je zapovjedni post.

Dvojica od apostola, sv. Matej i sv. Ivan, opisali su život, djelovanje i nauku Gospodinovu. Te knjige zovu se sv. evanđelje, a oni poradi toga evanđelisti. Po naputku i propovijedanju sv. Petra i sv. Pavla opisali su sv. evanđelje i učenici Kristovi sv. Marko i sv. Luka. Zato se još i ova dvojica zovu evanđelisti.

§ 44. Blagdan Svih svetih.

[Kat. IX. čl. vjere: Općinstvo svetih.]

Broj je svetaca tolik, da ih se Crkva pojedince svakoga napose ne može spomenuti. Zato je crkva odredila dan 1. studenoga, da proslavi spomen svih ugodnika Božjih, svakog doba i staleža, svih krajeva i naroda.

Tom slavom želi crkva dati čast svim tim odličnim prijateljima Božjim, a ujedno spomenuti nama, da smo s njima u zajednici i da ih sve možemo moliti za zagovor.

Praznik svih svetaca nastao je, kad su moći svetih mučenika prenesene iz katakomba u „Panteon“. Panteon bio je nekoć hram od neznabožaca podignut na čast svih bogova. Papa Bonifacije IV. (608.—615.) posveti ga i pretvori u kršćansku crkvu na čast bl. Djevice Marije i Svih svetih. Papa Grgur IV. (834.) naredi, da se svetkovina Svih svetih slavi 1. studenoga.

§ 45. Blagdani svetih zaštitnika.

Svaka pokrajina ima svojih zaštitnika, kao što ima svaki čovjek svoga sveca imenjaka za zagovornika. I župe imadu svojih zagovornika u nebu. To su sveci, kojima je u čast podignuta glavna crkva (župna).

Dani, kad se slavi spomen tih svetaca, obično su zapovjedni blagdani u onoj pokrajini ili župi: „Hram crkve".

I dan, kad je crkva od biskupa posvećena, slavi se svake godine. To je „Posvećenje crkve".

Pogotovu slave narodi svece, što su iz njihova krila nikli ili su među njima djelovali ili je narod na njihov zagovor osobite milosti stekao u Boga.

U Hrvatskoj su u osobitoj časti: sv. Rok, sv. Ilija, sv. Juraj.

U Sisku je djelovao, još dok su Rimljani vladali u našim zemljama, i mučeničkom smrti umr'o sv. Kvirin (u 4. vijeku). Spomen mu se slavi 4. lipnja.

U Zagrebu je sveto djelovao, a u Napulju sveto umr'o, biskup blaženi Augustin Kažotić. Spomen mu se slavi 3. kolovoza.

Iz Križevaca je rodom i u Hrvatskoj sveto djelovao, a u Ugarskoj mučeničkom smrti umr'o, blaženi Krizin. Spomen: 7. rujna.

Osobito su znameniti za širenje i utvrđenje kršćanstva u našim zemljama sv. Ćiril i Metodije, slavenski apostoli. I oni su prošli našim stranama, propovijedali i šiljali svoje učenike k nama. Od njih potječu stari naši prijevodi liturgičkih knjiga. Oni su osnovali našu prosvjetu, oni su utvrdili kršćansku vjeru u našim stranama. Slavimo ih 5. srpnja.

Bilješka. U čitavoj Crkvi je u osobitoj časti sv. Josip, član svete obitelji. Njemu je u čast Crkva odredila posebnu svetkovinu 19. ožujka. Pored toga slavi Crkva i treće nedjelje po Uskrsu „sv. Josipa zaštitnika" („Patrocinium s. Josephi"). Svetom je Josipu povjerio Gospod Bog veliku zadaću, da bude zaštitnik i hranitelj bl. Djevice Marije i Gospodina Isusa Krista. Sveti je Josip svoju uzvišenu ali tešku zadaću vjerno izvršio. Njega rese mnoge i velike kreposti: vjera i pouzdanje u Boga, ljubav k Sinu Božjemu, poslušnost, poniznost, savršeno vršenje dužnosti, anđeoska čistoća i t. d. Zato ga vjernici svuda odiskona časte i mole za odvjetovanje. Osobito ga časte kao svoga zaštitnika radnici, mladež, oženjeni, umirući.

§ 46. Svetkovina anđelâ.

[Kat. I. čl. vj. § 4. Anđeli.]

Anđeli su čisti dusi, koji imadu savršeniji razum i volju od čovjeka, a nemaju tijela. Riječ anđeo (grčki = angelos) znači poslanik. Gospodin je Bog — tako čitamo u sv. pismu — često puta šiljao anđele kao poslanike, da ljudima objavi svoju volju. Anđeli su sudjelovali kod našega spasenja. Anđeo Gabrijel navješćuje na pr. rođenje preteče Mesijina sv. Ivana Krstitelja, rođenje samog Mesije, opominje sv. Josipa, da bježi s Isusom u Egipat i t. d. Anđeli su od Boga odabrani čuvari i zaštitnici čovjeka: svaki čovjek ima svoga anđela čuvara. Oni su miljenici Božji, jer su ostali vjerni u kušnji. Zato ih je Bog nagradio vječnim blaženstvom. Oni daju neprestano Gospodu Bogu čast i hvalu.

Iz svega toga očito je, kako je dostojno i pravedno, da mi anđele osobitim načinom častimo, da njima zahvaljujemo i da ih u pomoć zazivamo.

I doista, katolička je Crkva već u prvo doba dizala crkve njima u čast, predočivala ih slikama i štovala posebnim svetkovinama.

Danas je njima posvećena ona nedjelja, koja je najbliža 1. rujna. Zato se i zove: Anđeoska nedjelja ili Nedjelja anđelâ čuvarâ. Anđele, koje Sv. pismo imenice ističe, slavi Crkva napose u određene dane: Gabrijela (24. ožujka), Mihaela (29. rujna), Rafaela (24. listopada).

§ 47. Dušni dan.

[Kat. 9. čl. § 4.]

Crkva se kao nježna majka svaki dan u sv. misi spominje i onih svojih članova, koji su u Gospodu usnuli, a još nijesu stigli raja nebeskoga. Pored toga ustanovila je Crkva posebni dan, u koji se spominje dušâ pokojnikâ. Taj dan mrtvih ili dušni dan hoće Crkva da nas sjeti, kako je „sveta i spasonosna misao moliti za pokojne, da se oni oslobode svojih grijeha i kazni, i što prije da uđu u vječno blaženstvo" (2. Makb. 12, 46.).

Vrlo je prikladno odredila Crkva Dušni dan odmah iza spomena „Svih svetih", 2. studenoga. To nas sjeća, kako smo mi kršćani na zemlji, i oni na nebu i oni u čistilištu jedna zajednica, u kojoj svaki pomaže i koristi svakomu. To mnoštvo naših zajedničara mora da nas hrabri na putu kreposti i olakša nam borbu protiv opačina.

Crkva počinje svoju pobožnost za pokojne odmah iza večernje (vesperae) na dan „Svih svetih". Grobovi se kite, svjećice pale, molitve mole. U mnogim mjestima ide na groblje procesija. Svuda se blagoslivlju grobovi. Zvona zvone dugo u noć, e bi svakomu dozvali u pamet, kako mu je sveta dužnost ljubavi — moliti za pokojne.

Na sam dan mrtvih čitaju se u svim crkvama crne mise, „Requiem". Usred crkve podigne se „tumba", mrtvački odar, i tu se vrši pobožnost kao ona prigodom smrti pokojnika.

Kititi grobove cvijećem i vijencima izriče našu želju, da bi Gospod Bog okitio pokojnika lovorikom pobjede u nebeskoj slavi. Palenje svjećicâ znači toplu molitvu, e bi im Bog osvijetlio drugi život svijetlom slave.

Da to što prije bude, do nas je. Valja da mi nesamo spoljašnjim častima resimo pokojnike, nego da i srdačnim molitvama izmolimo u Boga, e bi im dao „pokoj vječni“, da što prije „počinu u miru“ vječnog nebeskog blaženstva.

II. Dio.

Liturgička mjesta.

Sv. mjesto zove se zgrada ili zemljište napose određeno i posvećeno za poštovanje Boga ili za ukop vjernikâ. Sveta su mjesta: crkve i groblja.

§ 48. Crkve.

1. (Što je crkva.) Katolička crkva zove se zgrada, koja je izrijekom određena i napose blagoslovena ili posvećena zato, da se u njoj vrši katoličko poštovanje Boga.

Zgrada imenuje se po onima, koji se u njoj sabiraju da čine neki posao, ili po onomu, komu je određena, na pr. gimnazij, sud, dvor kraljevski, kneževski i t. d. Tako se i neke zgrade zovu katolička crkva, jer se u njima sabiraju članovi katoličke Crkve. To su oni kršćani, koji priznavaju rimskoga biskupa vrhovnom glavom. A zovu se te zgrade „crkva“, jer su određene da budu na slavu Božju, da budu dom ili kuća Božja. Riječ crkva uzeta je iz grčkoga. To je pridjev (kyriakè = gospodnji), koji sa svojom imenicom (oikia = kuća) znači: kuća Gospodnja.

2. (Kuće kao crkve.) Kršćani su odiskona glavni dio svoga kulta, žrtvovanje (sv. misu), vršili u posebnim za to određenim kućama ili barem u posebnim sobama. I Krist je posljednju večeru održao i presveti oltarski sakramenat naredio u posebnoj gostinjskoj sobi („Coenaculum“ Luc. 22, 12.). I apostoli su se s vjernicima sastajali, da „lome hljeb“, po kućama posebnim (Dj. ap. 2, 46.). Ali kako je glavno poštovati Boga, a istom pripadno, gdje se to čini, vršili su kršćani u potrebi na pr. za progonstva sv. službu gdje bilo: u polju, u pustinji, u tamnici i t. d.

3. (Bazilike.) Rimskim kršćanima bila je za sv. službu vrlo prikladna tako zvana „bazilika“. To je bila dvòrana u pačetvorinu građena, stupovima razdijeljena u tri ili više lađa i ravno pokrivena. Srednja lađa svršavala bi se s povišenim polukrugom, svodom pokrivenim, koji se zvao apsida. U dvoranu se ulazilo kroz predsoblje ili kroz atrium.

Bazilika je prva vrsta kršćanskih crkvi.

Bazilike su se zvale u Rimljana i palače određene za javne skupštine i sudove. Bile su građene po tipu bazilika u privatnim kućama. Iza Konstantina Velikoga dobili su kršćani i ovakih državnih zgrada za svoje potrebe. Neke su takove zgrade i upotrijebili kao crkve.

4. (Katakombe.) Za vrijeme progona (pod konac prvoga vijeka sve do početka četvrtoga) morali su se kršćani sakrivati, kako su najbolje znali i mogli. I službu su Božju držali na skrovenim mjestima. U Rimu i u drugim nekim krajevima našli su utočište u tako zvanim katakombama.

Katakombe su podzemne prostorije s vrlo razgranjenim hodnicima. U tim su prostorijama prvi kršćani ukopavali svoje pokojnike, osobito mučenike. Groblja su Rimljanima bila svetinja. Imala su pravo asila (utočišta). To znači: groblja su bila kao i neki hramovi mjesta, koja se nijesu smjela nasiljem oskvrnuti. Kad je dakle prognanik onamo utekao, nije ga smio nitko povrijediti. Tim su se poslužili kršćani. Na grobovima (cubiculum = prostor, gdje bi ležao pokojni mučenik) prikazivali su sv. misu, i to većinom noću.

Ležaji mučenikâ u katakombama (cubicula) bili su druga vrsta crkvi kod prvih kršćana. S vremenom izgradili bi ta mjesta (cubicula) poput dvoranâ bazilikâ.

Prvotno zvali su rimski kršćani groblja „coemeterium = počivalište“ (od grčke riječi koimeterion). Groblje sv. Sebastijana na Apijskoj cesti ležalo je u dolini „ad catacumbas“, i zato ga nazvali „coemeterium ad catacumbas“. Ovaj pridjev prenio se u 4. vijeku na sva groblja. Tako se stala upotrebljavati za oznaku groblja mjesto riječi „coemeterium“ riječ „katakombe“.

Rimljani su pokopavali svoje mrtvace izvan grada pokraj cesta, osobito na lijepoj Apijskoj cesti. Kršćani su za progona stali pokopavati dragocjene ostatke svojih pokojnika ispod zemlje. Tako su sačuvali svoje mučenike od oskvrnjivanja, a opet su i sebi našli zakloništa.

Ispod zemlje isklesali bi u kamenu oveći prostor kao sobu (cubiculum). Tu bi položili sarkofag ili bi u stijenu sa svodom (arcosolium) položili mrtvo tijelo. Kad je tih soba (cubicula) bilo više, spojili su ih hodnicima. Na skrovenom mjestu vodile su u podzemlje stube.

Što su se više množali pokojnici, to su većma produljivali te hodnike, dizali katove, spajali ih novim stubama i hodnicima. Tako su nastali oni silno razgranjeni labirinti, koje danas s udivljenjem gledamo i nazivamo „rimske katakombe“.

Duljina hodnikâ u rimskim katakombama jednaka je otprilike duljini cijele Italije. Danas ih zovu katakombe i „Roma sotterranea = podzemni Rim“.

Poslije progona prestali su ukopavati u katakombe, ali su štovali katakombe kao mjesta svetih mučenika. Iza provala i robljenja Gotâ, Vandalâ i t. d. napuštene su i zaboravljene katakombe sasvijem (osim katakomba sv. Sebastijana). U 16. vijeku stali su ih opet otkrivati i proučavati. Katakombe su za kršćansku povijest vrlo znamenite. Tamo su obreteni bezbrojni napisi, slike, stvari i t. d., koje svjedoče, kako su prvi kršćani bili jedni s nama u vjeri, kultu i poglavarstvu.

5. (Javne crkve.) Već u trećem stoljeću, a osobito u četvrtom, kad je Konstantin Veliki dao slobodu ispovijedanja vjere, stali su kršćani graditi posebne zgrade za vršenje bogoštovlja: javne crkve. — Prve crkve gradili su po osnovi i nacrtu dvorane bazilike. Zato su se prve javne crkve i nazvale: bazilike. Apsida bazilike postalo je svetište, lađe ostale su za puk, a atrij postao je predvorje za katekumene i pokornike. — Kasnije se ta osnova sve više usavršavala i prema potrebama uređivala. Tako su apsidi dodali sa svake strane oveću sobu za crkvene stvari. Podzemne tamnice državnih bazilika (palača) upotrijebili su za podzemnu crkvu (krypta) poput onih u katakombama.

I danas ima bazilikâ. U Rimu na pr. lateranska crkva sv. Ivana, sv. Pavla izvan zidova i t. d.

6. (Stilovi.) Iz bazilikâ razvile se ostale vrste građenja crkvi: bizantski stil, romanski, gotički, renesanski i barokni stil.

Stil (slog) zove se način, kako se zgrada gradi, i zakon, kako treba skladno razrediti cijelost i pojedine dijelove, da zgrada bude lijepa.

Bizantski stil zove se tako, jer se bio razvio u Bizantu (Carigradu) u šestom vijeku. Osnova je bazilika. Mjesto ravnoga stropa upotrijebljen je svod (trula, kupula). Oko te kupule, podignute u sredini, nižu se kao oko svoga središta još druge kupule. (Crkva sv. Sofije u Carigradu.)

Romanski stil (od 11. do 13. stoljeća) stavio je između apside i lađe bazilike još jednu lađu poprijeko tako, da je crkva dobila oblik križa. Svod, prozori i vrata nijesu ravni nego okrugli. Romanske crkve imale bi u prvo doba rijetko toranj. Kad ga i imadu, građen je on za sebe i stoji napose. Kasnije čini toranj građevnu cjelinu s crkvom, ali ga još i sada često puta grade odijeljena od crkve. Romanski slog ima i dva tornja, kadikad i osmokutnu kupulu nad svetištem. (Stolna crkva u Đakovu.)

Gotički stil (od 13. do 15. stoljeća) razvio se iz romanskoga u Francuskoj i u Njemačkoj. Osnova je latinski križ. Mjesto okruglih (romanskih) rese ga šiljasti lukovi. Odlikuje se vrlo mnogim tankim člankovitim i šiljastim stupovima s ružama, visokim i uzanim prozorima s raznovrsnim slikarijama. S crkvom su građeni jedan ili dva tornja. Kadikad niže se više manjih tornjića unaokolo krova crkve. Svi se člankovito i sve šiljastije viju uvis. Pročelje (fasada) sa lijepim vratima (portalom) često je sjajno ukrašeno. (Stolna crkva u Zagrebu.)

Stil renesanse (od 16. stoljeća) vraća se na stare grčke i rimske oblike građevina (dorski, jonski i korintski stupovi). Bitna mu je oznaka: ogromna i veličanstvena kupula. (Crkva sv. Petra u Rimu.)

Barokni stil (od 17. vijeka) u glavnom je stil renesanse, ali načičkan mnogovrsnim uresima; napušta strogi sklad i pravac renesansnoga sloga; mjesto toga nastoji zanijeti oko nekom bajnom šarolikosti. Iz ovoga se stila razvio još napirlitaniji i šarolikiji stil: Rokoko nazvan.

§ 49. Vrste crkvi.

1. Crkve se razlikuju i imenuju po glavarima, koji njima upravljaju. Tako velimo: crkve biskupske, župne, samostanske, zborne (kolegijatne). Biskupska crkva zove se još i stolna (katedralna) po bi-

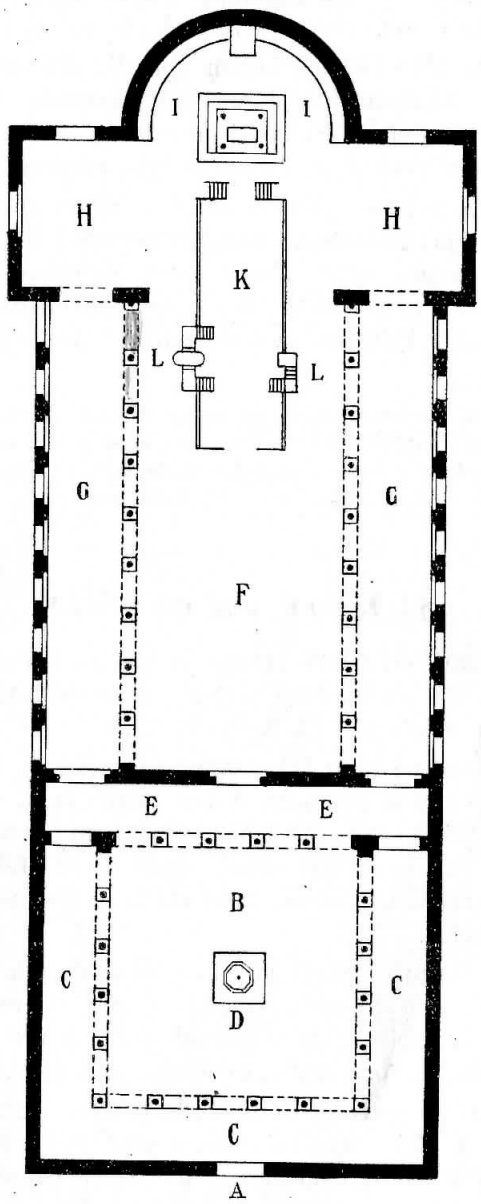

Slika 22. **Tloris bazilike:**

I. apsida; F, G, G, — lađe; B. atrij, C. hodnici, K. kor, L, L. amboni, H, H. poprečne lađe, A. stubište, D. škropionica, E. prostor za pokornike.

skupskoj stolici (katedri) ili metropolitska (metropolis = glavni grad) po metropolitu ili nadbiskupu.

Župna crkva zove se ona, kojom upravlja svećenik, glavar crkvene općine, župnik. Samostanska je ona, koja pripada samostanu i kojom upravlja glavar samostana. Zborna imenuje se ona, kojoj je dodijeljen određeni broj ili zbor svećenika, da ondje vrše crkvenu službu.

2. Sve ove crkve jesu glavne crkve. Njima su podređene druge, koje se po tom imenuju: područne. Područne zovu se i filijalne (filia = kći), jer su kao kćeri glavnih crkvi. Mnogi zovu područne crkve i kapele. Kapelâ ima javnih i privatnih. Javne su redovno one, u koje se može unići s javnoga mjesta. Privatne su kapele u kućama za privatnu pobožnost ukućana.

Bilješka. Riječ „kapela" potječe po svoj prilici od lat. riječi cappa = haljetak. Tako se zove biskupski naplećak ili mali ogrtač s kukuljicom, koji pokriva ramenice i glavu. Francuski kraljevi čuvali su naplećak sv. Martina biskupa u posebnoj crkvici. Ta se crkvica nazvala kapela, a kasnije se taj naziv prenio na sve područne crkve.

§ 50. Spoljašnjost crkve.

Crkva se razlikuje od drugih zgrada visinom i obujmom. To će da označi, kako crkva nije nastavalište za ljude, nego za službu Višnjemu, koga ni nebesa ne mogu obuhvatiti (3. Kralj: 8, 27.).

1. Crkve su građene ili u liku jednostavne lađe, ili tako, da duguljastu lađu s gornje strane presijeca druga manja lađa. U potonjem događaju dobiva crkva lik križa. Lik lađe doziva nam u pamet Noemovu arku ili Petrovu lađicu. Tko se u njoj nalazi, spast će se. Lik križa kaže nam, da je crkva u prvom redu građena zato, da se u njoj neprestano ponavlja Kristova žrtva na križu.

2. Kadgod je moguće, gradi se crkva tako, da glavni oltar gleda od istoka na zapad. Kao što sunce izlazi na istoku, da raspe svoje zrake po svem svijetu, tako je i Krist, „sunce pravednosti", došao s istoka, da obasja svijetlom svoje nauke i milosti svakoga čovjeka, koji dolazi na svijet. (Iv. 1, 9.)

3. Ulaz (portal) velik je i što ljepše urešen. Ulaz je slika vrata nebeskih, koja nam je Krist opet otvorio. Portal je i slika samoga Krista, koji reče: „Ja sam vrata; tko uđe kroza me, spast će se." (Iv. 10, 9.)

4. Toranj pokazuje nam svojim šiljkom kao prstom gore k nebu, gdje je naša prava domovina. Križ na vršku tornja kaže nam, da samo po križu možemo ući u raj.

5. Zvona su glasnik i pozivač na molitvu i službu Božju.

Upotrebljavanje zvona odredio je papa Sabijan (604. — 606.). Prvo je zvono salio — kažu — sv. Fortchera, sin nekoga irskoga kneza (umr'o oko 490.). Do to doba sazivali su kršćane na bogoštovlje posebni glasnici (cursores).

6. Ura na tornju kazuje nam, kako brzo teče vrijeme u nepovrat. Valja ga zato dobro upotrijebiti, da nas nenadano ne zateče sat smrti.

§ 51. Unutrašnjost katoličke crkve.

Obične crkve imadu redovno dva dijela: svetište i lađu. Veće (stolne) crkve imadu pored toga još i predvorje.

§ 52. Svetište.

1. Svetište se zove onaj dio crkve, u kojem je glavni žrtvenik. To je najčasniji dio crkve, zato je redovno uzvišen s nekoliko stuba od lađe i odijeljen od nje ogradom. Na ogradi (cancellae) se i pričešćuje.

Svetište nosi svoje ime odatle, što se ondje obično prikazuje sv. žrtva i što se ondje redovno čuva presveti oltarski sakramenat. — Zove se i prezbiterium (od grčke riječi prezbiter = svećenik), jer je to mjesto, gdje svećenici mole molitve. U stolnim i zbornim crkvama mole tu svećenici molitve zajedno, u koru, zato se to mjesto zove i kor. — Zove se i apsida, jer je svetište građeno u polukrugu i jer je na mjestu, gdje je u starim bazilikama bila apsida.

2. Kad se u svetištu čuva presveti oltarski sakramenat, gori pred glavnim oltarom svijetlo. Svijetlo nas sjeća, da je ovdje nazočan Krist. — To nas nuka, da mu se poklonimo, kadgod ulazimo ili izlazimo. Pogotovu, da se dostojno vladamo u crkvi u nazočnosti samoga Krista Boga.

Na desnoj strani oltara, gledajući u lađu crkve, postavljena je u biskupskim crkvama stolica (cathedra) za biskupa. — Nad njom se diže krov (baldachin). — Na lijevoj strani jesu sjedala za svećenike kod svečane službe Božje. — Poviše sjedalâ postavljen je mali stolić (credentia). Na nj se meću stvari potrebne za sv. misu (vino, voda, kalež i t. d.).

§ 53. Oltar.

Oltar je povišeno mjesto, na kojem se prikazuje sv. misa. Zove se oltar (od lat. riječi alta ara = žrtvenik), jer se na njemu prikazuje nekrvna žrtva Novoga Zakona.

U staro je doba bio u crkvi samo jedan oltar. Danas ih ima i više. Oltar u svetištu zove se glavni. Drugi se zovu pobočni. Na glavnom oltaru ili povrh njega stoji kip ili slika zaštitnika crkve. Po njem se imenuje crkva ili župa. Oltari su ili stalni iii prenosni. Stalni (altare fixum) jesu oni, koje redovno ne mičemo s mjesta. Prenosni oltar (altare portatile) zove se posvećeni kamen, u kojem su moći (relikvije) svetaca. S tim se kamenom može prema potrebi načiniti oltar na pr. u sobi, na polju, u crkvi i t. d. Neki oltari (u svakoj crkvi po jedan) imadu s dopuštenjem sv. oca pape obilati oprost, kadgod se čita sv. misa za pokojne. Ti se oltari zovu povlašteni (altare privilegiatum).

Bitni su dijelovi žrtvenika ovi: a) Podnožje (sa stubama). Podnožje oltara građeno je u liku stola ili sarkofaga (lijesa). Sto nas sjeća na posljednju večeru, kad je bila prikazana prva nekrvna žrtva. Sarkofag doziva u pamet katakombe, gdje su na grobovima mučenika čitali sv. misu.

b) Kamena ploča (mensa), u kojoj na sredini ima izdubina (sepulchrum) za moći (relikvije) svetaca. — Relikvije meće onamo i zapečaćuje sam biskup.

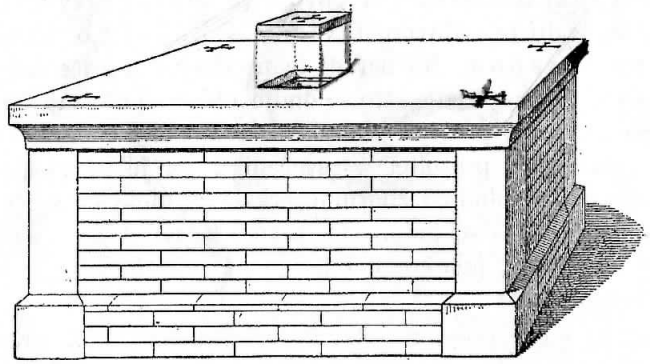

Sl. 24. **Oltar:**
podnožje i kamena ploča za moći.

c) Tri lanena stolnjaka (oltarnika) sjećaju nas na platno, u koje bi Krist uvezan kod ukopa.

d) Propelo doziva nam u pamet, da je sv. misa ista žrtva s onom na križu.

e) Svijetnjak s voštanicom (barem jedan sa svake strane). Bijela voštanica znak je čistoga tijela Kristova. Plamen svijećâ znači vjeru, ljubav i pobožnost našu.

Kako svijeća uvis k nebu, tako treba da k Bogu teži naš razum vjerom, srce ljubavi svojom. Kako se svijeća izgaranjem troši, tako neka se istroši i naš život u službi Božjoj (pobožnošću), i neka sja poput plamena dobrim djelima.

Pored ovih bitnih nalazimo na žrtveniku još i drugih stvari:

α) Tabernakul (od lat. riječi, znači šator) ili sveto shranište je ormarić, u kom se pohranjuje presveti oltarski sakramenat. Sa svake strane tabernakula kleči po jedan herub. To znači: kako se anđeli klanjaju Gospodinu, tako mi treba da se njemu u oltarskom sakramentu klanjamo. — U stolnim crkvama je tabernakul na pobočnom oltaru.

β) Na gdjekojim oltarima ima i relikvijara. To su ormarići, u kojima se nalaze moći svetaca.

γ) Stalak ili jastuk upotrebljava se za misnu knjigu.

δ) Kanonske pločice (tri) sadržavaju neke misne molitve.

ε) Antipendij: zavjesa na prednjoj strani oltara iz svile, dragocjene kovine ili platna. Zavjese i sàgovi jesu za uresivanje oltara.

ξ) Cvijeće na oltaru je ures, ali je i znak naše radosti.

§ 54. Slike i kipovi.

Oltar i unutrašnjost crkve često su iskićeni slikama i kipovima.

1. Crkva je kuća Božja. Crkva je slika neba. Lijepo je dakle da bude što dostojnije urešena i uređena već poradi časti Božje.

2. Nakit i ljepota crkve valja da djeluje i na pamet i na srce vjernikâ. Crkva mora da zanosi a) misao time, što vjernike poučava, b) čuvstvo time, što vjernike krijepi i oduševljava. Tako će boravljenje u crkvi biti a) pouka za življenje, b) bit će i oplemenjivanje srca.

Zato upotrebljava sv. mati Crkva sva pomagala, da stan Božji bude što krasniji.

Tu su u prvom redu slike i kipovi: a) iz života svetaca, b) iz Sv. pisma.

a) Slike i kipovi svetaca sjećaju nas na općinstvo svetih i pozivlju, da svete štujemo i u kreposti se njihove ugledamo.

Crkva dopušta i preporuča štovanje kipova i slika. Mi tim ne poštujemo ono drvo, boju, kamen ili platno, nego onoga, koga nam kip ili slika prikazuje.

b) Slike, kipovi ili rezbarije predočuju nam također različne događaje iz Sv. pisma. Time nam se zorno prikazuju pojedine kršćanske istine ili kreposti.

U kršćanstvu nalazimo od prvoga početka (u katakombama) kipova i slika. Baš na osnovi kršćanstva, crpući iz bogatoga vrela kršćanske vjere i kršćanskoga života, razvila se i uzdigla do neslućene visine kiparska i slikarska umjetnost. Od Boga nadareni umjetnici zadubli se u ljepotu uzvišene nauke Kristove i iznijeli su bezbroj neprolaznih umjetnina. — Najznamenitije doba kršćanske umjetnosti jest 15. i 16. vijek. Najveći umjetnici jesu: Lorenzo Ghiberti († 1455.), Giovanni da Fiesole († 1455.), Lionardo da Vinci († 1519.), Rafael Santi († 1520.), Michelangelo († 1563.), Tizian († 1576.), Murillo († 1682.), Rubens († 1640.), van Dyck († 1641.) i t. d.

Iste misli iznose nam umjetnici u pojedinim svojim djelima najraznovrsnijim načinom.

Općenito govoreći prikazuje se: Bog Otac kao starac; Bog Sin kao dijete, dobar pastir, jagnje Božje, raspeti Spasitelj i t. d.; Duh sveti kao golub ili plameni jezik. — Bl. Djevica Marija kao Mati Božja s djetetom Kristom (Madonna), kao bezgrješno začeće (dvanaest zvjezdica oko glave; pod nogama kugla zemaljska, polumjesec i zmija); kao kraljica neba s krunom, kao žalosna Majka Božja s mačem u srcu i t. d. Sv. evanđelisti imadu osim knjige i pera još i znakove, koji sjećaju na početak njihova evanđelja: Sv. Matej dijete, sv. Marko lava, sv. Luka vola, sv. Ivan

*

orla. Apostoli imadu uza sebe kao i mučenici oruđe, kojim su mučeni. — Sv. Petar drži ključe. Djevice nose ljiljan. Pape imadu tijaru, biskupi pastirski štap. Crkveni učitelji knjigu, anđeli bijelu haljinu i krila i t. d.

Svaki svetac nosi oko glave sjajni vijenac (aureola).

§ 55. Lađa crkve.

Drugi glavni dio crkve od ulaza do svetišta određen je za vjernike. Zove se lađa ili brod crkve. — Odiskona imenuje se tako (grčki: naos, latinski: navis), jer se crkva poređuje s (Noemovom i Petrovom) lađom, u kojoj je svaki siguran od propasti. — Tko u njoj ustraje u pravdi do smrti, ući će u luku vječnoga života. — Veće (stolne i t. d.) crkve imadu uz glavnu više pobočnih lađa. Pobočne lađe stupovima su odijeljene od glavne.

U lađi crkve ima više i različnih predmeta:

a) Propovijedaonica: mjesto, s kojega se propovijeda. Nekoć je bilo kraj ograde (cancellae) poviše mjesto „ambon“ zvano, s kojega se govorila riječ Božja. Na propovijedaonici vidimo često puta propelo za znak, da se odavle navješćuje nauka propetoga Spasitelja. Vidimo i goluba kao znak Duha svetoga, koji vodi Crkvu, da Kristovu nauku vjerno propovijeda; Mojsijeve ploče u znak, da Crkva uči Božjim zapovijedima i t. d.

b) Ispovijedaonica: stolica, gdje se ispovijeda. Kadikad su i tu simboličke slike: raskajanog sv. Petra, pokornice Magdalene, rasipnog sina i t. d.

c) Krstionica: ormarić s potrebnim stvarima za sv. krst. Kadikad je oslikana sa slikama sv. Ivana Krstitelja i t. d. Nekoć su bile pred crkvom posebne kapele za krštavanje: baptisterija.

d) Škropionice: posude s blagoslovenom vodom. Ovom sv. vodom treba da se prekrstimo ulazeći i izlazeći iz crkve. To nam doziva u pamet, kako čistim srcem valja pribivati službi Božjoj.

e) Pjevalište ili kor s orguljama namješteno je danas redovno nad ulazom u crkvu. Nekoć je kor bio na stubama, koje vode iz lađe u apsidu. — Nad sakristijom ili nad lađom crkve ima također gdjegdje prostor za vjernike, dobročince, odličnike, gospođe i t. d. Te galerije zovu se „oratorija“ ili „empore“, ili crkveni trijemovi (mali kor).

f) Još ima u lađi crkve: zastavâ, milostinjak, klupâ i t. d.

§ 56. Predvorje crkve.

Predvorje (prenaos, aula, atrium) crkve zove se prostor, koji je nadograđen na lađu. Nekoć su se tu sabirali katekumeni (pripravnici za sv. krst) i javni grješnici. Ovi nijesu smjeli u lađu. — Nekoć su se tu pokopavali vjernici i dijelila se milostinja. — Slikali su u predvorju: Adama i Evu, kao grješnike, koji čine pokoru.

Bilješka. Crkvu treba za službu Božju posvetiti ili barem blagosloviti.

§ 57. Sakristija.

Sakristija je crkvi nadograđena soba, u kojoj se čuvaju crkvene stvari i u kojoj se crkveni službenici pripravljaju za svete čine. U sakristiji čuva se: A) crkveno ruho, B) crkvene stvari i C) crkvene knjige.

A) Crkveno ruho (paramenta).

1. Priroda čovjeka traži, da se i spolja, već u samom ruhu očituje, kako je svečano i javno bogoštovlje visoko nad običnim životom i djelo-

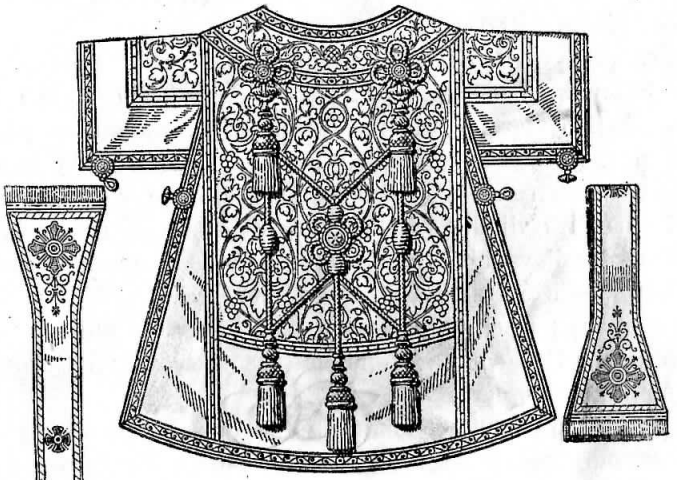

Fig. 1.

Fig. 3.

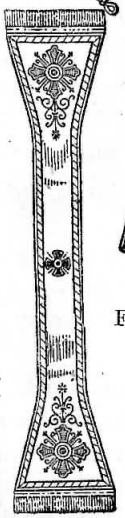

Fig 2.

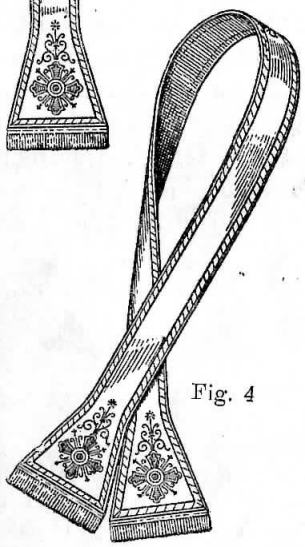

Fig. 4

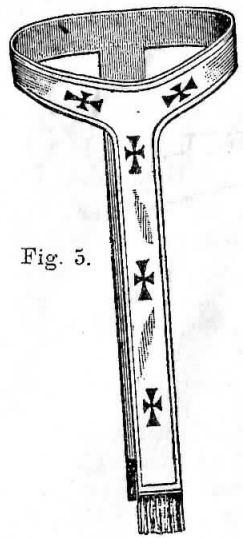

Fig. 5.

Slika 25. **Crkveno ruho.**

Fig. 1. dalmatika, fig. 2. i 3. naručnik (manipulus), fig. 4. stola, fig. 5. pallium.

vanjem ljudskim. Zato vidimo u svih naroda, da svećenstvo kod sv. službe upotrebljava druga odijela od onoga u običnom životu. I Crkva je odredila, da svećenik kod javnih bogoštovnih čina nosi posebno crkveno ruho: a) neka se vidi, da tu svećenik nije običan čovjek i da ne vrši svetu službu samo u svoje ime; tu je svećenik poslanik Crkve, posrednik između Boga i ljudi, namjesnik samoga Isusa Krista; b) da se i spoljašnjim uresom i sjajem očituje čast i poštovanje Kralju neba i zemlje; c) da se na prvi mah vidi, kako je javno bogoštovlje djelo od velike znamenitosti i dostojanstva.

2. Boja crkvenoga ruha. U kultu ima svaka stvarca svoje znamenovanje. Crkva upotrebljava svaku prigodu, da vjernike pouči i na dobro ih potakne. Kao što glazba godi uhu i tim putem djeluje na pamet i srce, tako boje razblažuju oko i rađaju različne misli i čuvstva. To je upotrijebila Crkva, te je crkveno ruho (ako nije od lana) iznijela u pet različitih boja.

Bijela boja (svijetlo veseli i zanosi) znak je radosti i nevinosti. Zato Crkva upotrebljava bijelo ruho u svetkovine Gospodinove, bl. Djevice Marije, anđelâ i onih svetaca, koji nijesu mučenici.

Crvena boja (žari kao plamen i krv) znak je ljubavi. — Zato je Crkva određuje za Duhove, za svetkovine sv. križa i krvi Gospodinove, za svetkovine apostolâ i mučenikâ.

Zelena boja (poput zelenila proljetnoga) znak je ufanja u vječni život. Crkva određuje tu boju u nedjelje poslije Bogojavljenja i poslije Duhova. — Kada na te nedjelje dođe druga veća svetkovina, onda se uzima služba, a po tom i boja te svetkovine.

Ljubičasta boja (ljubice, pepela) znak je poniznosti i ništavila. Zato se upotrebljava u dane pokorničke (adventa, korizme, u molitvene i kvatrene dane) kao spoljašnji znak i poziv na odricanje, po tom i na ponižavanje pred Bogom.

Crna boja (tmurna i turobna) znak je žalosti. Upotrebljava se na Veliki petak, na Dušni dan i kod službi za pokojne.

Odijela od vezenoga zlata mogu zamijeniti bijelu i crvenu boju.

3. Misno ruho je ovo:

α) Naglavnik (humerale) zove se bijeli platneni rubac preko vrata i plećâ. Sjeća nas na rubac, kojim su Kristu vezali oči.

β) **Alba** (vestis) je bijela duga platnena haljina od glave do pete. Znači čistoću srca.

γ) Pojas (cingulum) veže albu oko tijela. Sjeća na konop, kojim su vezali Krista.

δ) Manipul (naručnik) je uski rubac na lijevoj ruci.

ε) **Stola** (naramenica) je uski okrajak (od čitave nekadašnje haljine), koji misnik spušta oko vrata preko prsiju. — Upotrebljava se uvijek, kadgod svećenik vrši koji crkveni čin, kojim se milost Božja moli i dobiva. — Zato je i znak svećenikove crkvene vlasti.

ζ) **Kazula** (misnica) je najgornja misnikova haljina. Zove se kazula (od casa = kućica), jer je nekoć poput kolibice obavijala cijelo tijelo. Da bude misniku spretnije, sastoji danas kazula od dva dijela, koji pokrivaju misniku prsa i leđa. Manipul, stola i kazula sačinjene su od iste boje i tkanine (na pr. svile, sukna, ali ne od platna).

4. Ostalo crkveno ruho je ovo:

α) roketa: pokraćena alba;

β) pluviale: široki plašt poput kabanice (pluvia = kiša);

γ) dalmatika i tunicela: najgornje odijelo đakona i pođakona, kad dvore kod službe Božje. To je odijelo slično kazuli, ali kraće i širokih rukava.

5. Ruho, koje duhovnik može nositi i izvan službe Božje, jest ovo:

α) talar ili reverenda (vestis). Svećenik nosi crni talar; redovnici raznih boja (zove se habit); biskup ima talar ljubičaste boje, kardinal crvene, a papa nosi talar bijele boje;

β) kolar (ovratnik) i γ) biret (četverouglasta kapa).

6. Biskup ima pored svećeničkoga još i drugo ruho, znak časti, vlasti i dostojanstva njegova. Zovu se insignia = znakovi.

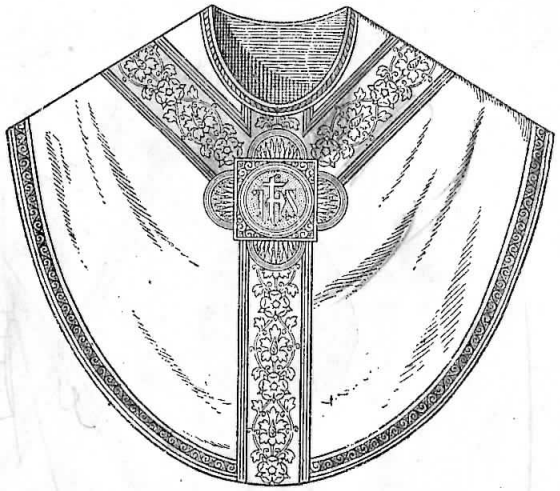

Slika 26. **Crkveno ruho:**
Fig. 1. Misnica (casula),

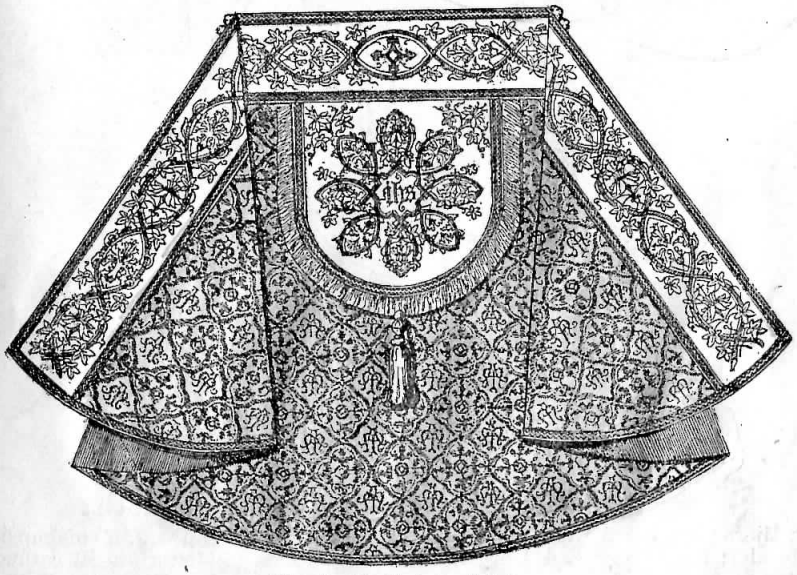

Fig. 2. Plašt (pluviale).

α) dalmatika i tunicela iz svile; nosi je ispod kazule;
β) infula ili mitra, duguljasta kapa sa dva šiljka;
γ) pastirski štap (pastorale) odozgo zavinut, odozdo šiljast;
δ) rukavice, prsten, papuče, prsni križ i crvenu kapicu solideo zvanu.

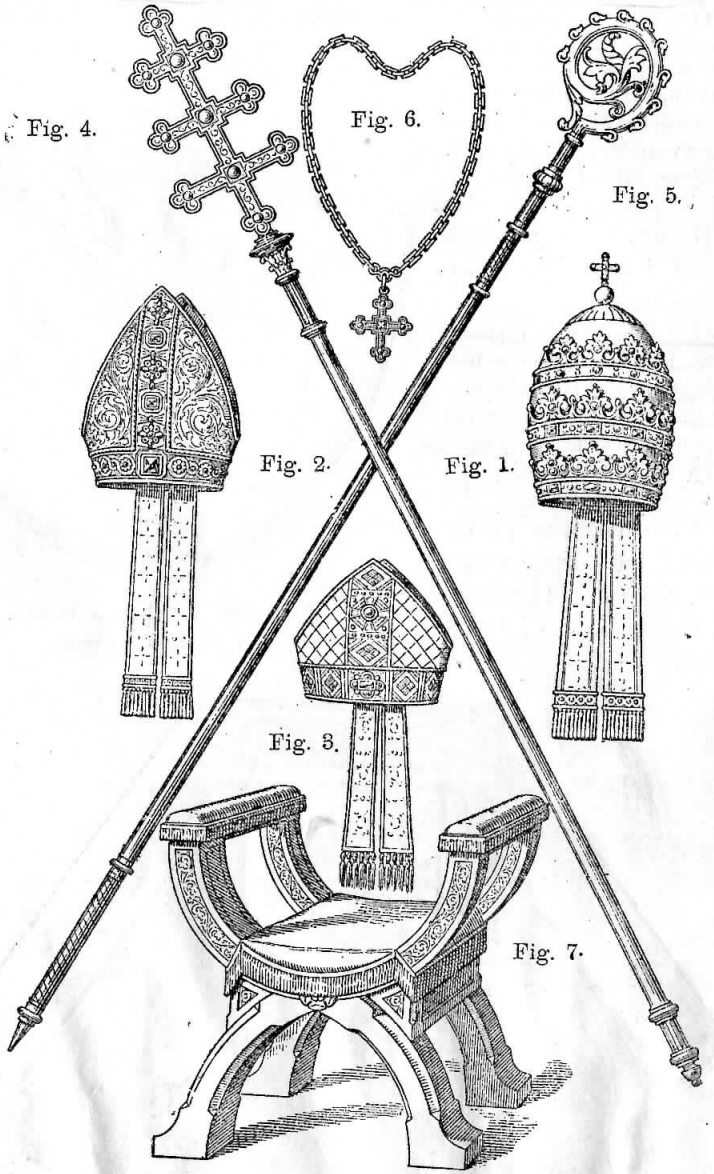

Sl. 27. **Papinska i biskupska insignia (znakovi):**
Fig. 1.: tijara; fig. 2. i 3.: infula (mitra); fig. 4. papinski štap; fig. 5. biskupski štap (pastorale); fig. 6. prsni križ; fig. 7. biskupska stolica (faldistorium ill cathedra).

Nadbiskup ima povrh toga još i pallium, znak nadbiskupske vlasti. To je uska tkanica od bijele vune, sa 6 crnih križeva.

Osobina papinskoga ruha je mimo sve ovo još: ribarski prsten i tijara (trostruka kruna).

B. Crkvene stvari, koje se upotrebljavaju kod sv. činova.

Za svetu službu određeno je posvećeno posuđe. Oni dijelovi posuđa, koji dolaze u doticaj sa svetim tijelom i svetom krvi Gospodinovom, od zlata su ili barem od dobro pozlaćenoga srebra.

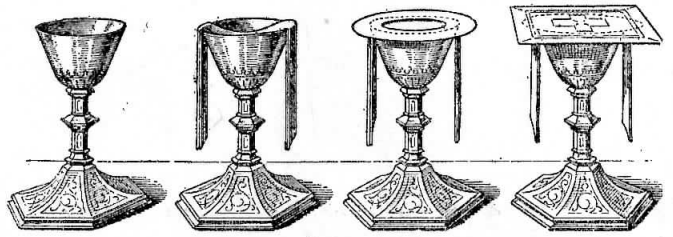

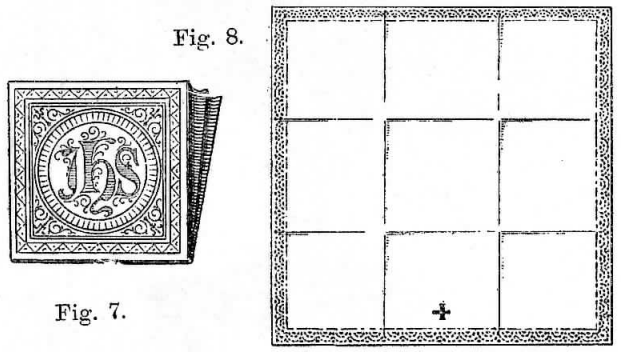

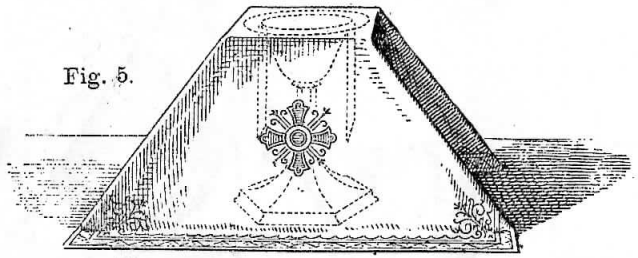

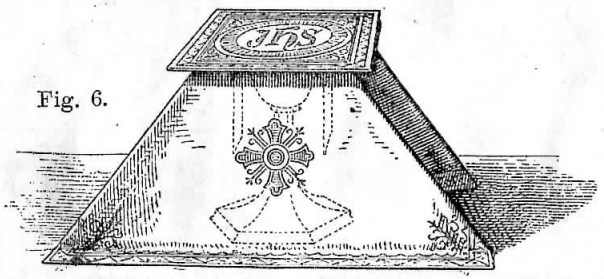

Sl. 28. Fig. 6. kalež pripravljen za sv. misu; fig. 1. kalež; fig. 2. čistilo; fig. 3. patena ; fig. 4. palla; fig. 5. vèo; fig. 7. burza; fig. 8. corporale (tjelesnik).

Evo misnih stvari:

α) kalež je oveća kovna kupa na stalku za svetu krv;
β) patena (plitica) je kovni tanjurić za sv. tijelo;
γ) velum = vêo, tkanina, kojom se prekriva kalež s patenom;

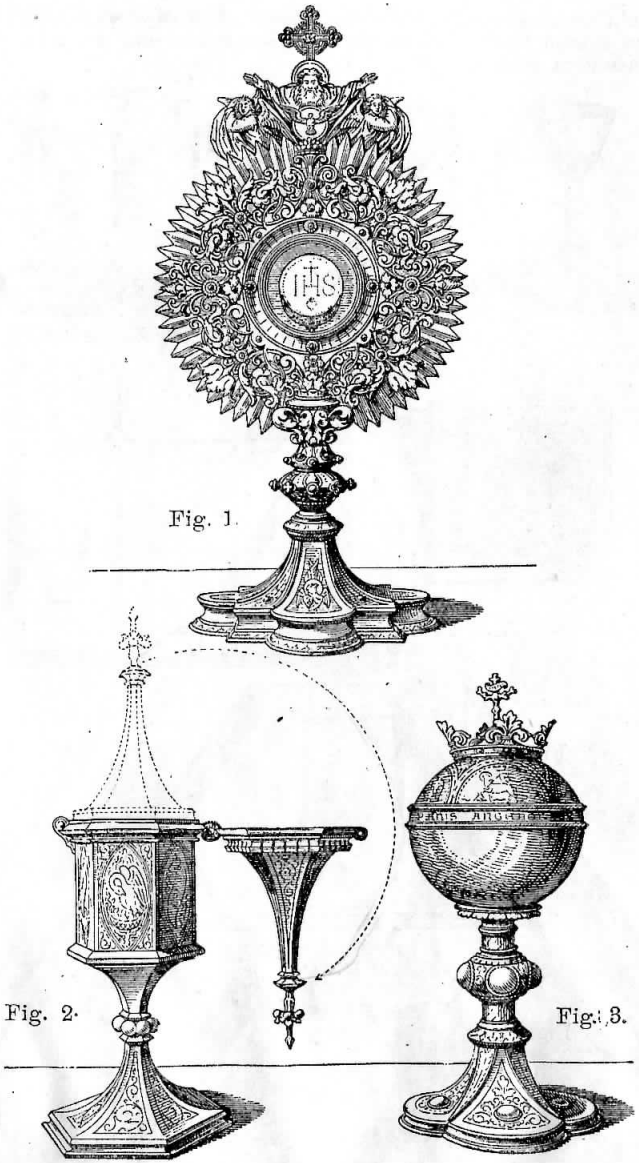

Sl. 29. **Crkveno posuđe.**
Fig. 1. Monstranca; fig. 2. i 3. Ciborium.

δ) palla je laneni četverouglasti pokrovac, kojim se pokriva kalež pod svetom misom;

ε) corporale (tjelesnik) oveći je laneni rubac, na koji se meće kalež i patena za svete mise;

ζ) burza (tok) je četverouglasta uklopnica, u koju se meće korporal; stoji na velom pokrivenom kaležu;

η) purificatorium (čistilo) platneni rupčić za čišćenje kaleža.

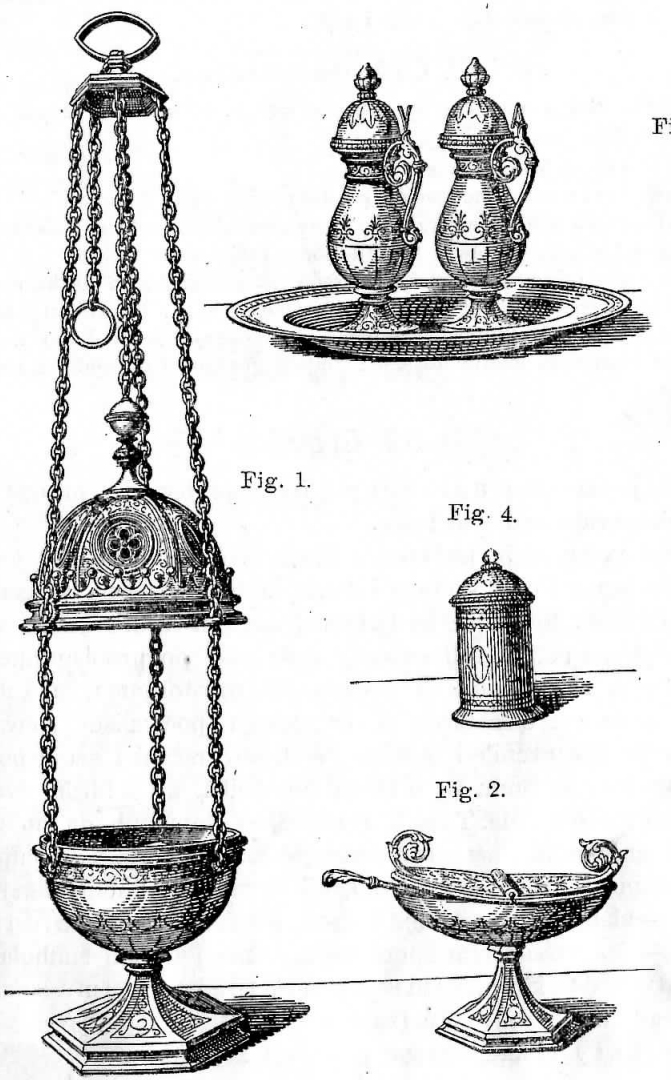

Sl. 30. Fig. 1. kadionica; fig. 2. lađica; fig. 3. vrčići; fig. 4. posudica za sv. ulje.

Druge neke crkvene stvari:

α) ciborium (čestičnjak), veći je kalež u tabernakulu, u kojem se čuvaju čestice za sv. pričest;

β) monstranca (pokaznica) je vijencem ili tornjićima (romanska ili gotička) ovijena kovna pozlaćena posuda. U sredini, u staklu, nalazi se polumjesec (lunula), u koji se meće sv. hostija. — Monstranca nosi se u tijelovskoj procesiji, izlaže se kod klečanja, večernje i t. d.;

γ) još se upotrebljavaju i posebni vrčići, kadionica (thuribulum) s lađicom (navicula), zvonce, posude za sv. ulje i t. d.

C. Crkvene knjige.

Za službu Božju određene su posebne knjige, od crkvene oblasti odobrene.

Znamenitije jesu:

α) Missale = knjiga za sv. misu;

β) Breviarium = molitvenik za duhovnike viših redova;

Misal i brevijar razdijeljeni su tako, da svećenik lako nađe na svaki dan u crkvenom kalendaru (directorium) određenu službu Božju (officium).

γ) Rituale (obrednik) sadržaje obrede sv. sakramenata i sakramentala.

δ) Još ima i posebni pontifikal i evanđelistar. Pontifikal je knjiga, u kojoj su obredi (osim sv. mise), koje vrši biskup (pontifex). Evanđelistar zove se knjiga, koja sadržaje Evanđelja svetih misa kroz cijelu godinu. Upotrebljava se kod svečane službe Božje.

§ 58. Groblje.

Groblje zovemo ograđeno i blagosloveno mjesto, u kojem kršćani pokopavaju svoje mrtvace.

Kršćani pokopavaju mrtvace u blagosloveno mjesto: a) jer su tjelesa kršćana bila hram Duha svetoga i toliko puta posvećena sv. sakramentima i sakramentalima; b) jer će ta tjelesa jedamput uskrsnuti na vječni život.

Prvi kršćani pokopavali su svoje pokojnike po propisu rimskih zakona izvan grada, a za progona u podzemnim prostorijama, u katakombama. Ta mjesta zvala se: cemeterija ili dormitorija (počivališta, spavališta). Kad su kosti mučenikâ prenijeli u crkve, stali su kršćani i svoje pokojnike zakopavati u crkvi, da budu 1.) u blizini mučenikâ, 2.) u blizini svojih rođaka, znanaca i kršćanske općine. Tako bi se živi lakše spomenuli, da mole za pokojne.

Usred groblja diže se visoko raspelo. Raspelo predočuje Krista. U Krista su pokojnici za života vjerovali, od Krista se jednom nadaju blaženom uskrsnuću. — Isto znamenovanje imadu i križevi na pojedinim grobovima. — Na kršćanskim spomenicima ima i drugih simbola (znakova): sidro (znak ufanja), kruna (znak vječne nagrade), palma (znak pobjede), uljika (znak mira), vijenac (znak slave) i t. d.

Bilješka: Kadikad ima na groblju i kapelica.

Crkvu posvećuje biskup ili blagoslivlja od njega ovlašteni svećenik. Groblje blagoslivlja s dopuštenjem biskupovim svećenik.

III. Dio.

Liturgička djela.

Raspored.

Liturgička djela zovu se oni obredi (znaci i čini), kojima crkva javno i službeno očituje svoje (unutrašnje) poštovanje Boga.

Liturgička djela jesu ova:

1. sveta misa;
2. sveti sakramenti;
3. sakramentali ili blagoslovine;
4. pobožnosti.

Sv. misu i sakramente naredio je Isus Krist, sakramentale i pobožnosti Crkva.

Glava prva.

Sveta misa.

Članak prvi.

Uopće o žrtvi i sv. misi.

§ 59. Žrtvovanje.

Žrtva je uopće vidljiv dar, koji prikazujemo Bogu, da ga kao najvećega gospodara štujemo i da mu se klanjamo.

1. U sv. pismu (Gen. 4, 3.) čitamo o prvim potomcima Abrahamovim i ovo: „Kain prinese Gospodinu prinos (žrtvu) od roda zemaljskoga, a Abel prinese od prvinâ stada svojega i od njihove pretiline.“

Ugledajući se na ova bogoštovna djela prvenaca roda ljudskoga prinosili su Bogu žrtve svi narodi.

Vrste žrtvenih darova bile su različne: od životinja i ploda zemaljskoga.

Ali žrtvovanje bilo je u svih ljudi jedno: u tom, da se Bogu određeni dar ili doista ili slikovno uništi.

2. Žrtvovanjem ili uništavanjem dara htjelo se reći:

a) Gospod je Bog vrhovni gospodar svega; do njega je, hoće li koje biće dalje uzdržati ili ga smjesta uništiti. Da se to spolja pokaže, vrlo je prikladan znak: uništenje nekog dara Bogu u čast ili žrtvovanje.

U tom je žrtvovanju „dar“ mjesto čovjeka. Uništavanjem dara želi čovjek priznati: Gospod Bog ima vrhovnu vlast, da čovjeka tako uništi, kako čovjek uništava svoj dar.

b) Kad je čovjek sagriješio, dobila je žrtva još i drugo znamenovanje. Uništenjem dara želio je čovjek priznati svoju krivnju: tako bi on (čovjek) bio vrijedan, da bude uništen poradi svoga grijeha. Da čovjek pokaže, kako želi prenijeti grijehe svoje na dar za žrtvu određen, položio bi na nj ruku prije žrtvovanja. Čovjek je dakle želio žrtvom dati Bogu zadovoljštinu. Tako je mislio umiriti uvriježeno Veličanstvo Božje.

c) Napokon se držalo, da je poštovanje Boga žrtvom najprikladnije zato, da se Bogu u jednu ruku zahvalimo za dobročinstva i

d) u drugu ruku da izmolimo novih milosti.

3. Žrtvom se dakle htjelo: a) pokloniti Bogu, vrhovnom Gospodinu; po tom se zove žrtva poklonstvena; b) dati Bogu neku zadovoljštinu za nanesene uvrede; po tom se zove žrtva pomirbena; c) zahvaliti za dobročinstva; zato se zove žrtva zahvalna; d) isprositi novih darova; zato se zove žrtva molitvena.

Pojedina bi žrtva dobila jedno od ova četiri imena prema tomu, što je prinosnik žrtve baš osobito želio očitovati.

§ 60. Žrtva Novoga Zakona.

1. U Starom je Zakonu odredio sam Bog darove i osobe, koje će žrtvovati. Žrtve su bile krvne (određene životinje) i nekrvne (vino, žito, ulje i t. d.). Ali žrtve Staroga Zakona bile su samo slika i sjenka žrtve Novoga Zakona. U Novom je Zakonu istom prinesena prava i savršena žrtva. Tu je žrtvu prikazao sam Sin Božji svojom smrću na križu. Smrt Kristova na križu krvna je žrtva Novoga Zakona.

2. Krist je Gospodin htio, da se njegova žrtva na križu ponavlja svuda i do konca svijeta.

Zato je na posljednjoj večeri naredio nekrvnu žrtvu Novoga Zakona. Krist je pretvorio kruh i vino u pravo svoje tijelo i pravu svoju krv. — Izrijekom je rekao, da je to prava žrtva, jer će se to tijelo predati i ta krv proliti za nas. Kad je Gospodin na posljednjoj večeri svršio nekrvnu žrtvu, zapovjedio je apostolima: „Ovo činite na moj spomen.“ To znači: ovo, što sam ja sad učinio, ovu nekrvnu žrtvu, prikazujte i vi, da dovijeka bude uspomena na moju smrt i da se dovijeka nekrvnim načinom ponavlja moja krvna žrtva.

4. Apostoli su vjerno vršili zapovijed Gospodinovu. Kao što je Gospodin prikazao Bogu kruh i vino, i pretvorio ga u svoje tijelo i krv, tako su i oni prikazivali kruh i vino, i pretvarali ga istim riječima Gospodinovim u njegovo tijelo i krv. — Tu su vlast apostoli prenijeli, po riječima Gospodinovim, i na svoje nasljednike. Tako biskup i svećenici prikazuju i danas istu onu nekrvnu žrtvu, koju je Krist prikazao na posljednjoj večeri.

Ta se žrtva već od davnine zove „sveta misa“.

§ 61. Sveta misa.

1. Sveta misa je neprestana žrtva Novoga Zakona, u kojoj Isus Krist pod prilikama kruha i vina po svećeničkim rukama prikazuje sebe svome nebeskomu Ocu nekrvnim načinom, kako se nekoć prikazao krvnim načinom na križu.

Sv. misa je prava žrtva, kao što je bila i žrtva na križu. Isti je Krist, koji je prikazuje — svećenik je samo njegov vidljivi zamjenik; isti je dar: tijelo i krv Gospodinova; ista je nakana: dati Bogu zadovoljštinu za grijehe svijeta. U jednom je razlika: na križu bio je Krist žrtvovan krvno, a u sv. misi je način žrtve nekrvan.

2. Sveta misa je neizmjerne cijene, kao što je bila i žrtva na križu. Ona je dakle i najsavršenija poklonstvena, pomirbena, zahvalna i molitvena žrtva. Ona je najuzvišeniji način poštovanja Boga. Ona je središte cijeloga katoličkog kulta. Ona je najveća kršćanska svetinja.

Zato Crkva slavi sve svoje praznike u prvom redu sv. misom. Zato Crkva zapovijeda, da u nedjelje i blagdane sa svećenikom prikazujemo sv. misu. Zato Crkva opominje toplo preporuča, da što češće pribivamo sv. misi. Zato Crkva nalaže, da se za vrijeme ove svete žrtve dostojno vladamo, jer smo u nazočnosti Krista Boga.

3. Korist sv. mise. — Svaka sv. misa koristi svima, jer se prikazuje za sve članove Crkve: za žive i za one pokojnike, koji su u čistilištu. Napose ubiraju od sv. mise osobite plodove: a) misnik, koji je prikazuje, b) onaj, za koga se prikazuje, c) oni, koji s misnikom sv. misu prikazuju. To su svi oni, koji su pobožno nazočni kod ove sv. žrtve.

Sv. misom stječemo osobito ove milosti: a) umnožava se milost posvećujuća ili se stječe milost obraćenja; b) dobiva se djelujuća milost za duhovne i tjelesne potrebe; c) opraštaju se od česti mali grijesi i vremenite kazni; d) pokojnicima se olakšavaju i skraćuju kazni i muke u čistilištu.

Bilješka. Riječ „missa“ jest latinska imenica. Znači: otpuštanje. (Prvobitni oblik bio je: missio. Tako je i riječ collecta od collectio: sabiranje; oblata od oblatio: darovanje i t. d.) Rečenica: „Ite, missa est“ znači: „možete otići“, doslovno: idite, otpuštanje je, ili idite, otpušteni ste. Tako bi đakon kazao katekumenima (pripravnicima za sv. krst) poslije Evanđelja. To je bio znak, da je za njih bogoslužje (misa) dovršeno. Od petoga vijeka zovu tom riječi „missa“ nesamo prvi dio do poslije Evanđelja, već čitavu svetu žrtvu Novoga Zakona. Tako je ta riječ prešla i u sve jezike. Inače se sv. misa zove i: Synaxis: sakupljanje, Eucharistia: zahvala, Oblatio: prikazivanje, Leiturgia: bogočašće ili služba Božja, Fractio panis: lomljenje kruha i t. d.

§ 62. Glavni dijelovi i obredi sv. mise.

1. Sv. misu naredio je sam Isus Krist na posljednjoj večeri. Onako, kako ju je On utvrdio, onako se u glavnome prikazuje i dandanašnji.

a) Krist je uzeo u ruke kruh i vino, podigao oči k nebu i zahvaljujući blagoslovio oboje. Tim je Gospodin prikazao ove darove Bogu.

Tako čini i misnik u ime Isusovo kod sv. mise. Taj se dio obreda, kojim to čini, zove prikazivanje.

b) Nato je Gospodin izgovorio nad kruhom i vinom riječi: „Ovo je tijelo moje“ i „Ovo je krv moja“. Tim je pretvorio kruh u svoje tijelo i vino u svoju krv.

To čini i misnik upotrebljavajući iste riječi Isukrstove. Taj se najsvečaniji dio sv. mise zove posvećenje ili pòdizânje.

c) Napokon dade Gospodin apostolima sveto tijelo svoje i svetu krv svoju, da je uživaju kao hranu i piće.

Tako čini i misnik, kad u sv. misi blaguje sv. tijelo i krv, i kad izatoga dijeli sv. tijelo kao pričest. Taj se treći glavni dio sv. mise zove pričešćivanje.

Tri su dakle glavna dijela sv. mise: prikazivanje, pòdizânje i pričešćivanje.

2. Pored ovih bitnih djela ovršio je Isus Krist na posljednjoj večeri još i drugih znakova, čina, molitava i pouka. I Crkva je tako dodala glavnim dijelovima sv. mise niz raznovrsnih obreda, molitava, čitanja i pouka iz Sv. pisma. Crkva je odabrala za pojedine mise različite molitve i različita čitanja iz Sv. pisma Staroga i Novoga Zakona. U izboru nastojala je Crkva, da sve te molitve budu u skladu s liturgičkim vremenom i s blagdanom, koji se toga dana slavi.

Čitanja i molitve, koje se u svakoj misi mijenjaju, jesu: Introitus (Ulaz), Oratio (Molitva), Epistola (Poslanica), Prelazne molitve [Graduale (Stepenična pjesma), Tractus (Zavlačenje), Alleluja, Sequentia (Slijeđenje)], Offertorium (Prinošenje), Secreta (Tiha molitva), Communio (Zajednica), Postcommunio (Molitva iza pričesti).

3. Sve obrede sv. mise dijelimo ovako:

a) Prvo je tako zvana Katekumenska misa. To je priprava ili uvòđenje u samu sv. misu. Tako se zovu svi obredi od početka do „Vjerovanja = Credo“.

(Ovaj se dio sv. mise zove Katekumenska misa (missa catechumenorum), jer su ovom dijelu smjeli u staro doba pribivati osim kršćana i oni, koji su se pripravljali za sv. krst (catechumeni = poučavani). I neki od onih, koji su poradi javnih teških grijehova bili isključeni iz crkve, mogli su ovom dijelu biti nazočni.

b) Drugo je misa Vjernih (missa fidelium). Tu se prinosi prava nekrvna žrtva Novoga Zakona. Tu su sva tri glavna dijela: prikazivanje, posvećenje i pričešćivanje.

c) Treće: Svršetak sv. mise zovu se svi obredi poslije pričešćivanja do konca.

4. Isti obredi sv. mise mogu se obavljati većom ili manjom spoljašnjom svečanosti.

Kad misnik sve obrede sam vrši i sve molitve tiho moli, sve ako puk i pjeva crkvene pjesme, zove se tiha misa (sacrum lectum).

Kad misnik neke molitve pjeva, zove se pjevana misa (missa cantata).

Kad misnik misu pjeva, ali ga poslužuje više duhovnika, zove se to svečana misa (missa solemnis).

Kad biskup pjeva misu uz svečano posluživanje mnogih duhovnika, imenuje se ta služba Božja: biskupska misa (missa pontificalis).

Članak drugi.

Katekumenska misa.

Bogu treba služiti čistim srcem. Molitva pravednika prodire nebesa. Žrtvu raskajane duše ne će Bog odbaciti. Kad dakle želimo da Bogu prikažemo najuzvišeniju žrtvu, samoga božanskoga njegova Sina, valja da se pripravimo, kako bismo čistom dušom stupili pred lice Božje. Na to hoće da nas opomene i škropljenje svetom vodom, kad idemo u crkvu. Na to nas sjeća i onaj običaj u nekim crkvama, da svećenik prije sv. mise vjernike poškropi sv. vodom. Moli svećenik kod toga škropljenja, da bi nam se Gospodin smilovao i ovim nas škropljenjem oprao od grijeha naših. — Napose nas pripravlja za samu sv. žrtvu Katekumenska misa. Katekumenska nas misa raznim molitvama, poukama i opomenama uvodi u sveti onaj čas, kad će na oltar saći Sin Božji, da se za nas prikaže Kralju neba i zemlje.

Ovo su dijelovi Katekumenske mise:

1. Molitve pristupne, 2. Ulaz i Gospodine pomiluj, 3. Slava, 4. Skupne molitve, 5. Poslanica, 6. Prelazne molitve, 7. Evanđelje i 8. Vjerovanje.

§ 63. Pristupne molitve.

1. Obučen u misno ruho, s kaležom u ruci pristupa misnik sa svojim služiteljem (ili služiteljima) k oltaru. U znak pozdrava i časti sv. križu nakloni se misnik glavom podno oltara ili poklekne na jedno koljeno, ako se ovdje čuva sv. Tijelo Gospodinovo. Uzađe nato navrh oltarnoga stubišta, postavi na oltar kalež, otvori misnu knjigu, okrene se i sađe opet podno stubišta.

Misnik se spomenuo, kako nije vrijedan ni dostojan, da kod oltara stoji mjesto Krista. Crkva ga je odredila za to, ali on se ne usuđuje početi tako svetu službu prije, nego što je od srca molio za oproštenje i vapio za milost u Boga. Zato se on vraća na podnožje oltara, da odanle poput raskajanog carinika zaziva oprost i smilovanje za grijehe svoje, e bi uzmogao čista srca i svete duše žrtvovati nedužnog Jaganjca.

2. Uz duboki naklon prekrsti se misnik govoreći glasno: „U ime Oca i Sina i Duha svetoga. Amen."

Sv. misu počinje misnik sa znakom sv. križa i zazivajući tri božanske osobe. To znači: sv. misa je ponavljanje krvne žrtve Isusove na križu; misnik je s pukom prikazuje po vlasti i milosti Božjoj, a na čast i slavu „Oca, Sina i Duha svetoga". Da dostojno prinese ovu svetu žrtvu, zaziva misnik odmah u početku pomoć presvetoga Trojstva.

3. Misnik i služitelj mole sad naizmjence psalam 42. Od nevjernoga sina Apsalona progonjeni kralj David izriče tu svoju vruću čežnju, da bi opet došao na Sion i ondje se poklonio Bogu u svetom Šatoru.

Svećenik moli taj psalam, da označi, kako on i puk želi na oltaru Božjem prinijeti neoskvrnjenu žrtvu. Zato zazivaju milost Božju, da ih osvijetli, e bi tu svetu žrtvu dostojno prikazali.

4. Žrtva će biti Bogu mila, kad je prinesena skrušenog srca. Misnik dakle sagiba glavu duboko i priznaje poput izgubljenog sina u Evanđelju svoju tešku krivnju. On moli: „Confiteor: Ispovijedam se!" To čini i služitelj u ime puka. Onda svećenik moli u Boga milost (Misereatur) i odrješenje (Absolutionem etc.). Kod riječi: „Meā culpā: svojom krivnjom" (sagriješih) udara se misnik tri puta u prsa. To je odiskona znak kajanja: kao da udaramo ono srce, iz koga izlaze zle misli, želje i djela. I oni, koji su

nazočni sv. misi, treba da pobude skrušeno kajanje, da im grijesi ne budu zagradom, te ne prime plodova sv. mise.

5. Sad se istom misnik usuđuje pristupiti k oltaru. On se ufa u Božje milosrđe i zaziva ga u pomoć.

Bilješka. Nekoje riječi, rečenice i nekoji obredi ponavljaju se češće u svetoj misi.

Amen (hebrejska riječ) znači: tako je, uistinu tako je. Ta je riječ kao pečat na koncu raznovrsnih molitava i pobožnih usklika ili uzdaha. Potvrđuje živu našu želju, da baš tako bude, kako smo onaj čas kazali.

„Dominus vobiscum — Et cum Spiritu tuo": „Gospodin s vama — I s duhom tvojim". To je pozdrav uzet iz Sv. pisma. Tako je Booz pozdravio svoje žeteoce, aranđeo Gabrijel bl. Djevicu Mariju. Taj pozdrav zaziva pomoć Božju. Kao da se kaže: Gospodin bio s vama u ovom času i u ovom vašem djelovanju! Odgovor: I s duhom tvojim neka bude Gospod.

„Oremus: Pomolimo se", jest poziv i opomena, da što sabranije pratimo molitve Crkve i djela svetog žrtvovanja.

Misnik ljubi oltar. Oltar predočuje križ, na kom je krvna žrtva prikazana. Cjelivanjem oltara pokazuje misnik svoju zahvalnost i poštovanje.

Širenje ruku znak je svečanije molitve. Sklopljenim rukama na prsima želi se označiti, kako molimo (ili kako treba da molimo) srcem, t. j. da mislimo i doista želimo, što molimo.

Naklanjanje glavom biva u čast imena Isusova ili bl. Djevice Marije ili sveca, kojega se spomen onaj dan slavi.

§ 64. Ulaz i Gospodine pomiluj.

1. (Introitus = Ulaz.) Misnik ode od sredine na lijevu stranu oltara i prekrstivši se moli „Introitus: Ulaz".

„Ulaz" sastoji od nekoliko redaka iz psalama, iz poučnih knjiga Sv. pisma i „Slava Ocu i Sinu i Duhu svetomu". [U pokorničkim i mrtvačkim misama izostavlja se „Slava Ocu".] „Pristupne molitve" uvode uopće u cijelu sv. misu. „Ulaz" je posebni uvod u misne molitve baš onoga dana. Zato se misnik počinjući „Ulaz" kríža. Ulaz se mijenja prema svetkovini dana. Zato se mise i zovu po početnim riječima ulaza, na pr. misa bl. Djevice Marije u adventu „Rorate", misa četvrte nedjelje korizmene „Laetare", mrtvačke mise „Requiem" i t. d.

Odlomak Sv. pisma, koji crkva odabire za „Ulaz", izriče glavnu misao ili glavno čuvstvo, što Crkvu zaokuplja toga dana.

*

Nekoć se molio ili pjevao (kao „Ulaz“) čitavi psalam i litanije za vrijeme, dok bi se sabirao puk i dok bi misnik polazio u crkvu i k oltaru. Kršćani su običavali psalme svršiti sa „Slava Ocu i Sinu i Duhu svetom“. Zato se i „Ulazu“, kao izvatku iz psalma, dodaje „Slava Ocu i t. d.“

Bilješka: Postankom, oblikom i sadržajem su „Ulazu“ slične: Prelazne molitve, Offertorium (Prinošenje) i Communio (Zajednica). Prelazne molitve pjevale bi se ili molile, dok bi se misnik ili đakon pripravljao za Evanđelje; Offertorium, dok bi vjernici nosili darove na oltar; Communio, dok bi misnik puk pričešćivao.

2. (Kyrie eleison.) Od litanija ostalo je danas samo „Kyrie eleison“ i „Christe eleison“. To su grčke riječi, a znače: „Gospodine pomiluj“ i „Kriste pomiluj“. Taj se zaziv milosrđa Božjega ponavlja devet puta, na čast svake božanske osobe tri puta. Moli ga misnik sklopljenih ruku naizmjence sa služiteljem.

Ponovno zazivanje milosrđa Božjega pokazuje, kako nam je nužna Božja pomoć. Pomiluj nas Gospode — velimo mi ovom molitvom — i ne čini nam po grijesima našim, nego po velikom milosrđu svojem!

Bilješka. Crkva smatra lijevom stranom onu, koja je misniku nalijevo, kad gleda od oltara na puk. Tamo se čita i Epistola: Poslanica. Zato tu stranu zovu stranom Epistole ili stranom Poslanice. Druga strana, misniku nadesno, kad gleda od oltara na puk, zove se stranom Evanđelja, jer se tamo čita Sv. evanđelje.

§ 65. Slava: Gloria.

U nekim misama dolazi iza „Kyrie eleison“ pjesan „Gloria: Slava“. Ova se pjesan zove „Slava“ ili „Gloria“ po početnim riječima: „Gloria in excelsis Deo“: „Slava na visini Bogu“. Gloria je slavna pjesma (hymnus) na čast Bogu. U njoj se slave sve tri božanske osobe, ali osobito druga: Sin Božji, koji sjedi o desnu Ocu, Jagnje, koje oduzima grijehe svijeta. — „Gloria“ je sastavljen iz riječi, koje su anđeli pjevali kod rođenja Isusova, i dodatka, koji je crkva već u najstarije vrijeme dodala.

Zove se Gloria anđeoska pjesan (hymnus angelicus). Zove se i doxologia: veličanje (Verherrlichung). I to doxologia maior (veća d.) s obzirom na manju doksologiju: Slava Ocu i Sinu i Duhu svetomu. U adventu, korizmi i u misama za pokojne izostavlja se „Gloria“. U takove dane nema mjesta radosti, koju izriče ova slavna pjesma.

Gloria glasi:

Latinski: „Gloria in excelsis Deo. Et in terra pax hominibus bonae volunatis. Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te. Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam. Domine Deus, Rex coelestis, Deus, pater omnipotens. Domine Fili unigenite Iesu Christe, Domine Deus, agnus Dei, Filius Patris Qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Qui tollis peccata mundi, suspice deprecationem nostram. Qui sedes ad dexteram Patris, miserere nobis. Quoniam tu solus sanctus. Tu solus Dominus. Tu solus Altissimus, Iesu Christe. Cum sancto Spiritu, in gloria Dei Patris. Amen.

Hrvatski: „Slava na visini Bogu. A na zemlji mir ljudima dobre volje. Hvalimo te. Blagoslivljamo te. Klanjamo ti se. Slavimo te. Uzdajemo ti hvalu zaradi velike slave tvoje. Gospodine Bože, kralju nebeski, Bože, Oče svemogući. Gospodine Sine jedinorođeni Isuse Kriste. Gospodine Bože, jaganjac Božji, sin Očev. Koji oduzimaš grijehe svijeta, pomiluj nas. Koji oduzimaš grijehe svijeta, primi prošnju našu. Koji sjediš o desnu Oca, pomiluj nas. Jer ti si jedini svet. Ti jedini Gospodin, ti jedini Višnji, Isuse Kriste. Sa svetim Duhom u slavi Boga Oca. Amen.

§ 66. Molitva: Oratio.

Kad je Crkva na usta misnikova dala Bogu dostojnu čast, iznosi ona pred lice Božje posebnom molitvom svoje potrebe.

Ta se molitva zove izrijekom „Oratio: Molitva“ (toga dana), jer u njoj Crkva moli napose baš ono, što želi vjernicima svetom žrtvom izmoliti taj dan. Zato se ta molitva i mijenja prema različitom vremenu crkvene godine i prema blagdanu, koji taj dan slavimo.

„Oratio“ je glavna molitva liturgije onoga dana. Ona nam kaže, što Crkva danas svetkuje i koje milosti želi da napose danas u Boga izmolimo.

Misnik poljubi oltar, okrene se k puku i pozdravi ga s „Gospod s vama“. Zatim pozove na molitvu s riječima „Oremus: Pomolimo se“ i onda moli podignutim rukama i na glas za tu misu određenu Molitvu. Uzdignutim rukama molio je Mojsije (II. Moj. 17, 11.), da izmoli pobjedu Israelu, Salamon (III. Kralj. 8, 54.), kad je svetio hram, prvi kršćani u osobito svečanim prigodama po naputku sv. Pavla (I. Tim. 2, 8.). Glasna molitva i dizanje ruku predočuje, kako iz sve duše vapijemo k Bogu, da nas pomogne, te dobijemo, zašto ga molimo.

Evo primjer „Molitve“. U 8. nedjelju po Duhovima moli Crkva: „Daruj nam milostivo, molimo Gospodine, vazda srce, da mislimo, što je pravo, i da činimo, e bismo mi, koji bez tebe ne možemo biti, mogli po tebi živjeti. Po Gospodinu našem Isusu Kristu, koji s tobom živi i kraljuje u vijeke vijekova Amen.“ U 9. nedjelju po Duhovima glasi „Molitva“: „Nakloni, Gospodine, oko milosrđa tvojega, i da uzmogneš moliocima željeno udijeliti, daj da ono mole, što je tebi milo. Po Gospodinu našem Isusu Kristu“ i t. d.

Oratio ili Molitva svršava se s riječima: „Po Gospodinu našem Isusu Kristu i t. d.“ Tim označujemo, kako je sve uzdanje naše u zaslugama Kristovim. Mi molimo u njegovo ime. On je rekao: „Štogod zamolite Oca u ime moje, dat će vam“ (Iv. 16, 23.).

U ime puka odgovara kor ili služitelj: Amen. Hoće reći: Tako je, to molimo jednodušno svi mi, uslišaj nas, Gospode!

Bilješka I. Ovih „Molitava“ može biti i više, nesamo jedna. Ima ih više, kad se onoga dana spominje (commemoratio) uz glavnu crkvenu svetkovinu još i druga koja.

Bilješka II. Ovoj „Molitvi“ odgovaraju još dvije u sv. misi: „Tiha“ molitva (Secreta oratio) poslije pranja ruku, i „Molitva po pričesti“ (Postcommunio). Mijenjaju se kao i „Molitva“ u svakoj misi, jednakog su duha i otprilike istog sadržaja. Obred je kod „Molitve po pričesti“ potpuno isti, kao što je kod „Oratio“. Tako je i kod „Tihe molitve“, osim što se ova (Tiha molitva) ne pjeva i ne govori glasno, nego tiho.

Bilješka III. „Molitva = Oratio“ zove se i „Collecta: Skupna molitva“. Tako se nazvala, da se razlikuje od drugih molitava, koje dolaze prije ili poslije. Bila je to nekoć prva molitva vjernikâ u skupu u sv. misi, jer se „Ulaz“ pjevao, dok bi se vjernici sabirali. Po njoj se nekoć i cijela misa zvala „Collecta“.

§ 67. Poslanica (Epistola).

Od najstarijih vremena čitaju se u sv. misi prije žrtvovanja odlomci iz Sv. pisma Staroga i Novoga Zavjeta. I Isus Krist je prije svoje žrtve poučavao apostole i učenike, da im doista bude na spasenje njegova žrtva. Crkva poučava riječima Sv. pisma, jer je Sv. pismo riječ Božja.

Dva se veća odlomka redovno čitaju u sv. misi. Prvi se zove Epistola: Poslanica, drugi Evanđelje.

Poslanica je odlomak Sv. pisma Staroga ili Novoga Zavjeta. Redovno je ipak izvadak iz apostolskih poslanica Novoga Zakona, osobito iz sv. Pavla. Zato se i zove „Poslanica“. Zove se i „Čitanje: Lectio“, jer se na glas čita.

Evanđelje je vazda odlomak Sv. pisma Novoga Zavjeta (iz kojega od četiri evanđelja). Poslanica dolazi u sv. misi pred Evanđeljem. Poslanica pokazuje djelovanje Spasiteljevo riječima proroka i apostola, Evanđelje opisuje, što je i kako je Spasitelj sâm lično naučavao i djelovao. Poslanica vodi k Isusu Kristu, a u Evanđelju govori nam i uči nas sam Isus Krist vlastitim riječima i djelima.

Oba se dakle čitanja popunjuju međusobno. Jedno osvjetljuje i tumači drugo.

Crkva je odlomke i Poslanice i Evanđelja birala i udesila prema svetkovini, koja se toga dana slavi. Mijenjaju se dakle ta čitanja u svakoj misi.

Na koncu Poslanice kaže služitelj u ime puka: „Deo gratias = Bogu hvala“. Mi hvalimo Bogu za uzvišenu nauku, koju smo netom čuli. Bog nas je preko proroka ili apostola poučio, on nam je objavio svoju volju, i zato mu mi iz dna duše hvalimo. Ta je zahvala ujedno naša molba i želja, da bi riječ Božja bila plodno sjeme u našoj duši, da bi donijela stostruki rod!

§ 68. Prelazne molitve ili pjesme.

Poslije Poslanice ne čita se odmah Evanđelje. Crkva je tu uplela sad čitave pjesme (himne), sad izvatke iz psalama. U tihoj

se misi mole, u svečanoj ih kor pjeva. Zato se i zovu: molitve ili pjesme. Kaže im se „prelazne“, jer čine ugodan prijelaz s Poslanice na Evanđelje.

Prelazne pjesme nadovezuju nekako na Poslanicu, a pripravljaju za Evanđelje. Izriču dakle misli, čuvstva i odluke, koje Crkva želi da probudi u našoj duši svetkovanjem toga dana. Prelazne su pjesme raznovrsne prema vremenu i svetkovini. (Poredi § 64. Bilješka.)

U glavnome ima tih pjesama četiri vrste: Graduale (Stepenična pjesma), Alleluja, Tractus (Zavlačenje) i Sequentia (Slijeđenje).

a) Graduale = Stepenična pjesma jest veras (stih) i responsorium (odgovor) iz kojega psalma. Pjevali bi ih izmjenično (antifonički) pjevač i zbor na stepenicama između svetišta i crkvene lađe. Poradi mjesta, na kojem se pjevala, nazvala se pjesma Graduale (gradus = stepenice) ili Stepenična pjesma.

Crkva dodaje Gradualu obično još koji redak ili usklik, koji odaje radost ili tugu Crkve onoga dana. U radosno ili slavno doba dodaje se po jedan ili dva „Alleluja“ „Slavite Gospoda“. U doba žalosti i pokore nastavlja Graduale

b) Tractus = Zavlačenje. Tako se zovu opet dva, tri retka iz psalama, koje bi pjevač u jednom dahu otegnutim napjevom polagano pjevao. Zbor ne upada odgovorom kao kod Graduale.

U neke dane (u korizmi) ni nema Graduale, nego se uzima dvostruki Tractus.

c) Isto tako u neke dane (Uskrs) izostavlja se Graduale, ali zato ozvanja mnogostruki „Alleluja“.

d) U neke dane crkvene godine očituje Crkva svoja čuvstva posebnom pjesmom, koja slijedi (sequor = slijedim) iza dojakošnjih prelaznih molitava. Ta se pjesma zove: „Sequentia = Slijeđenje“ (u starom hrvatskom jeziku: Poslednica). U staro je doba bilo tih pjesama više. Danas je Crkva pridržala još ovih pet:

Na Uskrs: Victimae Paschali;
Na Duhove: Veni sancte Spiritus;
Na Tijelovo: Lauda Sion Salvatorem;
Na sedam žalosti: Stabat mater dolorosa;
U mrtvačkim misama: Dies irae.

Vidi te pjesme u: Dodatku § 97. Himni (str. 111.).

§ 69. Evanđelje.

Evanđelje u sv. misi zove se čitanje odlomka iz Sv. pisma Novoga Zavjeta, uzeto iz jednoga od četiri evanđelista. Odabire se prema crkvenoj svetkovini.

Evanđelje je najodličniji dio Katekumenske mise.

Evanđelje je grčka riječ (euangelion) i znači: veselu, blagu vijest. Tako se može zvati cijela objava Božja od onoga časa, kad je Bog u raju obećao Spasitelja. Pogotovu se tako zove djelo spasenja u Novom Zavjetu. I one knjige, u kojima je to pobilježeno, zovu se evanđelje.

1. Govoriti ili saopćiti puku Evanđelje u sv. misi odlična je i vrlo časna služba. Zato svećenik moli neposredno prije Sv. evanđelja molitvicu i blagoslov Božji, da bi Gospodin očistio njegovo srce i usta, te bude vrijedan dostojno proglasiti Sv. evanđelje.

2. Služitelj je međutim prenio knjigu na desnu stranu, a puk se dignuo. — Misnik pozdravlja puk s „Gospodin s vama!“ Služitelj mu odgovara: „I s duhom tvojim.“

Knjiga se prenosila u staro doba na drugu stranu, da se na strani Epistole pripravi mjesto, kamo će vjernici polagati svoje žrtvene darove.

Puk stoji: 1. u znak poštovanja; 2. u znak radosti i spremnosti vršiti riječ Božju; 3. u znak duševnog uskrsnuća i slobode, koju nam donese Sveto evanđelje.

U svečanim misama drže dvojica služitelja zapaljene svijeće, kad đakon pjeva Evanđelje. Poslije pozdrava okadi đakon knjigu blagoslovenim tamjanom.

Zapaljene svijeće predočuju, kako je Sv. evanđelje nebeskom istinom osvijetlilo čovjeka. Đakon kadi knjigu tamjanom u znak klanjanja, koje treba da iskazujemo Kristu Bogu. Od Krista su Gospoda proistekle „riječi života“, što nam ih kazuje Evanđelje.

3. Samo Evanđelje započinje se s oglasom, odakle je odlomak uzet. Redovno se kaže na pr. „Sequentia s. Evangelii secundum Matthaeum, Marcum, Lucam, Ioannem = Evo (slijedi) Sv. evanđelje po Mateju, Marku, Luci, Ivanu“. Kadikad glasi ovako: Initium s. Evangelii i t. d. Početak sv. Evanđelja po . . . . i t. d. Ovo drugo („Početak“) veli se, kad je odlomak uzet odmah iz početka prve glave evanđelista. Kad je uzet iz daljnoga sadržaja iza početka, veli se: „Slijedi“ ili nastavlja se Evanđelje toga i toga evanđelista.

Služitelj (ili kor) odgovara: „Gloria Tibi Domine“, „Slava Tebi, Gospodine!“ Mi slavimo Gospoda, jer nas je milošću i istinom odlikovao pred tisućama, koji još sjede u tami neznaboštva.

Dok misnik oglašuje Sveto evanđelje, čini on znak križa na početnim riječima Evanđelja, na čelu, ustima i prsima. Križanje Evanđelja doziva nam u pamet, kako je sva nauka Gospodinova i čitavo djelo spasenja sadržano u jednoj tajni, u križu, u krvnoj žrtvi Sina Božjega na križu. Svećenik i puk se križaju na čelu, da označe, kako će nauku križa imati uvijek u pameti; na ustima, da očituju, kako će tu nauku vazda otvoreno ispovijedati; na prsima, da izjave, kako će tu nauku punim srcem prigrliti i živom voljom vazda vršiti.

4. Odlomak Evanđelja, koji se u sv. misi čita, očituje nam najjasnije, što hoće Crkva da toga dana i tom svetkovinom usadi u dušu svojih vjernika.

Da se to svakom jasno istumači, dodaje se u blagdanima Evanđelju propovijed.

4. Kad je Evanđelje pročitano (ili otpjevano), poljubi misnik knjigu — početak Evanđelja — i izgovara riječi: „Po evanđeoskim riječima izbrisali nam se grijesi!“ A služitelj veli: „Laus Tibi Christe: Hvala tebi Kriste!“

Evanđelje nas je naučilo, kako valja živjeti, da budemo dostojni Kristovi učenici. Na tolikoj milosti mi se od srca zahvaljujemo. U ime puka izriče tu hvalu služitelj riječima: „Hvala Tebi Kriste!“ Misnik poljubi u znak zahvalnosti knjigu.

§ 70. Vjerovanje (Credo).

U Sv. evanđelju govorio je Gospodin nama. On nas je učio, što treba da držimo za istinu i što treba da činimo, da se spasemo.

Na ovu božansku pouku u sv. misi lijep je odgovor „Credo: Vjerovanje“, koje slijedi iza Evanđelja.

Vjerovanje (credo: vjerujem) jest kratak sadržaj svega, što mi držimo za istinu, jer je Bog objavio i jer nam Crkva to predlaže vjerovati.

Zove se i simbol. To je grčka riječ (symbolon). Znači: biljega ili znamenje, po kojem se što raspoznaje od drugoga. „Vjerovanje“ zove se simbol, jer se po njem raspoznaju pravi vjernici od krivovjeraca ili nevjernika.

Vjerovanje u sv. misi je prošireno apostolsko vjerovanje. Proširili su ga (apostolsko vjerovanje) općeni crkveni sabori u Niceji (325. g.) i Carigradu (381. g.). Zato se i zove: vjerovanje nicejsko-carigradsko (symbolum Nicaeno-Constantinopolitanum).

Vjerovanje ne dolazi u svakoj misi, nego samo u nekim: 1. kad Crkva želi, da se svečanost uveća; 2. kad se slavi koja istina u Vjerovanju sadržana (na pr. svetkovine Gospodinove, bl. Djevice Marije, anđelâ) i 3. kad se slave osobiti učitelji sv. vjere (na pr. apostoli, evanđelisti, crkveni naučitelji).

Na riječi „et incarnatus est = i utjelovljen bi po Duhu svetom“ poklekne misnik, da klanjanjem pokaže vjeru i poštovanje Sinu Božjemu, koji je za nas postao čovjekom.

Vjerovanje je prijelaz od mise „Katekumenske“ na misu „Vjernih“. U koga je doista tvrda vjera, dostojno će pribivati svetom žrtvovanju, koje sada slijedi.

Credo glasi:

Latinski: Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum Iesum Christum

Hrvatski: Vjerujem u jednoga Boga, Oca svemogućega, tvorca neba i zemlje, svega vidljiva i nevidljiva. I u jednoga Gospodina Isusa Krista, Sina Božjega

Filium Dei unigenitum. Et ex patre natum ante omnia saecula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Genitum, non factum, consubstantialem Patri: per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis. (Hic genu flectitur.) Et incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria Virgine: Et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis: sub Pontio Pilato passus et sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum Scripturas. Et ascendit in coelum, sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos. Cuius regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum, Dominum, et vivificantem: qui ex Patre Filioque procedit. Qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur: qui locutus est per Prophetas. Et unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Et exspecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi saeculi. Amen.

jedinorođenoga. I od Boga rođenoga prije svju vijekova. Boga od Boga, svjetlost od svjetlosti, pravoga Boga od pravoga Boga. Rođenoga, a ne stvorenoga, jednosućna s Ocem, po kojem je sve stvoreno. Koji je poradi nas ljudi i poradi našega spasenja sašao s neba. (Ovdje se poklekne.) I utjelovi se od Duha svetoga iz Marije Djevice i posta čovjek. Raspet također za nas, pod Poncijem Pilatom mučen i pokopan bi. I uskrse treći dan po Pismima. I uzađe na nebo, sjedi o desnu Ocu. I opet će doći sa slavom suditi žive i mrtve. Kraljevstvu njegovu ne će biti kraja. I u Duha svetoga, Gospodina, koji oživljava, koji od Oca i Sina ishodi. Kojemu se s Ocem i Sinom zajedno klanjamo i zajedno ga slavimo: koji je govorio po prorocima. I jednu svetu katoličku i apostolsku crkvu. Ispovijedam jedno krštenje za oproštenje grijeha. I očekujem uskrsnuće mrtvih i život idućega vijeka. Amen.

* * *

Evo kako su obredi Katekumenske mise sveti i znameniti! Oni bûde u nama nabožna čuvstva, oni nas sjećaju, što je Gospodin za nas učinio, oni nas spremaju, da dostojno prikažemo nekrvnu žrtvu. — O, kad bismo im bili nazočni u onom duhu, kako ga je Crkva zamislila! Kajmo se s misnikom za grijehe u Pristupu; slavimo Boga u „Slava“ i molimo se njemu u daljnim molitvama; uzmimo k srcu riječi Poslanice i Evanđelja; probudimo u sebi čin vjere na „Vjerovanje!“ Jamačno ćemo oćutjeti, kako su kratki i mili i korisni ti obredi! Pamet i srce bilo bi kod Boga, mi bismo gorjeli od želje, da prinesemo s misnikom svetu žrtvu! Kako bismo zanosno dočekali onaj čas, kad će Sin Božji sići na oltar! Bila bi to onda doista i nama sveta — misa!

Članak treći.

Misa Vjernih.

Misa Vjernih ima tri dijela:
A. prikazivanje darova,
B. pòdizanje,
C. pričešćivanje.

A.

§ 71. Prikazivanje.

1. (Uvod.) U ovaj dio sv. misę uvodi misnik sebe i vjernike s pozdravom: „Gospod s vama“ i pozivom „Pomolimo se!“ Tim čini misnik iznajprije pozornom čitavu crkvu na sveto djelo, koje se započinje. Pored toga zaziva misnik i Božju milost, da živom vjerom i skrušenim srcem prikažemo nekrvnu žrtvu.

2. (Offertorium.) Nato moli misnik (a kor pjeva) nekoliko stihova iz psalama ili drugih knjiga Staroga Zavjeta. Ti se stihovi zovu „Offertorium: Prinòšenje“. (Poredi „Bilješku“ kod § 54. „Ulaz“.)

Nekoć se pjevao mjesto tih nekoliko stihova čitav psalam. Dok su pjevači pjevali, prinosili bi vjernici svoje darove na oltar. Zato se i pjevanje psalma (sada nekoliko stihova) zvalo: Offertorium = Prinošenje. To je darivanje imalo svoje tajanstveno znamenovanje. Bilo je to darivanje spoljašnjega biljega, da se vjernici sjedinjuju sa žrtvom Kristovom, spoljašnji znak, da i oni s misnikom prikazuju nekrvnu žrtvu.

Od tih bi se darova (većinom se prinosio kruh i vino) uzèo za sv. misu dio, koji je bio potreban za nekrvnu žrtvu i za pričešćivanje. Drugo bi ostalo za siromahe, za uzdržavanje crkve i svećenstva.

Kasnije su prinosili kršćani kao dar mjesto prirodnih darova gotov novac. Ujedno bi izjavili želju, da se misnik njih i njihovih potreba osobitim načinom spomene u sv. žrtvi. Tako je nastao običaj, da pojedini vjernik daje misniku neku svoticu u to ime, da misnik sv. misu — koja se uvijek prikazuje za sve vjernike — osobitim načinom prinese za njega i njegove potrebe. Ovaj se prinos vjernika zove stipendium. To nikako nije plaća za sv. misu. Sv. se misa ne može kupiti, niti je moguće nju platiti. Ovaj je stipendium (= dárak ili) nagrada misniku dana zato, što se osobitim načinom moli i što prikazuje sv. misu baš za onoga, koji mu je nagradu dao.

3. (Prikazivanje hostije.) Iza Ofertorija digne misnik pliticu sa kruhom (hostijom) uvis, kao da hoće iznijeti ovaj dar pred lice Božjega veličanstva. Tom prigodom moli misnik, da bi ovu svetu žrtvu Gospodin primio „za neizbrojne grijehe i uvrede i nemarnosti“ njegove i svih nazočnih, i za vjerne žive i mrtve, da bude svima na spasenje za život vječni.

4. (Prikazivanje kaleža.) Jednako, kako je misnik prikazao hostiju, tako prikazuje kalež, u koji je ulio vina i nekoliko kapi vode.

Miješanje vode u vino odredila je Crkva zato: 1. što je tako činio i Krist na posljednjoj večeri po istočnom običaju; 2. da nam predoči, kako je kod žrtve na križu iz Kristovih prsiju tekla krv i voda;

3. vino predočuje Krista, a voda vjernike, Crkvu; sjedinjenje dakle vina i vode znači, da se po svetoj žrtvi mi sjedinjujemo s Kristom, da mi postajemo „dionici Onoga" — tako kaže molitva, koju misnik kod tog obreda moli — „koji se udostojao postati učesnik čovječanstva našega."

Dignuvši misnik kalež, kao da ga pruža Bogu, moli on ponizno, da bi se Gospodin udostojao milostivo primiti ovaj kalež na spas naš i svega svijeta.

Jednako, kako je Crkva prije molila kod prikazivanja hostije za sve kršćane, tako ovdje moli za čitav svijet.

Promislimo, da se svete mise prikazuju po čitavom svijetu od rane zore, gotovo svaki sat, do mrkloga mraka (kad je kod nas noć, na protivnoj je polutki dan): bit će nam očito, kako Crkva pali Gospodinu vječno svijetlo i neugašljivu vatru. Bez prestanka zaziva Crkva milosrđe Božje na čitav svijet, jednako veže ona veze između neba i zemlje, da izmiri čovjeka s Bogom. — Doista je sv. misa vječna i neprestana i najuzvišenija žrtva!

5. (Prikazivanje samog sebe.) Ali nije dosta, da smo žrtvovali kruh i vino, koje će zamalo postati tijelo i krv Gospodinova. Gospodin žrtvuje samog sebe, i mi treba da sami sebe žrtvujemo. Ali samo ponizan duh i skrušeno srce: mila je Gospodinu žrtva (Ps. 50. 19.). Zato misnik moli prignuvši glavu k žrtveniku i sklopivši ruke na prsima: „Ponizna, duha i skrušena srca primi nas, Gospodine; i takova bila žrtva naša pred očima tvojima danas, da se svidi tebi, Gospodine Bože!"

Time prikazujemo mi sami sebe i sve svoje u nekrvnoj žrtvi Gospodu Bogu. Mi prikazujemo sva svoja dobra djela, sve dobre misli i želje, svu radost i žalost svoju, svu sreću i bijedu svoju. Sve nosimo mi: čitav život svoj i svega svijeta, sve to prinosimo mi Bogu skrušena i ponizna srca, da bi nam bio milostiv i blag Otac!

6. (Zazivanje Duha svetoga.) Ali bez Božjega blagoslova i posvete nijesmo ni mi ni naši darovi dostojni, da stupe pred lice Božje. Zato misnik podignutim rukama zaziva Duha svetoga, da blagoslovi prinesene darove.

Blagosiljajući kalež i hostiju moli misnik: „Dođi Svetitelju, svemogući Bože, i blagoslovi ovu žrtvu, tvomu svetomu imenu pripravljenu."

Kod svečane mise okade se tamjanom hostija, kalež i oltar. Molitve, koje se za to vrijeme mole, nastavljaju molitve prikazanja. I samo kađenje slika je, kako Crkva želi, da se naša žrtva poput mirisnoga tamjana digne uvis pred prijestolje Višnjega, da mu bude ugodna i mila, kako je nama mio miris tamjana.

7. (Pranje ruku.) U staro je doba, kad je misnik primao prinose vjernikâ, bilo nužno, da misnik opere ruke prije, nego će pristupiti posvećivanju misnih darova. Danas je pranje ruku ostalo kao uspomena. Ali ima tu i dublje znamenovanje. Pranje ruku doziva nam u pamet, kako valja da budemo čisti i od najmanje duševne ljage, kad prikazujemo nekrvnu žrtvu. Za pranja ruku moli misnik psalam (25, 6.—12.) „Lavabo: Oprat ću s nevinima ruke svoje".

8. (Orate fratres.) Zatim moli misnik presveto Trojstvo, da bi se udostojalo primiti ovu žrtvu. — Da molitva bude krepčija, okrene se misnik k puku i pozove ga, da svi jednodušno mole s njim: „Orate fratres": „Molite braćo, da se moja i vaša žrtva uzmogne primiti kod Boga Oca svemogućega!" Služitelj, također sagnut u znak ponizne molitve, odgovara u ime puka molitvom, u kojoj se jasno kaže, zašto prikazujemo svetu misu: 1. na hvalu i slavu imena Božjega; 2. na korist našu i 3. na korist cijele Crkve.

„Primio Gospodin žrtvu iz ruku Tvojih na hvalu i slavu imena svoga, na korist također našu i cijele svete Crkve svoje."

9. (Secreta.) Misnik potvrdi, da je baš to i njegova želja, govoreći: „Amen: tako je". Zatim nastavlja moliti raširenih ruku molitvu (ili molitve) „Secreta" (oratio) „Tiha molitva" zvanu.

Koliko ima u Katekumenskoj misi „Molitava" (Oracijâ ili „Kolektâ"), toliko ima ovdje „Sekretâ („Tihih molitvi").

Zovu se Secreta ili Tiha molitva, jer ih misnik moli tiho. One se obaziru na svetkovinu dana i ponavljaju još jedamput poniznu prošnju, e bi Gospodin izvolio primiti ovu žrtvu, pogledavši i na svečanost, koju danas slavimo.

Završetak Tihe molitve „per omnia saecula saeculorum: po sve vijeke vijekova" govori misnik glasno (u svečanoj misi pjeva).

Služitelj ili kor odgovara u ime puka: „Amen": „tako neka bude", kako je misnik u Sekreti molio, da Bog dâ!

Tako prelaze Tihe molitve u Prefaciju, t. j. u predgovor za posvećenje kruha i vina.

B.

Posvećenje = Consecratio.

§ 72. Praefatio = Predgovor.

Prefacija = Predgovor (Predslovlje) zove se u sv. mis svečana molitva, koja uvodi u najbitniji dio sv. mise, u posve-

ćenje. Zapravo je Prefacija uzvišena pjesma. Anđeli su pjevali, kad je Gospodin sašao na zemlju, i Crkva pjeva, kad Gospodin stupa na oltar.

Prefacija se počinje 1. pobuđivanjem na molitvu, 2. nastavlja zahvalom i 3. svršava tako, da veliča Boga anđeoskom pjesmom „Svet, svet, svet".

a) Misnik pobuđuje iznajprije sebe i vjerne, da uistinu dostojnu kažu Bogu hvalu. Zato moli prvo milost Božju puku i sebi („Gospodin s vama — I s duhom tvojim"), a onda — dignuvši ruke u znak duševnoga zanosa — poziva puk: „Uzdignite srca = Sursum corda!" Kad je dobio odgovor: „Uzdigosmo ih ka Gospodinu = Habemus ad Dominum", počinje on s oglasom „Hvalu uzdajmo gospodinu Bogu svojemu = Gratias agamus Domino Deo nostro!" „Vrijedno je i pravo = Dignum et iustum est" odgovara puk.

Misnik prikazuje svetu žrtvu u ime svoje i u ime nazočnoga puka i u ime cijele Crkve. Što su nazočni sabraniji i pobožniji, to će milija biti Gospodu žrtva. Zato je prikladno, da se puk i misnik međusobno podupiru i uspaljuju. To je razlog, da je Crkva uredila tako sve svečanije molitve, da kod njih učestvuje i puk preko služitelja ili kora. Odulji ovaj domjenak u Prefaciji pogotovu je na mjestu, kad znamo, da sad slijedi: samo žrtvovanje.

b) „Vrijedno je i pravo" nadoveže misnik na riječi puka i izbraja najprije općene razloge, zašto uvijek i rado treba zahvaljivati Bogu, a onda iznosi osobite razloge, poradi kojih treba da baš danas dajemo Bogu hvalu.

Veliki praznici imaju svoje posebne Prefacije, u kojima se ističe kao razlog hvale i ona tajna, koju toga dana praznujemo. Na pr. na Božić glasi Prefacija:

Latinski:

S. Per omnia saecula saeculorum.
M. Amen.
S. Dominus vobiscum.
M. Et cum spiritu tuo.
S. Sursum corda!
M. Habemus ad Dominum.
S. Gratias agamus Domino Deo nostro!
M. Dignum et iustum est.
S. Vere dignum et iustum est, aequum et salutare, nos tibi semper et ubique gratias agere: Domine sancte, Pater omnipotens, aeterne Deus. Quia per incarnati Verbi mysterium, nova mentis nostrae oculis lux tuae claritatis infulsit: ut dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in invisibilium amorem rapiamur. Et ideo cum Angelis et Archangelis, cum Thronis et Dominationibus, cumque omni militia coelestis exercitus, hymnum gloriae tuae canimus, sine fine dicentes:
Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. Pleni sunt coeli et terra gloria tua. Hosanna in excelsis. Benedictus, qui venit in nomine Domini. Hosanna in excelsis!"

Hrvatski:

Sv. Po sve vijeke vijeka.
M. Amen.
Sv. Gospodin s vama.
M. I s duhom tvojim.
Sv. Uzdignite srca!
M. Uzdigosmo ih ka Gospodinu.
Sv. Hvalu uzdajmo Gospodu Bogu svomu!
M. Vrijedno je i pravo.
Sv. Zaisto je vrijedno i pravo, pravedno i korisno, da mi tebi vazda i svagdje uzdajemo hvalu, Gospodine sveti, Oče svemogući, vječni Bože. Jer je po otajstvu utjelovljene Riječi zasjalo očima duše naše novo svijetlo sjaja Tvoga, da se, upoznavajući Boga vidljivo, uznesemo po njemu do ljubavi nevidljiva. Pa stoga s anđelima i aranđelima, s prijestolima i gospodstvima i sa svim vojnicima nebeske vojske pjevamo pjesan slave Tvoje jednako govoreći: Svet, svet, svet Gospodin Bog nad vojskama. Puna su nebesa i zemlja slave Tvoje. Hosana na visini. Blagosloven, koji dolazi u imenu Gospodnjem. Hosana na visini!"

c) Prema koncu Prefacije, kao da oduševljenje sve jače raste i kao da zanosi misnika u sam nebeski Jerusalim. Misnik se spominje korova anđeoskih i završuje veličanstvenu pjesmu s anđeoskim kliktanjem: „Svet, svet, svet Gospod Bog nad vojskama. Puna su nebesa i zemlja slave Tvoje. Hosana na visini. Blagosloven, koji dolazi u imenu Gospodnjem. Hosana na visini."

Tako je prorok Isaija vidio (Isaija 6, 3.), da anđeli slave Boga u nebu. Tako je narod slavio Krista, kad je ulazio u Jerusalim. Tako veliča Crkva božanskoga Spasitelja, koji će sad nà sići na oltar.

Misnik govori anđeosku pjesmu „Svet, svet, svet" — u znak dubokog poštovanja i poniznosti — šapćući i sagnutom glavom. Kao da se nahodi pred prijestoljem Višnjega. Glas zvonca daje znak, da nastupa najsvečaniji čas. Puk se spušta na koljena, da klečeći dočeka dolazak Kralja neba i zemlje!

Bilješka. „Sanctus: Svet" zove se „anđeoska pjesan" (hymnus angelicus seu seraphicus). Taj naziv dobio je odatle, što prvi dio pjesme veliča Boga onako, kako ga slave anđeli na nebu (Is. 6, 3.). Zove se i „pobjednička pjesan" (hymnus triumphalis), jer drugi dio pozdravlja Spasitelja onako, kako ga je uzvisivao puk, kad je svečano ušao u Jerusalim prije muke (Mat. 21, 9). Zove se i „Trisagium", jer se slavni pozdrav „svet" tri puta ponavlja (trisagion = tri puta svet).

§ 73. Kànon.

Prefaciju nastavlja Kanon.

Kànon je grčka riječ. Prvotno znači: mjerilo, onda: pravilo, zakon, propis. Crkva upotrebljava tu riječ u raznovrsnom znamenovanju na pr. kanoničke knjige, kanonici, kanonizacija i t. d.

U sv. misi imenuje se „Kànon" bitni dio sv. mise od „Sanctus = Svet". do „Pater noster = Oče naš" ili od Prefacije do priprave za pričešćivanje. Zove se taj dio „Kànon", jer se vrši po stalnom pravilu, koje se ne mijenja. Kao što je žrtva, koju sam Krist na oltaru prinosi, vazda ista, tako su i molitve Crkve kod Posvećenja uvijek jednake

Jedino u najveće praznike umeće Crkva nekoliko riječi, koje spominju glavni praznik, u dvije molitvice prije samog Podizanja („Communicantes“ i „Hanc igitur“).

Misnik moli Kanon tiho. Tim Crkva hoće da spolja označi, kako je to, što se sad zbiva na oltaru, duboka tajna, koja se ne da shvatiti ni izreći. Sam misnik razgovara s Bogom, kako je ono u Starom Zavjetu jedino veliki svećenik ulazio u Svetinju nad Svetinjom, da izmiri narod s Bogom.

Molitve su Kanona u tijesnoj svezi sa žrtvovanjem. Crkva moli u Kanonu: 1. da bi Gospodin udostojao posvetiti kruh i vino u tijelo i krv Isukrstovu, 2. da bi izvolio primiti ovo tijelo i krv Kristovu kao žrtvu, 3. da bi nas milostivo obdario i nadijelio plodovima ove najsvetije žrtve.

Cijela misa, no osobito je ovaj dio kao jeka onoga, što je Gospodin činio na posljednjoj večeri. Crkva prati svetu žrtvu toplim molitvama, kako je i Krist „moleći živio, moleći umr'o i moleći otkupio svijet“. U Kanonu kao da ozvanja ona uzvišena veliko-svećenička molitva našega Spasitelja, koju je rekao na posljednjoj večeri uoči svoje muke.

§ 74. Kanon prije Podizanja.

1. (Molitva za Crkvu.) Misnik moli ponizno, da Gospodin primi i blagoslovi ove misne darove. U prvom redu, da ih primi u korist katoličke Crkve, pape, biskupa, kralja, i u korist svih pravovjernih, koji ispovijedaju katoličku i apostolsku vjeru.

2. (Spomen za žive. Memento.) Napose moli misnik za sve žive, za koje osobito želi prikazati sv. misu, i za sve nazočne svetoj misi.

Nekoć su se glasno spominjala imena onih, koji su bili osobito zaslužni za Crkvu. Ta su imena bila pobilježena u tako zvanom diptihu. (Diptychos = dvostruka vezicom spojena pločica.)

3. (Zazivanje svetaca.) Misnik se s poštovanjem spominje naše zajednice sa svecima. Po njihovim zaslugama i molitvama neka nas u svemu brani pomoć Božje zaštite. — Crkva spominje našu zajednicu sa svetima, da istakne, kako mi nijesmo osamljeni, nego dio općinstva svetih. Crkva moli, da bi naše prikazivanje bilo Gospodinu milo poradi zasluga svetih. — Izrijekom se spominju: bl. Djevica Marija, 12 apostola i 12 mučenika. Od mučenika spominju se oni, kojih se spomen visoko častio već u ono doba, kad je Kanon sastavljen i kao nepromjenljiv propisan (u 4. vijeku).

4. (Polaganje ruku nad darove.) Misnik položi ruke nad kalež i hostiju i moli, da bi Gospodin primio ovu žrtvu i tako vodio život naš, da budemo konačno ubrojeni među njegove odabranike. U Starom je Zavjetu polaganje ruku na žrtvu bilo znak, da je ta žrtva zamjena za čovjeka, koji žrtvuje. Danas je slika, kako je Spasitelj preuzeo na sebe grijehe svijeta.

5. (Križanje.) Napokon krîžâ misnik darove i moli, da bi ih Gospod Bog izvolio blagosloviti, da budu tijelo i krv Isusa Krista.

§ 75. Pòdizânje.

[Kat. Presv. oltarski sakram. § 1]

Služitelj oglasi zvoncem, da se približio najsvetiji čin sv. mise: samo žrtvovanje.

To se djelo zove posvećenje (Consecratio), jer se kruh i vino posvećuje (pretvara) u tijelo i krv Kristovu. Zove se podizanje, jer svećenik poslije posvećenja podiže sveto tijelo i krv pod prilikama kruha i vina, da se vjerni poklone nazočnom Kristu.

Na oglas zvonca umukne pjevanje i orguljanje. Nazočni vjerni kleče. U svetoj tišini vrši misnik tajanstveno djelo.

Svećenik je samo vidljivi zamjenik Isusa Krista, zato on govori i čini, što je govorio i činio Isus Krist na posljednjoj večeri, istim riječima i na isti način. Svećenik govori:

1. „Koji (Isus Krist) uoči dana muke svoje uze hljeb“ — (sada svećenik uzme u ruke hostiju) — „u svete i časne ruke svoje, pa uzdigavši oči prema nebu“ — (svećenik podigne oči k nebu) — „k tebi Bogu Ocu svome svemogućemu, tebi zahvaljujući“ — (svećenik nakloni glavu) — „blagoslovi“ — (svećenik prekriži hostiju desnicom) — „prelomi i dade učenicima svojima govoreći: »Uzmite i jedite od ovoga svi:

Ovo je naime tijelo moje«“

Na ove riječi nije više u rukama misnikovim kruh, nego tijelo Kristovo pod prilikom kruha. Zato misnik poklekne, da se pokloni Sinu Božjemu. Kad se uspravi, digne sv. hostiju, da se i puk klanja i pomoli Bogu živomu. Služitelj zvoni (kod svečane mise zvoni i zvono s tornja), da nas opomene na klanjanje.

Predočimo sebi raspetoga Spasitelja, kako visi na križu na Golgoti! Evo jednako se i sada žrtvuje za nas. Poklonimo se njemu. Udarajmo se u prsa i molimo skrušeno.

Prikladna je na pr. ova molitva:

O Isuse, vjerujem!
O Isuse, ufam se!
O Isuse, ljubim Te nada sve!

ili ova:

O Isuse, oprosti nam!
O Isuse, usliši nas!
O Isuse, smiluj se!

2. Svećenik nastavlja: „Sličnim načinom po večeri, uzimljući“ — (svećenik uzme u ruke kalež) — „i ovaj znameniti kalež u svete i časne ruke

svoje: isto tako zahvaljujući“ — (svećenik nakloni glavu i prekriži kalež) — „blagoslovi i dade učenicima govoreći: »Uzmite i pijte iz njega svi.

Ovo je naime kalež krvi moje, Novoga i vječnoga Zavjeta: tajna vjere, koja će se proliti za vas i za mnoge za oproštenje grijeha.

Kolikogod puta ovo uzradite, činit ćete meni na spomen!«“

U kaležu nije sad više vino, nego krv Kristova pod prilikom vina. Misnik dakle poklekne, a onda digne kalež, da se i puk klanja. Služitelj zvoni, a mi molimo na pr. ovako:

„Isuse, Tebi živim!
„Isuse, Tebi neka i umrem!
„Isuse, Tvoj sam živ i mrtav!“

ili:

„O dragocjena krvi, operi me čisto od mojih grijeha!
O sveta krvi, uništi moje pravo zaslužene kazni!
O božanska krvi, isposluj mi u Boga milost i milosrđe!“

Kod svečane mise kadi jedan duhovnik za vrijeme podizanja sveto tijelo i krv tamjanom.

I naše klanjanje i naše molitve neka se dižu tako pred lice Božje, kako se diže dim tamjana!

§ 76. Kanon poslije podizanja.

1. Krist je nazočan na oltaru. On je sebe žrtvovao nebeskom Ocu za nas i mjesto nas. Mi smo učesnici te žrtve. Molimo dakle iznajprije, da bi Gospodin udostojao milo primiti ovu žrtvu, kao našu.

Mi smo doduše nevrijedne sluge, i dar naš je od onih darova, koje smo od Boga primili, ali mi žrtvujemo sjećajući se, što je Isus Krist rekao: „Kolikogod puta ovo uzradite, činit ćete meni na spomen.“ Molimo dakle, da bi Gospodin ovu našu žrtvu primio, jer je na uspomenu muke, smrti, uskrsnuća i uzašašća Isusa Krista, Sina njegova. Molimo, da bi je primio, kako je milo primio žrtve Abela, Abrahama, Melkisedeka. Molimo, da bi sveti anđeo Božji prinio ovu žrtvu pred prijestolje Višnjega.

Sve to molimo zato, da nam Gospodin milostivo udijeli plodove ove svete žrtve, da nas napuni „nebeskim blagoslovom i milosti“.

2. Sad, pred licem božanskoga Spasitelja, izlijeva misnik u ime svoje i u ime puka najpreče naše želje i potrebe.

U prvom se redu sjeća crkva preminulih „sa znakom vjere“, da im Gospodin udijeli mjesto „okrepe, svijetla i mira“. To je „Memento mortuorum: Spomen za mrtve“. Napose moli za one, za koje osobito želi prikazivati sv. misu.

„I nama grješnicima“ — moli dalje misnik, da bi se izvolio smilovati Gospodin po svom pomilovanju, ne po zaslugama našim, i da bi nas udostojao primiti u društvo svojih svetih.

3. Sve te molitve Kanona svršava misnik veličanjem (doksologijom) presvetoga Trojstva. Za tim konačno i ide naša žrtva, da bude Bogu Ocu i Sinu i Duhu svetomu „svaka čast i slava“. — „Per omnia saecula saeculorum: Po sve vijeke vijekova“, zaključi misnik Kanon glasno, a u ime puka potvrdi služitelj govoreći: „Amen“.

Bilješka: Misnik moli cijeli Kanon tiho: molimo i mi tiho, ali iz dubina naše duše. Klanjajmo se božanskom Jagnjetu i prosimo ga, da nam usliši molitve, koje su nam na spas duše i tijela!

C.

Pričešćivanje.

S posvećenjem je žrtva prikazana. Ali od pomirne žrtve treba da se blaguje. To je blagovanje spoljašnji znak, da smo mi dionici žrtvovanja.

I Gospodin je na posljednjoj večeri dao apostolima blagovati svoje tijelo i svoju krv. Tim je naredio, da i svećenik (barem on, kao službenik crkve), poslije kako je prikazao žrtvu, od nje blaguje. Blagovati tijelo i krv Gospodinovu reći će: pričestiti se. Pričešćivanje jest dakle treći glavni dio sv. mise.

Molitve i obredi ovoga dijela jesu: 1. priprava za sv. pričest; 2. samo sv. pričešćivanje i 3. zahvala za sv. pričest.

§ 77. Priprava za sv. pričest.

1. (Očenaš.) Priprava za sv. pričest počinje se s glasnim moljenjem (u svečanim misama: pjevanjem): „Očenaša = Pater noster“. To je uzvišena molitva, predgovor za sv. pričest, kao što je Prefacija bila predslovlje u Kanon.

Neki crkveni pisci zovu Očenaš „pokraćenim evanđeljem“ (breviarium totius Evangelii — Tertulijan). Tu je divnu molitvu učio i naredio sam Isus Krist. Kratka je riječima, ali izriče sve, za što treba da molimo. U Očenašu molimo: a) u prve tri prošnje, da bi se dala Bogu čast i slava; b) u posljednje četiri sve, što nam je potrebno za dušu i tijelo. — To ćemo najlakše postići svetom žrtvom. Postanimo dakle njezini dionici, blagujmo od sv. tijela i krvi! Pobožno moljenje Očenaša, pronicanje u dubinu njegovih prošnja, lijepa je priprava za sv. pričest. Kao uvod u „Očenaš“ moli Crkva:

Latinski: „Praeceptis salutaribus moniti et divina institutione formati audemus dicere: Pater noster . . .“	Hrvatski: „Spasonosnim naredbama potaknuti i božanskom poukom poučeni usuđujemo se moliti: Oče naš . . .“

*

Crkva se usuđuje moliti „Očenaš“, jer ju je sam Gospodin potaknuo i poučio, da se ovako smionom i povjerljivom molitvom utječe pod njegovo zakrilje. — Misnik moli tu molitvu zajedno s pukom. Posljednju prošnju izgovara služitelj u ime puka: „Sed libera nos a malo = Nego izbavi nas od zla“, a svećenik završi: „Amen“.

2. (Lomljenje sv. hostije.) Misnik proširi posljednju prošnju, e bi nas Gospodin oslobodio od svakoga zla „prošastoga, sadašnjega i idućega“, a onda prelomi hostiju, spusti dio u kalež, a drugo ostavi na plitici. Pri tom moli glasno (ili pjeva), hostijom križajući: „Pax domini sit semper vobiscum = Mir Gospodnji bio vazda s vama“, a puk (služitelj ili kor) odgovara: „I s duhom Tvojim“, t. j. bio vazda mir!

Svećenik lomi hostiju, jer je tako činio Krist, i jer su tako činili apostoli. Sv misa se u prvo doba i zvala: lomljenje kruha.

Ovo lomljenje hostije predočuje silovitu smrt Kristovu na križu.

Združivanje sv. tijela sa sv. krvi (spuštanjem sv. dijela hostije u kalež) predočuje združenje tijela i duše Kristove u grobu i potom njegovo uskrnuće. „Ovo miješanje i posvećenje tijela i krvi Gospodina našega Isusa Krista“ — moli misnik — „budi nama, koji ga primamo, za život vječni.“

Moljenje za mir uz križanje sjeća nas, da nam je pravi, duševni mir, što ga svijet ne može dati, mir s Bogom, donio Krist sa svojom smrću na križu. — Za taj nebeski pokoj naših duša moli misnik i sad i u molitvi, koja nato slijedi.

3. (Jaganjče Božji . . . .) Misnik se obraća na žrtvovano Jagnje Božje, da samu tu nedužnu i najsvetiju žrtvu zamoli za pomoć.

Misnik sagne glavu, molitvenim očima svrne na sv. hostiju, udari se u prsa tri puta i svaki put zavapije:

„Agnus Dei“ = „Jaganjče Božji, koji uzimaš na sebe grijehe svijeta!“ Dva puta doda prošnju: „pomiluj nas“, a treći put: „daruj nam mir!“

Isus Krist zove se u Sv. pismu i u crkvenoj liturgiji „Jagnje Božje“. To će reći: Krist je prava žrtva u Novom Zavjetu kako je jagnje bilo prava žrtva u Starom. Jagnje Staroga Zavjeta bilo je zapravo slika Krista. Krist je savršena žrtva, koja uistinu pere od grijeha. Jaganjče je bilo čisto, nedužno, ustrpljivo i poslušno. U tom je slika Krista: čiste, nedužne, ustrpljive i poslušne žrtve Novoga Zakona. Tom žrtvom umilostivljen Bog neka nas pomiluje. Po zaslugama te žrtve neka nam dade duševni mir, t. j. oproštenje grijeha. Onda ćemo očutjeti i slast i utjehu, da smo s Bogom sjedinjeni. Bude li to, živjet ćemo i u spoljašnjem miru s bližnjim. Drugim riječima: onda ćemo živjeti i s ljudima u skladu i u bratskoj ljubavi.

To ima da znači i poljubac, što ga daje svećenik u svečanim misama (osculum pacis = poljubac mira). Zato i veli svećenik položivši ruke na rame: „Mir s tobom = Pax tecum“. Odgovor: „I s duhom tvojim = Et cum Spiritu tuo“ (bio mir!) U staro doba ljubili su se vjerni u crkvi međusobno. To je bio znak kršćanskoga jedinstva i bratinske ljubavi.

4. (Gospodine, nijesam vrijedan.) Nedostojno blagovati sv. tijelo i krv, teško je svetogrđe. Crkva nas ne može dosta od toga odvraćati. I sad, iza svih dojakošnjih raznovrsnih molitava i obreda, meće Crkva u usta svećeniku još dvije molitve, da se što dostojnije spremi za sv. pričest. — Misnik duboko sagnut i sklopljenih ruku moli, da bi ga Gospodin oslobodio od svih grijeha i da bi mu dao milost, da sasvijem prione uz Božje zapovijedi, te se nikad ne odijeli od njega. Pričest neka mu bude na spasenje, a ne na prokletstvo.

Za znak poniznosti i skrušenoga kajanja udara se misnik tri puta u prsa. Ujedno izgovara riječi satnika iz Kafarnauma: „Domine, non sum dignus . . .“ = „Gospodine, nijesam dostojan, da uđeš pod krov moj, nego samo reci riječ i ozdravit će duša moja!“

Služitelj zvoni svaki put, kad misnik reče: „Gospodine, nijesam dostojan“, da opomene vjerne, e bi se i oni barem duhovno (željom) pričestili.

Crkva želi, da se i puk iza misnika pričešćuje kod sv. mise, da i on bude dionik plodova nekrvne žrtve. Kad ne možemo sakramentalno, treba da se barem duhovno pričestimo. Treba uzbuditi vjeru u nazočnost Kristovu u oltarskom sakramentu, pokajati se za grijehe i željeti, da se sjedinimo s Kristom. I ova duhovna pričest donosi nam mnoge i velike milosti.

§ 78. Pričešćivanje i zahvala.

1. Samo pričešćivanje. Misnik načini sa sv. hostijom križ, a onda blaguje sv. tijelo izgovarajući: „Tijelo Gospodina našega Isusa Krista, neka mi čuva dušu za život vječni. Amen.“ Sad postoji časak, da se klanja Kristu i zahvali za sreću, što se sjedinio s Kristom, a onda uzdahne: „Što da uzvratim Gospodinu za sve, što mi udijeli? Uzet ću kalež spasenja i prizvati ime Gospodnje . . .“

To i čini misnik. On poklekne, učini križ s kaležom i pije govoreći: „Krv Gospodina našega Isusa Krista čuvala mi dušu za život vječni. Amen!“

2. Poslije svete pričesti sabira misnik pomno čestice sv. tijela, ako je koja ostala na tjelesniku, i ispire kalež i prste. To se čini iz poštovanja spram presvetog oltarskoga sakramenta, da ne bi gdjegod zaostala koja čestica svetog tijela i krvi. Pri tom moli misnik **zahvalne molitve.**

U staro je doba kor pjevao psalam, dok bi se puk pričešćivao. To bi se pjevanje zvalo: **„communio“ = „zajednica“**, jer smo po sv. pričesti došli u svetu međusobnu zajednicu i u zajednicu s Kristom. Sad je od

toga psalma ostalo samo nekoliko stihova, kao što je i „Offertorium“. (Vidi: Bilješka § 64. „Ulaz“.) „Communio“ moli misnik na strani Poslanice, izakako je pokrio kalež i kako je knjiga na tu stranu prenesena.

Članak četvrti.

Svršetak sv. mise.

Sveta žrtva Novoga Zavjeta potpuno je dovršena blagovanjem sv. tijela i krvi.

Ipak pobožnost i zahvalnost ne dopuštaju, da se sv. misa odjednom iza pričešćivanja završi. Zato je Crkva dodala pravoj misi još i dostojan završetak.

§ 79. Postcommunio do Evanđelja sv. Ivana.

1. (Postcommunio.) Uz običan pozdrav „Gospod s vama“ i opomenu na molitvu „Pomolimo se“ moli misnik (ili pjeva) molitvicu zvanu: „Postcommunio = Molitva iza pričesti“. „Molitvî iza pričesti“ ima koliko i Oracijâ ili Sekretâ. Postcommunio stoji u svezi sa svetkovinom dana, sa žrtvovanjem i s pričešćivanjem. Jedamput se jedno, drugi put drugo jače ističe. U prvom redu zahvaljujemo mi tu Gospodu Bogu za milost, što nam je sebe dao u sv. pričesti za hranu. Zatim molimo, da nam Gospod milostivo uščuva plodove ove svete žrtve i svete pričesti.

2. (Otpuštanje.) Poslije „Molitve iza pričesti“ otpušta misnik vjerne. To biva ili s riječima: „Ite missa (missio) est: otpuštate se!“ ili s riječima: „Benedicamus Domino: Slavimo Gospodina“ ili s „Requiescant in pace: neka počivaju u miru!“

„Ite missa est“ upotrebljava Crkva u dane radosne, kad pjeva i „Gloria“. „Benedicamus Domino“ govori se u pokorničke dane. „Requiescant in pace“ moli se u misama za pokojne.

Služitelj u ime puka odgovara „Deo gratias: Hvala Bogu“. Mi zahvaljujemo Bogu za sve milosti, kojima nas je Gospodin nadario u sv. misi. Na „Requiescant in pace“ glasi odgovor: „Amen“.

3. (Blagoslov.) Misnik duboko sagnut moli još jednom presveto Trojstvo, da bi primilo ovu žrtvu i da bi ta žrtva bila na pomirbu svima, za koje je prinesena. Onda raširi i podigne ruke, kao da je rad segnuti za Božjom pomoći, prekriži vjerne i zamoli: „Blagoslovio vas svemogući Bog, Otac i Sin i Duh sveti.“ Služitelj odgovori „Amen“.

Dobra majka ne može otpustiti dječice svoje u svijet, a da im ne moli u Boga blagoslova. Tako eto i Crkva, brižna mati, moli u Boga i dijeli vjernima na polasku sveti blagoslov.

4. (Evanđelje sv. Ivana.) Na koncu moli misnik još početak sv. evanđelja Ivanova. Taj odlomak govori o tom, kako je Sin Božji rođen od vijeka od Boga Oca, postao čovjekom i prebivao među nama. To nas sjeća, kako ne smijemo zaboraviti, da je i ova sveta žrtva djelo utjelovljenoga Sina Božjega.

„Deo gratias: Bogu hvala“ svršava u ime puka služitelj sv. mise. Zahvalimo i mi na velikom daru Božjemu, da smo mogli pribivati ovoj svetoj žrtvi!

Bilješka. U mrtvačkim ili crnim misama moli Crkva u prvom redu za pokojnike. Kao spoljašnji znak, da Crkva želi plodove svete mise namijeniti osobito dušama u čistilištu, izostavljaju se u sv. misi oni obredi i molitve, koji su znak radosti živih ili su u prvom redu određeni za žive. Tako se izostavlja psalam „Iudica“ u Pristupnim molitvama, „Gloria Patri“ svuda, „Gloria“, „Credo“, „Dona nobis pacem“, „Ite missa est“, i blagoslov. Mjesto toga moli se češće: „Dona eis requiem: Pokoj vječni daruj im“, a na koncu mise: „Requiescant in pace: Neka počivaju u miru“. To znači: Crkva moli pokojnicima, osobito onima, za koje se prikazala sv. žrtva, da bi dostali rajski mir u Bogu i da bi uživali vječno blaženstvo sa svecima!

Sv. misa je uzvišena molitva i Bogu najmilija žrtva. U sv. misi pruža nam se najljepša prigoda, da se Bogu najvišem Gospodaru klanjamo, da se njemu, najboljem Ocu, za primljene milosti zahvalimo, da njega pravednoga i milosrdnoga Suca za oproštenje grijeha i za druge naše potrebe prosimo! Pođimo dakle rado k svetoj misi nesamo u zapovjedne blagdane, nego uvijek, kadgod nam dopusti vrijeme! Vladajmo se za sv. mise dostojno, kako to od nas traži veličanstvo Boga, koji je nazočan na oltaru!

Bilješka. Kod sv. mise treba biti barem u nedjelju i zapovjedni blagdan. Pribivati sv. misi valja srcem, duhom. To znači: mi treba da sjedinimo svoje molitve s molitvama misnikovim, barem glavne dijelove sv. mise treba da pobožnim molitvama pratimo. Za sv. mise možemo mi moliti i druge molitve osim misnih, na pr. krunicu, litanije i t. d. Možemo razmišljati o pojedinim vjerskim ili ćudorednim istinama i zapovijedima, činiti dobre odluke i t. d.

Čast i poštovanje svetom tijelu Gospodnjemu traži, da za vrijeme sv. mise klečimo, barem od Kanona do poslije sv. pričesti. Tko ne može klečati, neka barem pristojno stoji.

Glava druga.

Sveti sakramenti.

§ 80. Obredi svetih sakramenata uopće.

[Kat. Glava III. p. 23—37.]

Isus Krist je odredio, da se plodovi (milosti) njegove žrtve na križu dijele ljudima s pomoću posebnih spoljašnjih znakova. Ti su znaci kao cijevi, koje milošću teku. Zovu se sakramenti.

Sakramenat je vidljiv znak, naređen od Isusa Krista, kojim nam se dijeli nevidljiva milost i nutarnje posvećenje.

Sam Isus Krist odredio je za svaki sakramenat neki spoljašnji znak. Taj znak ne predočuje samo, već i tvori nutarnju milost. Čim se spoljašnji znak obavi, dijeli se milost. (Na pr. kod sv. krsta: čim se nekršteni polije vodom, s nakanom da ga krstiš, i ujedno izgovore riječi: „Ja te krstim u ime“ i t. d.: daje se milost posvećujuća i t. d.) Zato je spoljašnji znak, naređen od Isusa Krista, svakako potreban, da se sakramenat valjano podijeli. Zato se i zove bitni obred sakramenta.

Ovom bitnom obredu sakramenta dodala je još i Crkva neke obrede. Ti, od Crkve dodani obredi, zovu se nebitni obredi sakramenta, jer se sakramenat može i bez njih valjano ovršiti.

Ipak i ovi nebitni obredi sakramenta, koje je naredila Crkva, veoma su znameniti. Bez velikoga uzroka ne smiju se izostaviti.

Crkva je te obrede odredila:

1. da se sveti sakramenat ovrši s dostojnim poštovanjem;

2. da nam obredi zorno predoče plodove sakramenta i tako da što dublje shvatimo, kako su to sveti čini.

Obredi su dakle svetih sakramenata bogoštovna djela. Bit će Bogu to milija i nama to korisnija, što ih dostojnije vršimo ili što većim poštovanjem njima pribivamo.

§ 81. Obredi sv. krsta.

[Kat. Glava III. p. 38.—51.]

1. Bitni obred sv. krsta jest: polijevanje vodom i **ujedno** izgovaranje Kristovih riječi: „Ja te krstim u ime Oca i Sina i Duha svetoga“.

Ovako krstiti može, u nuždi i smije svaki čovjek.

Polijevanje vodom predočuje djelovanje i plod sv. krsta. Kao što voda čisti tijelo, tako čisti dušu od grijeha milost posvećujuća, koju daje sv. krštenje. Svećenik polijeva glavu krštenikovu svetom vodom tri puta u liku križa i izgovara riječi: „Ja te krstim“ i t. d. Tri puta na čast presvetoga Trojstva, a u liku križa u znak, da sv. krst ima svoju moć po zaslugama Kristovim.

2. Nebitnih obreda, koje Crkva vrši pored bitnoga obreda, ima više.

Evo nekih:

a) Krštenik čeka pred vratima crkve ili krstionice. To znači, da čovjek istom po sv. krstu ulazi u Crkvu Kristovu. Svećenik ima iznajprije ljubičastu stolu, kasnije tek pred samo krštenje zamijeni je sa bijelom. Stola je znak crkvene vlasti. Iznajprije ima stolu ljubičaste boje za znak, da je krštenik još u grijehu; malo prije samoga krštenja uzima bijelu stolu, da označi, kako će krštenik sad nâ postati čist i svet.

b) Svećenik pita, kako će biti ime kršteniku. Ime se daje kojega sveca zato, da mu ovaj bude zagovornik na nebu, a uzornik u životu.

c) Svećenik pita: „N. što tražiš od Crkve Božje?“ Kumovi odgovore: „Vjeru!“ Sveć.: „Što ti daje vjera?“ Odg.: „Vječni život!“

Nato će svećenik: „Ako želiš ući u život, drži zapovijesti; ljubi Gospodina Boga svojega nada sve i bližnjega svoga kao samoga sebe!“ — Ova opomena treba da sjeti krštenika, kako je vjera bez djela mrtva (Jak. 2, 26). To znači, da treba živjeti prema vjeri, da se uđe u vječno blaženstvo.

d) Svećenik polaže ruku na glavu krštenikovu i križa ga na čelu i prsima. Polaganje ruku znak je, da Bog krštenika uzima pod svoje okrilje. Križanje na prsima znak je, da krštenik mora kršćansku vjeru vazda u srcu čuvati, a na čelu, da je ima i otvoreno ispovijedati.

e) Kršteniku se meće u usta soli. To znači: Tako sv. krst mora čuvati krštenika od duševne truhlosti, od grijeha, i činiti, da život krštenikov bude Bogu ugodan, kako so čuva od gnjiloće i čini jelo tečnim.

f) Neposredno prije krštenja vrši se tako zvani krsni zavjet. To je obećanje: 1. da se krštenik odriče đavla i njegovih djela, 2. da vjeruje sve, što uči Crkva katolička. Taj zavjet treba da kršćanin češće ponovi u svom životu, osobito prigodom sv. ispovijedi i pričesti, i prigodom svoga imenoga dana.

g) Sad slijedi samo krštenje. (Točka 1.)

h) Poslije krštenja pomaže svećenik krštenika sv. krizmom na tjemenu. To znači: krštenik je sada postao član kraljevstva Kristova. Crkva moli tom prigodom, da bi mu to mazanje bilo na spasenje za vječni život.

i) Svećenik meće na krštenoga bijelu košuljicu, znak duhovne čistoće. Kod toga moli, da bi kršteni ovu bijelu košuljicu (čistu dušu) neokaljanu donio pred sud Gospodina Isusa Krista, da ima život vječni.

j) Napokon se daje kršteniku u ruke zapaljena svijeća. Zapaljena svijeća slika je žive vjere, koju krštenik treba da pokaže vršenjem zapo-

vijesti Božjih. Dobra djela bit će mu u dan sudnji svijetlo, kojim će poći ususret Kristu, da ga Krist sa svetima uvede u život vječni.

Bilješka 1. Odrasli treba da su poučeni u vjeri. Zovu se katekumeni. To je grčka riječ (od katehein = poučavati), a znači onoga, koji je poučavan. U staro doba bila su tri stepena katekumena: 1. accedentes, koji su istom pristupili; 2. katekumeni, koji su bili već poučavani; 3. electi, odabranici, kojima su imena već bila ubilježena za krštenje.

Bilješka 2. Mjesto djece odgovaraju na pitanja kod krštenja kumovi. Kumovi su duhovni rođaci krštenika i njegovih roditelja. Dužnost im je brinuti se, kad to ne mogu roditelji, da se dijete kršćanski uzgaja i po vjeri da živi. Zato ne mogu biti kumovi: nevjernici, krivovjerci, zlikovci i suludi.

Bilješka 3. U staro se doba krstilo osim polijevanjem još i uronjivanjem i škropljenjem. Krstilo se obično uoči Bogojavljenja, Uskrsa i Duhova. Na spomen toga se još i danas u te dane svêtî krsnica voda.

§ 82. Obredi sv. potvrde.

[Kat. : Glava III. p. 52.—57.]

1. Nad pripravljenim (Katek. p. 56.) potvrđenicima moli biskup raskriljenih ruku sedam darova Duha svetoga. Raskriljene ruke znak su svečane molitve.

2. Zatim ide biskup od jednoga potvrđenika do drugoga. Svakomu položi desnicu na glavu, maže mu čelo u liku križa sv. krizmom, daje mu ime odabranoga sveca i govori: „N. znamenujem te znakom križa i potvrđujem te krizmom spasenja u ime Oca i Sina i Duha svetoga.“

Biskup polaže na glavu desnicu, da označi, kako Bog uzima potvrđenika u svoje okrilje; maže krizmom, da bude znak milosti, koju sv. potvrda dijeli.

Krizma je smjesa od ulja i balzama. Ulje je slika jakosti, koju dobivamo u sv. potvrdi, da svoju vjeru postojano i odvažno ispovijedamo; mirisavi balzam slika je milosti, koju nam daje sv. potvrda, da živimo po svojoj vjeri i tako ugađamo Bogu mirisom svojih djela. Križ na čelu opominje nas, da se propetoga Spasitelja nikad ne stidimo, nego da ga javno priznajemo. Ime sveca daje nam se, da nas zagovara u nebu, a primjerom svoga života vodi na zemlji.

Kumovi se uzimaju kod svete potvrde zato, da budu u pomoć svome kumčetu u njegovoj duhovnoj borbi i da ga riječju i primjerom utvrđuju u kršćanskom životu. Za znak, da te dužnosti uzimaju na sebe, polažu svoju desnicu na desno rame potvrđenika, kad ovaj prima sv. potvrdu.

3. Iza potvrđenja udari biskup lako potvrđenika po licu. To treba da potvrđenika sjeti, kako mu valja nevolje života ustrpljivo snositi i svoju vjeru odvažno ispovijedati i onda, kad bi za to morao trpjeti.

4. Na koncu, kad su svi potvrđeni, moli biskup zaključnu molitvu i dijeli sv. blagoslov.

Doklegod ne prime sv. blagoslov, ne smiju se potvrđenici razići. Neka zahvaljuju za veliku milost sv. potvrde.

§ 83. Obredi sv. pričesti.

[Kat. Glava III. p. 86.—101.]

1. Na oltaru se zapale svijeće. Služitelj ili pričesnici mole općenu i javnu ispovijed: „Confiteor = Ispovijedam se Bogu svemogućemu“ i t.d. Time Crkva opominje, da prije sv. pričesti probudimo skrušeno pokajanje.

2. Svećenik otvori tabernakul, poklekne i uzme čestičnjak (ciborij). Zatim se okrene k pričesnicima i moli, da se Gospodin smiluje na pričesnike i da im grijehe oprosti.

3. Nato uzme česticu iz čestičnjaka i govori: „Ecce Agnus Dei = Evo Jaganjac Božji, koji uzima grijehe svijeta! Gospodine, nijesam dostojan, da uđeš pod krov moj, nego samo reci riječ i ozdravit će duša moja!“ Kao kod sv. pričesti u sv. misi, tako se i ovdje ponove ove riječi triput. Crkva nas tako sjeća velike milosti Božje, koju sada primamo, i hoće da u nama pobudi što dublju poniznost. Pričesnici treba da u sebi ponove te riječi, kad se udaraju u prsa. Služitelj daje za to znak trokratnim zvonjenjem.

4. Misnik sađe od oltara dolje k ogradi (cancella), načini pred svakim pričesnikom križ sa svetom hostijom i pričesti ga uz riječi: „Tijelo Gospodina našega Isusa Krista sačuvalo ti dušu za život vječni. Amen.“

Kad je pričesnik primio sv. pričest, treba da se duboko sagne i pokloni Gospodinu. Neka mu od srca zahvali za tu beskonačnu milost, neka ga slavi u srcu svojem i toplo moli, što mu najviše treba za spasenje duše.

Neposredno poslije sv. pričesti prikladno je, da molimo ove pobožne vapaje: „Isuse, Tebi živim! Isuse, Tebi neka i umrem! Isuse, Tvoj sam živ i mrtav!“ I opet: „Isuse, smiluj se na mene! Isuse, pomozi mene! Isuse, oprosti meni, nevoljnu grješniku!“ Ili ovu molitvicu:

„Dušo Kristova, posveti me;
Tijelo Kristovo, spasi me;
Krvi Kristova, napoj me;
Vodo iz prsa Kristovih, operi me;
Muko Kristova, potkrijepi me;
O dobri Isuse, usliši me;
Među rane svoje sakrij me;
Ne dopusti mi, da se odijelim od Tebe;
Od neprijatelja paklenoga obrani me;
Na čas smrti moje zovni me;
I zapovjedi mi, da dođem k Tebi,
Da Te sa svetima tvojim hvalim
U vijeke vijeka. Amen!“

Poslije toga treba da na svom mjestu molimo klečeći druge zahvalne molitve. Nikako nije pristojno ni Bogu milo, da se odmah iza sv. pričesti ode iz crkve.

5. Kad se sv. pričest dijeli izvan sv. mise, daje svećenik poslije svete pričesti blagoslov rukom.

§ 84. Obredi sakramenta pokore.

[Kat. Glava III. p. 138—158.]

1. Pokornik ispita svoju savjest, pokaje se za grijehe i pristupivši k svećeniku klekne moleći blagoslov. Svećenik daje sv. blagoslov, da pokornik uzmogne pravo i dostojno obaviti sv. ispovijed.

2. Pokornik očituje svoje grijehe, a ispovjednik rasuđuje duševno stanje pokornikovo.

Nato daje svećenik pokorniku prikladne savjete i upute, kako bi ga pomogao, da se ubuduće očuva od griješenja.

3. Kad svećenik vidi, da je pokornik dostojan odrješenja, odredi mu zadovoljštinu. Zatim moli nad njim, da mu Gospod grijehe oprosti, i čineći znak križa odrješuje ga ovako: „Ja te odrješujem od grijeha tvojih u ime Oca i Sina i Duha svetoga. Amen.“

Još moli svećenik, da mu Gospod ubroji u korist zasluge Krista i svetaca.

Bilješka 1. Poslije sv. ispovijedi neka pokornik moli zahvalne molitve na svom mjestu ili kod kojeg oltara. Najbolje će biti, da tom prigodom ovrši i zadovoljštinu. (Kat. III. p. 149.—166.)

Bilješka 2. U staro je doba bila zadovoljština mnogo veća i teža, nego što je danas. Za teške, osobito za javne grijehe činili bi grješnici dugu i veliku pokoru. Mnogi su bili u neku ruku kao izopćeni iz crkve. Bile su četiri vrste pokornika:

1. plačni (flentes) nijesu smjeli u crkvu; stajali bi u predvorju i molili vjernike tu na ulazu, da se za njih pomole:

2. slušači (audientes) smjeli su biti kod katekumenske mise;

3. klečeći (prostrati) ostali bi poslije propovijedi i klečali, dok su vjernici za njih izmolili molitve;

4. stojeći (consistentes) mogli su ostati kod cijele sv. mise, ali nijesu smjeli prinositi misnih darova, niti su mogli pristupiti sv. pričesti.

Osobito skrušenima i revnima u pokori poklonio bi biskup ili dio ili svu pokoru, koju bi još imali izvršiti. Odatle potječe „oprost“ (indulgentia). Kat. III. p. 167 do 174.

§ 85. Obredi posljednje pomasti.

[Kat. Glava III. p. 175.—183.]

1. U sobi bolesnika treba pripraviti na stolu pokrivenom bijelim stolnjakom: križ, dvije upaljene svijeće, dvije posudice (u jednoj vodu blagoslovenu, u drugoj običnu vodu), tanjurić soli i mali ručnik.

2. Svećenik kad dođe, postavi na pripravljeni sto sveto tijelo i poklekne pred njim. Nato poškropi blagoslovenom vodom bolesnika, nazočne i sobu govoreći: „Mir ovoj kući i svim njenim ukućanima!“

3. Sad ispovijeda svećenik bolesnika, a onda ga pričesti svetim tijelom, da mu bude poputnina u život vječni. Pričešćujući ga govori: „Primi, brate (sestro), poputninu Gospodina našega Isusa Krista, koji Te čuvao od zlobnoga neprijatelja i uveo u život vječni. Amen.“

4. Nato maže svećenik sv. uljem bolesniku u liku križa: oči, uši, nosnice, usne, ruke i noge govoreći: „Po ovom svetom mazanju i po svom blagom milosrđu oprostio ti Gospodin, štogod si sagriješio: pogledom, sluhom, tekom i govorom, dotikom i hodom. Amen.“

Mazanje bolesničkim uljem predočuje djelovanje i plodove ovoga sv. sakramenta.

Ulje liječi, ublažuje boli i jača čovjeka. I posljednja pomast liječi dušu od grijeha, ublažuje duševne i tjelesne boli, i jača čovjeka u smrtnoj tjeskobi.

5. Poslije mazanja moli svećenik nekoliko molitava za spasenje duše, ali i za tjelesno ozdravljenje bolesnikovo.

6. Napokon dijeli svećenik bolesniku općeno odrješenje, a to je papinski blagoslov spojen s obilatim oprostom u času smrti.

Bilješka. Kad svećenik nosi bolesniku poputninu, t. j. sveto tijelo Gospodinovo, ide pred njim služitelj s vidjelom i zvončićem. To je 1. u počast Gospodina Isusa Krista, 2. opomena vjernicima, da se poklone presvetom oltarskom sakramentu.

§ 86. Sakramenat sv. reda.

[Kat. III. p. 183.—187.]

1. Sv. red je sakramenat, u kojem se rukopolaganjem i molitvom biskupovom daje ređeniku oblast i milost: vršiti službe, potrebne za žrtvovanje i dijeljenje sv. sakramenata.

Sveti red se podjeljuje polaganjem biskupovih ruku na ređenika i molitvom, koju biskup tom prigodom moli. Osim toga spominjemo: pomazivanje ruku i predavanje crkvenoga posuđa. Ti se obredi zovu ređenje.

2. Duhovna oblast ne podjeljuje se u sv. redu najedamput, nego postepeno. Krist je svu duhovnu vlast predao apostolima. Apostoli su od ove punine duhovne vlasti dijelili svojim nasljednicima raznoliko, prema potrebi. Tako su nastala tri stepena sv. reda: đakonat, prezbiterat i episkopat. Svaki ovaj stepen napose zovemo sv. red, ali sva tri zajedno

ne čine tri sakramenta, nego samo jedan. Svaki viši stepen nije novi sv. red, nego samo nadopunjuje već danu oblast u nižem stepenu.

K ovim trim stepenima sv. reda pribraja se u liturgiji i četvrti: pođakonat.

Pođakon dobiva ređenjem vlast: dvoriti misnika kod sv. mise i Poslanicu sv. mise svečano pjevati.

Đakon dobiva vlast: dvoriti misnika kod službe Božje i pjevati Evanđelje. Dopuštenjem biskupovim mogu đakoni još i propovijedati, krstiti i sv. pričest dijeliti.

Prezbiter = svećenik dobiva povrh toga još i vlast: dijeliti druge svete sakramente, osim sv. potvrde i sv. reda, prikazivati sv. misu i blagosivljati.

Episkop = biskup ima najvišu vlast sv. reda. On ima pravo dijeliti sve svete sakramente i pravo upravljati Crkvom Kristovom.

Papa, kad je već biskup, ne prima novoga sv. reda. On je, čim bude izabran, Otac, pastir i učitelj čitave svete Crkve. Papa je namjesnik Kristov na zemlji, nasljednik sv. Petra, zato je u njega punina **sve duhovne oblasti.**

3. Da se sv. žrtva vrši što dostojnije, odredila je Crkva još neke službenike, koji će svećenika pomagati. I ove službenike određuje Crkva za taj posao posebnim obredima, e bi shvatili, kako im je namijenjena sveta zadaća. Ovi obredi zovu se također ređenje. A te crkvene službe zovu se niži redovi za razliku od onih spomenutih — viših.

Niži redovi jesu ova četiri:

a) služba vratara (ostiarius): dužnost mu je bdjeti, da bude u crkvi red, i pozivati na službu Božju;

b) služba štioca (lector): dužnost mu je čitati Sv. pismo, ali ne Evanđelje, pjevati i moliti pred pukom;

c) služba zaklinjača (exorcista): zadaća mu je bila čitati molitve, kojima se izgone nečisti duhovi;

d) služba svjećonošâ (acolythus): njihov je posao užigati i nositi svijeće i pripravljati druge potrebne stvari kod službe Božje.

Te su službe — kao službe za sebe — danas prestale u Crkvi. Ali Crkva je ta ređenja pridržala i dijeli ih onima, koje će primiti više redove.

4. Prva je priprava za one, koji hoće da prime viši red, strižen je nekoliko pramenova kose. Taj se obred zove tonsura (tondo = strižem). Striženje kose sjeća pripravnika, da mu se valja okaniti svake svjetovne taštine. Njegova je životna zadaća (dio, baština = grčki: kleros): služiti Bogu. Tomu se posvetio. Zato se i zove onaj, koji je primio tonsuru, klerik. I čitavi duhovnički stalež zove se: kler.

U opreci prema kleru (kleriku) zovu se ostali vjernici laici (od grčke riječi: laos = puk). Pripravnici za sv. red (klerici) uzgajaju se i poučavaju u zavodima, koji se zovu sjemeništa (seminarium).

Bilješka 1. Stalež je klerika uzvišen: u jednu je ruku svećenik posrednik puka kod Boga, u drugu poslanik Božji puku. Lakomisleno, na silu ili od nevolje ne smije nitko u klerike. Neka zna, da ga može sastići najteža nesreća: prokletstvo ljudi na ovom, a prokletstvo Božje na drugom svijetu. Prvo je, da čovjek uopće ćuti sklonost svetoj crkvenoj službi. Tu sklonost treba čuvati i uzgajati kreposnim življenjem i molitvom.

Od srca i postojano treba moliti Gospoda Boga, da nas neprestano tako vodi, te budemo doista zvani odabrati baštinom života: kod žrtvenika Bogu služiti! Uopće od rane mladosti valja moliti Boga, da nam dade milost, te odaberemo baš onaj stalež, u kojem ćemo najlaglje i najsigurnije djelovati na slavu Božju i korist našega bližnjega. Tako ćemo onda spasti vlastitu dušu!

Bilješka 2. Primicije. Sekundicije. Dijamantna misa!

§ 87. Hijerarhija.

[Kat. IX. čl. vjere p. 230.—241. i p. 250.—259.]

Svi oni, kojima u nekoj mjeri pripada crkvena vlast, čine crkveno poglavarstvo. Poglavarstvo crkve zove se i hijerarhija. To je grčka riječ, i znači: sveta vlada. Zove se „sveta", jer upotrebljava sv. pomagala (sv. sakramente i blagoslovine), da učini ljude svetima. (Kat. IX. čl. vjere p. 246.) Članovi toga poglavarstva jesu ovi:

1. Papa — vrhovni glavar čitave Crkve katoličke. To je rimski biskup. Zove se i „Otac" ili „pastir" svih kršćana. Od Gregora Velikoga (590.—604.) zovu pape sami sebe „sluga slugú Božjih".

2. Kardinali — stožernici (cardo = stožer) jesu prvi savjetnici i doglavnici papini. Svi kardinali zajedno sačinjavaju papinsko vijeće („sveti kolegij" = sveti zbor). Razdijeljeni su u raznovrsne zadruge (congregationes), koje čine raznovrsne crkvene poslove. Zato i treba da ih većina stanuje u Rimu. Kolegij ili zbor kardinala čine svega 70 i to:

a) šest kardinala biskupa rimske crkvene pokrajine;

b) pedeset kardinala svećenika. To su nadbiskupi i biskupi najznamenitijih biskupija u Crkvi katoličkoj.

c) četrnaest kardinala đakona, t. j. svećenikâ ili đakonâ.

3. Patrijari — zvali se prije biskupi crkvi osnovanih od samoga sv. Petra ili biskupi najznamenitijih biskupija svijeta, na pr. Jerusalima, Antiohije, Aleksandrije, Rima i Carigrada.

Danas su pravi patrijari samo biskupi Rima i Jerusalima. Nekoji se biskupi u znak osobite počasti imenuju još i danas patrijarima, na pr. biskup u Mlecima (nekoć Akvileja), biskup istočne i biskup zapadne Indije.

4. Primas — zove se vrhovni biskup nekoga naroda, na pr. u Njemačkoj je primas knez i biskup u Salzburgu, u Ugarskoj je primas knez i biskup u Ostrogonu i t. d.

5. Nadbiskup — imenuje se biskup neke crkvene pokrajine, koja ima više biskupija, na pr. zagrebački biskup. Nadbiskup zove se često još i metropolit, kad stanuje u glavnom gradu pokrajine.

6. Biskup — jest glavar i pastir pojedinog crkvenog okružja (biskupije, dijeceze). Prema nadbiskupu, kojemu je podložan, zove se sufragan (suffragor = glasujem, izbiram).

Ima i biskupa, koji nemaju svoje crkvene biskupije, da njom upravljaju. Neki od ovih zaposleni su kao papini poslanici (nuntius) kod dvorova, neki su u misijama, da poučavaju neznabošce, neki pomažu svoga biskupa u službovanju i upravljanju biskupije i t. d. Svi ovi imadu biskupski red i zovu se posvećeni biskupi. Kod nas ima i tako zvanih titularnih (počasnih) biskupa, koje imenuje naš apostolski kralj. Ovi nemaju biskupskoga reda, ne smiju dakle dijeliti sv. potvrde i sv. reda, već nose samo titulu (čast) biskupsku.

7. Kanonici — jesu svećenici, koji savjetuju biskupa i pomažu ga u upravljanju biskupije. Nekoć su živjeli poput redovnika po pravilima ili kanonima. Odatle im ime. Svi zajedno kao zbor zovu se kaptol (od capitulum). Kanonici čine s biskupom vijeće: duhovni sto, consistorium (consistere = stajati komu uz bok). Biskup može i druge svećenike iz biskupije imenovati svojim savjetnicima ili pravima ili titularnim (počasnima). Ti se zovu: prisjednici duhovnoga stola ili konsistorijalci.

8. Dekani — starješine (vicearhiđakoni) zovu se svećenici, koje biskup postavlja glavarima pojedinih kotara u biskupiji. Oni su zamjenici biskupovi u kotaru. Kotaru pripada više župa.

9. Župnici — parosi jesu glavari pojedine crkvene općine (župe).

10. Kapelani — jesu pomoćnici župnikovi u duhovnim poslovima, zato ih i zovu: duhovni pomoćnici.

§ 88. Obredi sakramenta ženidbe.

[Kat. III. p. 188.—189.]

1. Ispitani i triput javno oglašeni zaručnici pristupe iza sv. ispovijedi i pričesti sa dva svjedoka k oltaru pred svoga župnika ili njegova zamjenika.

2. Župnik ili njegov ovlašteni zamjenik pita mladence poimence svakoga, da li su voljni slobodno sklopiti ženidbu, da li uzimaju jedno drugoga.

3. Kad ovi odgovore: „Da“, blagoslivlje im svećenik i izmjenjuje prstenje. Nato im obavija stolom desnice i govori: „Ja Vas vežem u ženidbu u ime Oca i Sina i Duha svetoga. Amen.“ Kod nas i u drugim nekim krajevima zakunu se još mladenci, da će jedno drugomu ostati vjerno.

Iza blagoslova ili sv. mise (ili svećenikove propovijedi) obred je gotov.

Prsten je slika vjernosti, ljubavi i nerazrješivosti ženidbe.

Vezanje stolom slika je uskoga ženidbenoga veza, koji sam Bog preko Crkve blagoslivlje i utvrđuje.

Bilješka. Srebrni, zlatni, dijamantni pir.

Glava treća.

Sakramentali.

§ 89. Sakramentali uopće.

1. Sakramentali (blagoslovine) jesu obredi, koje je Crkva naredila, da nam od Boga izmoli osobitu milost i pomoć.

Sakramentali su nalik na sakramente po spoljašnjim znacima i i činima (po obredima), kojima se vrše. Na pr. škropljenje (ili križanje) blagoslovenom vodom i kršćavanje. Poradi toga, što su sakramentima slični, zovu se sakramentali.

Sakramentali se razlikuju od sakramenata:

a) što je sakramente naredio Krist, a sakramentale Crkva;

b) što obredi sakramenata (sakramentalno djelo) upravo proizvode milost; zato se ta milost dijeli čovjeku uvijek i sigurno, čim je obred valjano izvršen (ex opere operato); a sakramentali dijele milost jedino na zagovor Crkve, i to samo onda, kad je vjernik dostojan te milosti (ex opere operantis);

c) sakramenti dijele milost posvećujuću i djelujuću, a sakramentali daju ili samo milost djelujuću, ili oproštenje malih grijeha i vremenitih kazni, ili daju vremenita dobra, ili priječe zlotvorno djelovanje đavla i t. d.;

d) sakramenti su potrebni i zapovijedani, a sakramentali korisni i preporučivani.

2. Općeniti obredi sakramentala, koji se ponavljaju kod većine, jesu ovi:

a) križanje i zazivanje triju božanskih osoba. To nas sjeća, da svaka milost potječe od presvetoga Trojstva po zaslugama smrti Kristove na križu;

b) škropljenje sv. vodom. To je slika Božjeg blagoslova i Božje zaštite;

c) gorenje blagoslovene svijeće: predočuje Krista, svijetlo svijeta;

d) kađenje blagoslovenim tamjanom: prikazuje, kako se molitva naša upravlja pred prijestolje Višnjega poput dima mirisavog tamjana.

3. Moć sakramentalâ vrlo je velika. Sakramentali mogu nam mnogo prije izmoliti Božju pomoć i milost nego obična molitva. Prvo zato: što u sakramentalima ne moli pojedinac, nego čitava Crkva zastupana po svom službeniku. Drugo zato: što Crkva, namjesnica Kristova, uvijek moli u ime Isusovo. Kad smo dakle vrijedni Božje pomoći i kad nam je to za naše spasenje, jamačno će se ispuniti riječi Kristove: „Štogod molite Oca u ime moje, dobit ćete!"

I predmeti ili stvari blagoslovene zovu se sakramentali, na pr. blagoslovena voda, blagosloveni križevi, blagoslovene krunice i t. d. Po molitvi Crkve prigodom blagoslivljanja mogu nam biti na korist duše i te stvari, kad ih s pouzdanjem u Boga upotrebljavamo ili uza se nosimo. (Kat. Glava III. p. 192. i 193. Glava II. p. 52.—54.)

Pogrdno govoriti ili upotrijebiti blagoslovene osobe i stvari, grješno je. Može biti ili svetogrđe ili praznovjerje.

4. Sakramentali su trovrsni: a) zaklinjanja, b) posvete, c) blagoslovi. a) Zaklinjanja (eksorcizmi) jesu sakramentali, kojima Crkva moli Boga, da zapovjedi, neka bi nečastivi odstupio od osobe ili stvari; ili Crkva moli Boga, da ne dopusti, da nečastivi svojim utjecajem škodi osobi ili stvari.

Po grijehu je zateklo prokletstvo Božje prirodu i ljude. Đavao je dobio neku moć štetno utjecati. Sakramentali uklanjaju štetne posljedice grijeha. Ne drži dakle Crkva, da je u osobi ili stvari đavao. Crkva samo moli Boga, da se moć đavla i njegov utjecaj skrši, da nas đavao s tim stvarima ne zavede na grijeh, ili da nam s pomoću tih stvari ne nanese kakovo drugo zlo.

Tako moli Crkva zaklinjanja α) nad osobama: kod sv. krsta i po osobitom dopuštenju biskupovu kod opsjednutih;

β) nad stvarima, na pr. kod posvete ulja, soli, vode i t. d.

b) Posvete (benedictiones dedicativae, consecrationes) jesu sakramentali, kojima Crkva neku osobu ili stvar iz običnog upotrebljavanja izlučuje i za osobitu službu Božju određuje.

Tako se posvećuju α) osobe, na pr. opat, car, apostolski kralj;

β) stvari, na pr. kalež, plitica, voda krsnica, ulje, zvona, žrtvenik i t. d. Posvete vrši redovno biskup. Obično se u posvetama maže i sv. uljem. Posvećeni predmeti smiju se upotrebljavati samo za ono, za što su posvećeni. Sv. uljem pomazanog posuđa ne smije se svjetovnjak doticati.

c) Blagoslovi (benedictiones invocativae) jesu sakramentali, kojima se za neku osobu, stvar ili mjesto zaziva Božja pomoć i Božji blagoslov.

Tako se blagoslivlju α) osobe: bolesnik na umoru, grlo na dan sv. Blaža (3. veljače), ljudi u raznim prigodama, mrtvo tijelo;

β) stvari: crkveno ruho, voda za škropljenje, svijeće, pepeo, tamjan, so, vino, jela, zastave, slike, kolajne, krunice i t. d.

γ) mjesta: groblje, kuće, polja, lađe i t. d.

Blagoslove vrši redovno i obični svećenik. Sveto se ulje kod blagoslova ne upotrebljava. Blagoslovene stvari upotrebljavaju se za ono, na što su po svojoj prirodi određene.

Bilješka. Crkve područne (kapele) obično se samo blagoslivlju; glavne crkve redovno se posvećuju. Kad se crkva posvećuje, treba da se posveti i glavni oltar. Taj mora da bude od kamena. Inače se i oltari redovno blagoslivlju. Posvećenu crkvu lako je poznati po tom, što ima 12 bojadisanih križeva na 12 mjesta, gdje je biskup mazao sv. uljem i sv. krizmom.

§ 90. Redovnici i primanje u red.

[Kat. Glava II. Krepost i savršenost p. 192.—209. Glava II. Zavjet p. 74. i 75. Ljubav Boga p. 4. i 9.]

1. (Postanak redovništva.) Neki vjernici nijesu zadovoljni s time, da vrše samo zapovijedi Božje. Mnogi teže na to, da budu što savršeniji. Tako idu za tim: a) da se sasvijem okane grijeha i da potpuno obuzdaju svoje zle požude; b) da se priviknu na što više kreposti; c) da se čisto predadu Bogu i njegovoj volji gotovo zaboravivši sami sebe. Da bolje uzmognu napredovati u krepostima, vrše oni osim zapovijedi i evanđeoske savjete siromaštva, čistoće i poslušnosti. Kad se ovakovi na sve to zavjetom obavežu i stupe u družbu, koja živi zajedno po pravilima (po redu) od Crkve odobrenima, zovu se redovnici.

Redovnik je dakle vjernik, koji se zavjetom obavezao, da će živjeti u nekoj od Crkve odobrenoj družbi, po pravilima te družbe, u potpunom siromaštvu, čistoći i poslušnosti.

Ovakova zadruga vjernikâ zove se crkveni red. Ovakovih redova (zadruga) nije bilo odmah u početku kršćanstva. Pojedini savršeni vjernici boravili su dane najprije sami u zabiti (molitvom, odricanjem samoga sebe i radom). Kasnije združili se ovi pojedinci u zadrugu, da zajedničkim poticanjem i međusobnim ugledom stignu što više savršenstvo. Oni pojedinci zvali su se pustinjaci (eremitae), samostanci (monachi, asketai). Po tom se nazvala i zadruga: samostan, manastir.

*

2. Zadaća redovnikâ je a) učiniti sebe što savršenijima i kreposnijima; b) u raznim prigodama Crkve uzimaju oni na sebe raznovrsne dužnosti na općenu korist i napredak roda ljudskoga. Tako se na pr. α) bave propovijedanjem i ispovijedanjem na pr. dominikovci, franciskani; β) uzgajanjem i obučavanjem mladeži na pr. pijaristi, salesovci; γ) širenjem sv. vjere među neznabošcima i obrazovanima na pr. isusovci; δ) njegovanjem bolesnikâ na pr. milosrdna braća i milosrdne sestre; ε) obrađivanjem zemlje na pr. trapisti it. d. Zato su redovnici od velike koristi, nekoć i danas, za duhovni život i za vremenitu sreću čovječanstva.

3. (Poglavarstvo redovnikâ.) Crkvenih redova ima više i razne vrste. Svi su podložni sv. ocu papi. Na čelu pojedine vrste redovnikâ je vrhovni starješina. Zove se general. Generalu su podvrženi svi samostani toga reda. Generala pomaže vijeće (capitulum)

Većina se crkvenih redova dijeli na pokrajine (provincije). Pokrajine zovu se ili imenom naroda (zemlje) ili imenom svoga sveca zaštitnika. Glavar ovakove pokrajine zove se provincijal. Njemu je o boku vijeće (definitorium). Glavari pojedinih samostana u ovakovoj provinciji zovu se u raznim redovima različito: na pr. opat, superior, prior, rektor, gvardijan i t. d.

Redovnik, koji je ujedno i svećenik, zove se otac (pater), a redovnik, koji nema sv. reda, imenuje se brat (frater).

4. Primanje u red ne biva naprečac.

a) Iznajprije treba da glavar reda onomu, koji pristupa od svoje volje i koji je obdaren osobinama za red potrebnima, izjavi, da može stupiti u samostan. Zatim mu glavar podijeli veću tonzuru, obuče ga uz propisane obrede u redovničke haljine i dade mu redovničko ime. Sve to znači, da se kandidat odriče svijeta, njegove taštine i svoje prošlosti. Sad treba da kandidat dulje vremena ostane ovako, kao neke vrste vježbenik. Zove se novajlija (novitius).

b) Poslije određenog vremena kušnje (godinu i više) polaže sposobni, vrijedni i voljni novajlija zavjete reda. To biva uz neke molitve, opomene i obrede. Novajlija leži pod mrtvačkim suknom u znak, da umire svijetu i njegovim slastima; uzima u ruke propelo: znači, da će živjeti samo Kristu; drži zapaljenu svijeću: to ga sjeća, da će mu svijetliti u životu Krist, svijetlo svijeta, a on će izgarati kao svijeća, da svijetli drugima.

5. Opat je doživotno izabrani glavar nekih manastira. Posvećuje se posebnim obredima, koji su nalik na ređenje.

§ 91. Izbor i krunisanje pape

1. Papu biraju kardinali deseti dan poslije smrti prijašnjega pape po strogim propisima i uz vrlo značajne obrede. Skupština kardinala, koji su se sabrali na izbor, zove se konklave. I zatvoreno mjesto, u kojem se papa bira, kao i samo biranje zove se konklave. Izabranim smatra se onaj, koji dobije dvije trećine glasova od nazočnih kardinala. Kad je odabranik primio izbor, obuku ga u papinsko ruho, a on uzme sebi novo ime. To je znak, da kida sve prijašnje veze i da odsad živi samo za dobro Crkve.

Kardinali mu se poklone, a jedan od njih proglasi izbor puku. Iza svečanog „Tebe Boga hvalimo“ dijeli novi papa apostolski blagoslov.

2. Nekoliko dana poslije izbora vrši se svečano krunisanje pape.

a) Papu nose u svečanoj procesiji na nosiljci (u znak poštovanja, koje ide glavu Crkve) u crkvu sv. Petra. Za procesije stupi jedan svećenik do tri puta pred papu i zapali pred njim malo kudjelje govoreći: „Gle, sv. oče, ovako prolazi slava svijeta!“ To ima da spomene papu, da se u visokom svome dostojanstvu ne ponese. Pred vratima glavne crkve svega kršćanstva primi novi papa ključeve kao znak, da ima vlast u čitavoj Crkvi.

b) Kod svečane sv. mise primi papa pallium, znak vrhovne vlasti. Poslanica i Evanđelje pjeva se grčki i latinski, da označi, kako je papa glava istočne i zapadne crkve.

c) Poslije sv. mise odnesu papu u svečanoj procesiji na veliki balkon crkve. Tu mu pred očima sabranoga naroda jedan kardinal postavi na glavu tijaru (trostruku krunu), znamen njegove trostruke vlasti: učiteljske, svećeničke i pastirske. Nato daje papa blagoslov čitavom svijetu (Urbi et orbi).

d) Dok je papa bio još gospodar grada Rima, išao bi poslije toga u lateransku crkvu sv. Ivana (glavna crkva svega kršćanskoga svijeta) i tu bi zasio svoj papinski prijesto.

§ 92. Posvećivanje zvónâ.

Zvóna su u Crkvi vrlo znamenita. Zvóna pozivaju danomice i po više puta na molitvu, k službi Božjoj, zvona zvone za pokojne, zvone u nesreći (na vatru, za poplave), za nevremena i t. d. U sreći i nesreći, u radosti i žalosti zvone zvona: sad su kao duboki vapaj, sad kao zanosno kliktanje ushićene naše duše. Zvona su kao neki viši Božjí glas, koji dolazi s neba, da nam uzbudi srce, da ga uzdigne iz zemaljske prašine, te čovjek pomisli i čini, što od nas traži ljubav k Bogu i bližnjemu.

Poradi te znamenitosti zvónâ u kršćanskom životu odredila je Crkva za zvona posebnu posvetu.

a) Zvono dobije ime sveca. Meće se to ime (a kadikad i slika njegova) na samo zvono. Obično je isti svetac, koji je i zaštitnik crkve.

b) Zvono se pere spolja i iznutra blagoslovenom vodom. To znači, da vjernici imadu čista srca doći k službi Božjoj, kamo ih zvono poziva,

c) Biskup maže zvono spolja sv. uljem, a iznutra sv. krizmom. To mazanje znamenuje obilje milosti, koje dobivamo, kad činimo dobra djela, na koja nas zvono poziva. Tom prigodom moli biskup, da bi Bog, kadgod zazvoni ovo zvono, po zaslugama Kristovim raspršio oblake i zatr'o u vjernikâ lijenost za službu Božju.

d) Napokon se okadi zvono tamjanom (znak molitve, na koju poziva) i čita Evanđelje (Luc. 10, 42.) o tomu, kako nam je „samo jedno potrebno". To jedno potrebno oglašuju nam danomice zvona, kad nas zovu, da živemo za slavu Božju i za dobro bližnjega. Takav život steći će nam ono jedino potrebno: spasenje vlastite duše.

§ 93. Blagoslivljanje mrtvaca.

1. Crkva, sveta i nježna naša mati, prati nas, djecu svoju, od kolijevke do groba. Na samrti moli svećenik nad čovjekom i blagosliva ga. Daje mu u ruke blagoslovenu svijeću, znak Krista, da bi ga On milošću svojom pratio na putu u vječni život.

Blagoslovenim zvonom oglašuje Crkva smrt čovjeka, e bi se vjernici molitvom spomenuli mrtvaca.

Na odru meće se mrtvacu u ruke križ. To znači, da pokojnik očekuje od Onoga, komu je za života služio i komu je za volju snosio svoj križ, blažene riječi: „Danas ćeš biti sa mnom u raju." Svijeće oko odra znamenuju, da pokojniku želimo vječno svijetlo, t. j. vječni život. Blagoslovenom vodom škropimo mrtvaca, e bismo ovim sakramentalom izmolili u Boga, da se smiluje i oprosti grijehe pokojniku.

2. Svećenik u crnoj stoli, znaku žalosti (kod djece upotrebljava se bijela stola, znak njihove nevinosti), blagoslovi mrtvaca i pjeva (naizmjence s korom) psalme (Venite, exsultemus Domino" = „Dođite, uskliknimo Gospodinu!" Psal. 94.) i molitve. Svećenik vapije ka Gospodinu, da pomiluje dušu pokojnika i uvede ga u vječni život.

3. Za sprovoda pjeva svećenik pokornički psalam 50.: „Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam = Smiluj se na me, Bože, po velikom milosrđu svojem!" Na čelu žalobne povorke nosi se križ, znak našega spasenja; zvona zvone, da pozovu vjernike na molitvu za pokojnika.

4. Na ulazu u groblje blagoslovi svećenik ponovno mrtvaca. Polazeći dalje ka grobu mrtvaca pjeva svećenik psalam 129.: „De profundis = Iz dubina vapih k tebi, Gospodine!" Pojedine stihove toga psalma prekida molitva: „In paradisum deducant te angeli = U raj te uveli anđeli!"

5. Nad grobom zaziva svećenik Božje smilovanje sa „Kyrie eleison" i „Oče naš". Kad je mrtvac pohranjen, prekriži svećenik grob govoreći: „Križ Kristov štitio te na život vječni. Amen." Nato baci malo zemlje na lijes i kaže: „Spomeni se, čovječe, da si prah i u prah ćeš se pretvoriti."

Nad grobom postavlja se križ. Spomenik u obliku križa opominje, da ondje počiva kršćanin. Ali križ nad grobom sjeća i nas, da se propetome Spasitelju često molimo za pokojne. Pogotovu valja da molimo za one, koji su nam bili blizu ili su nam kakovo dobro učinili.

Glava četvrta.

Crkvene molitve i pobožnosti.

Pored sv. mise, svetih sakramenata i sakramentalâ ima u katoličkoj Crkvi još i mnogih drugih molitava i pobožnosti.

§ 94. Neke molitve.

[Kat. Glava III. p. 195.—217.]

1. „Očenaš" učio nas je sam Gospodin Isus Krist (Kat. Glava III. p. 218.—236.), zato se i zove: Molitva Gospodnja.

2. „Pozdrav anđelov" (Kat. Glava III. p. 237.—247.) sastavljen je iz riječi Sv. pisma i pobožnih želja crkve.

3. „Vjerovanje" (symbolum) je skùp glavnih članaka naše svete vjere. U katoličkom kultu upotrebljavaju se četiri „Vjerovanja": Apostolsko, Nicejsko-Carigradsko, Atanasijevo i Tridentsko.

4. Čislo (krunica) je molitva na čast Krista i bl. Djevice Marije, u kojoj se propisanim redom mole Vjerovanje, Slava Ocu, Očenaši i Zdravo Marijo s umetkom po koje vjerske tajne iz života Kristova i bl. Djevice Marije. Obično se moli na niz zrnaca, brojanice zvan. Očenaša ima 5. Na svaki Očenaš (krupnije zrnce) moli se po deset Zdravo Marijo s umetnutom tajnom (sitnijih 10 zrnaca). Ta se umeće iza riječi „Isus". Prema tomu, kakove su vjerske tajne, zove se krunica: radosna, žalosna ili slavna. (Katek. Dodatak: Molitve.) Pape su obdarili čislo mnogim oprostima.

5. Litanije (grčka riječ, znači: gorljiva molitva) zovu se molitve, u kojima svećenik naizmjence s pukom čitavim nizom vapaja priziva tri božanske osobe, da se smiluju, a bl. Djevicu Mariju i svece, da mole za različne naše potrebe. — Najstarije su litanije Svih svetih. Odobrene su za javno poštovanje Boga i litanije lauretanske (Lauretum = Loreto: tamo su ih najprije stali moliti), litanije svetoga Imena Isusova i litanije presv. Srca Isusova.

6. Časoslov (breviarium) jesu molitve, pjesme i čitanja, koje po crkvenom propisu imadu u određeno doba moliti neke osobe duhovnoga staleža. — Molitve časoslova razdijeljene su u časove (horae canonicae). Sastoji iz psalama i crkvenih pjesama (himna i kantika), iz čitanja Sv. pisma i tumačenja sv. otaca, iz životopisa svetaca i crkvenih molitava. Svaki dan ima sedam časova: jutrenja s hvalom (Matutinum cum Laudibus); prvi (Prima), treći (Tertia), šesti (Sexta) i deveti čas (Nona hora); večernja molitva (Vesperae) i završetak (Completorium).

§ 95. Neke pobožnosti.

1. Blagoslov ili večernja je popodnevna pobožnost, u kojoj se redovno mole litanije ili čislo i daje blagoslov s raspelom ili presvetim oltarskim sakramentom.

U stolnim i samostanskim (kadikad i u drugim) crkvama mole se ili pjevaju popodne „Vesperae", dio časoslova.

2. Križni put je pobožnost, kod koje mi Spasitelja u duhu pratimo na 14 postaja, od osude Pilatove do groba, i razmišljamo njegovu muku i smrt. Vrši se pred blagoslovenim slikama ili križevima (postajama).

Iznajprije se promatra ona zgoda, koju postaja doziva u pamet, zatim se pjeva ili moli (ili oboje zajedno). Ta je pobožnost nastala iz želje, da vjernici naknade put u Jerusalim, gdje su od prvoga početka kršćani slavili spomen na osobite događaje u muci Isusovoj. Crkva je i ovoj pobožnosti podijelila mnoge oproste. Ali treba da su križevi postajâ od određenoga redovnika franciskana blagosloveni i da vjernici doista idu od postaje do postaje.

3. Klečanje ili klanjanje presvetom oltarskom sakramentu je pobožnost u čast presvetoga tijela i krvi Gospodinove. Presveti oltarski sakramenat izlaže se više puta u godini klanjanju vjernikâ, da se Bogu dade poklon i čast, i da se naknade one mnoge uvrede, koje Gospodin mora da trpi od nezahvalnih i nevrijednih kršćana.

Obred i vrijeme te pobožnosti u raznim je krajevima raznolik.

4. Na čast blažene Djevice Marije uređene su svibanjske i listopadske pobožnosti. I te su pobožnosti dobrim kršćanima vrlo mile. Crkva ih je nadijelila velikim oprostima.

Obred im je raznovrstan. U listopadu moli se čislo od 1. listopada do 2. studenoga.

5. U novije doba uzima mah i pobožnost presvetom Srcu Isusovu. Ona je znak zahvalnosti i zadovoljštine božanskoj ljubavi našega Spasitelja. Vrši se u lipnju i svakog prvog petka u mjesecu.

6. Školska mladež vrši u nekim krajevima kroz 6 nedjelja pobožnost na čast svoga zaštitnika sv. Alojzija.

7. Procesije zovu se zadružna obilaženja mjesta ili crkve, na kojima vjernici javno mole i pjevaju litanije (i druge molitve) i bogoljubne pjesme. Na čelu procesije nose križ, našeg pravog vođa u nebo, znak našega spasenja i naše vjere. U procesijama nose i zastave, znak naše borbe na zemlji i znak naše konačne pobjede u nebu. Procesije su zato:

1. da javno očitujemo svoju vjeru i slavimo Boga (uskrsna i tijelovska procesija), 2. da odvratimo od sebe srdžbu Božju i izmolimo

Božje blagodati (procesije na Markovo i molitvene dane); 3. da zahvalimo Bogu za obilne njegove darove i milosti.

Procesije su vrlo korisne: 1. jer potiču dobrim primjerom na pobožnost i mlake kršćane; 2. jer daju prigodu, da javno činimo pokoru za svoje grijehe; 3. jer su znak vjere i života kršćanskoga.

8. Poklonjanje (hodočašće) zovemo putovanje na koje sveto mjesto iz nabožne nakane. Poklònik poduzima taj put ili zato, da se pokloni kojoj svetinji ili da izmoli osobitu kakvu milost ili da izvrši zavjet, pokoru i t. d. Odiskona su kršćani pohađali sveta mjesta (Jerusalim), na kojima je Gospodin trpio i umr'o, mjesta smrti prvaka apostolskih sv. Petra i Pavla u Rimu (ad limina apostolorum), mjesta, gdje su po zagovoru bl. Djevice Marije dobivali izvanredne milosti (Trsat, Loreto, Lourdes, Marija Bistrica i t. d.), mjesta, gdje su trpjeli glasoviti mučenici, gdje bi se čuvale znamenite svetinje (relikvije) i t. d. Kad je mjesto poklona blizu, običavaju ga pobožni kršćani obaći u procesiji.

I ove su pobožnosti korisne, jer je čovjek 1. sabraniji, kad ga ne muče dnevne domaće brige; 2. jer je pobožniji, kad vidi pobožnost drugih ljudi; 3. jer je već samo putovanje tegoba i muka, koja traži odricanje samoga sebe.

Ali opet da ovo bude prava pobožnost, treba: 1. da se time ne odnemaruju dužnosti, koje svaki čovjek mora da iznajprije izvrši; 2. da se doista pobožno izvršuju, a ne istom od zabave ili druge kakve, možda i zle nakane.

Bilješka 1. Molitve i pobožnosti goje osobitim načinom raznovrsne crkvene bratovštine, zborovi, misije. Bratovštine jesu od Crkve odobrene zadruge vjernikâ, koji se vježbaju u pobožnosti i dobrim djelima (molitvom, sv. ispovijedi i pričesti, samozatajom i t. d.). Na pr. bratovština škapularâ.

Zborovi (kongregacije) jesu od crkve odobrene organičke zadruge vjernikâ, koje idu za što većim usavršenjem svojih članova. Na pr. Marijini zborovi.

Bratovštine su pobožna udruženja. Članovi žive svaki za sebe, a nijesu dužni, da se za svoju braću brinu više nego to traži općena ljubav kršćanska.

Zborovi su organičke cjeline, u kojima ima poglavarâ i podložnikâ. Poglavari su obavezani da upravljaju (savjetom i opomenom) vas kolik život pojedinih članova. Pored brige za članove, revnije kongregacije brinu se i za usavršenje ostalih ljudi (za obraćenje krivovjeraca i grješnika, za pouku i opomenu nezbornikâ i t. d.). To se zove „apostolsko djelovanje" kongregacije.

Misije zovu se izvanredne pobožnosti, koje vode po odredbi crkvenih glavara posebni, na to ovlašteni svećenici (misionari). U misijama

govore se propovijedi (konference) o vjerskim istinama i kršćanskim dužnostima. Mole se razne molitve i primaju sv. sakramenti. Misije su zato, da se osvježi, pridigne i ojača katolički život u crkvenoj općini.

Na misije su nalik duhovne vježbe (egzercicije) — Ne valja ove pučke misije uzeti za misije, koje crkva vodi u neznabožačkim krajevima.

Bilješka 2. Sve ove raznovrsne pobožnosti treba da se izvršuju tako, da budu uistinu Bogu na čast, a ljudima za spas. (Katek. Molitva 204.—209.) Pravi klanjaoci treba da se klanjaju „Ocu u duhu i istini". (Iv. 4, 23.) „Ne će svaki, koji mi govori: Gospodine, Gospodine! ući u kraljevstvo nebesko, nego koji učini volju Oca mojega, koji je na nebesima, on će ući u kraljestvo nebesko" (Mat. 7, 21.).

Dodatak.

§ 96. Crkveno pjevanje.

Pjesma je u bogoštovlju odiskona najmiliji način, da vjerni očituju, kako pobožno misle i ćute. Pjesma je prirodni izliv ljudskoga srca, ona se čovjeka neobično doimlje, ona je riječ srca k srcu. Pjevanje pomaže da kažemo svoje najdublje i najnježnije osjećaje, i one, koji se običnim riječima ne dadu izreći. Pjesmom otkrivamo kadikad iste dubine beskrajnoga Božjega veličaustva. Pjesmom očitujemo kadikad čuvstva i misli, koje čine vjeru jačom, ufanje čvršćim, ljubav zanosnijom, pokoru skrušenijom.

Crkva je od početka pratila svete obrede pjevanjem. Pjesma čini službu Božju svečanijom i milijom. Ona podiže duh, veseli srce, umiruje čuvstvo, pobuđuje na pobožnost, na kajanje, na želju da se popravimo i s Bogom sjedinimo.

Crkvene su pjesme odsijevanje crkvenoga duha. Mnoge su crkvene pjesme nesamo dragocjeni zlămen pobožne i zanosne duše, nego se ljepotom svojom mogu natjecati s prvim pjesmama svijeta.

Crkvene su pjesme i lijepa pouka. One kao da skidaju onaj tajanstveni vĕo s liturgičkih obreda. One nam pomažu da zaronimo u dubine uzvišenih molitava Crkve i da se naslađujemo čarom katoličkoga bogoštovlja. Kratko i jasno, vjerno i toplo prikazuju nam crkvene pjesme kadikad najteže vjerske istine ili tumače najdublje obrede.

Crkva upotrebljava u liturgiji ove vrste pjesama: 1. psalme, 2. kantike i 3. himne. Pored toga ore se crkvom još i 4. pučke pjesme.

1. Psalmi su duhovne pjesme Staroga Zavjeta. Pjevali bi ih redovno uz pratnju glazbala, koje je bilo nalik na našu harfu. Zato se i zovu psalmi (grčka riječ znači udaranje u žice). Ima ih 150.

Većinu psalama spjevao je kralj David. Zato se zbirka psalama i zove: Psaltir Davidov. Psalmi se odlikuju najraznovrsnijim sadržajem. Tu ima

pjesama klanjalica, molbenih, domorodnih, pokorničkih, poučnih, proročkih. Na glasu je ljepota psalama. Teško je naći smjelijih, krepčijih, srdačnijih i nježnijih pjesama.

2. Kantici zovu se duhovne pjesme Staroga i Novoga Zavjeta, koje nijesu u Psaltiru. Ove se pjesme nijesu pjevale uz glazbalo kao psalmi. Kantici jesu većinom slavne pjesme, u kojima se diže čast veličanstva Božjega, daje mu se hvala i izriče klanjanje. Osobito su poznati kantici Novoga Zavjeta: „Magnificat", „Benedictus" i „Nunc dimittis".

3. Himni su umjetne duhovne pjesme kršćanskih pjesnika, koje je crkva primila u liturgiju. U himnima slavi se i tumači koja vjerska istina, crkvena svetkovina ili koji bogoštovni čin.

4. Pučke pjesme zovu se one crkvene pjesme, koje obično pjeva u crkvi puk.

Način pjevanja u crkvi nije bio uvijek jednak. U prvim vijekovima pjevalo se u crkvi vokalno, t. j. bez pratnje ikakova glazbala. Glazbeni instrumenti, koji ne pobuđuju pobožnosti, i danas su zabranjeni u crkvi, na pr. talambasi, glasovir, tamburica i t. d.

Prvu pjevačku školu osnovao je papa sv. Silvestar († 335.). Vrlo je zaslužan za crkveno pjevanje sv. Ambrozij, biskup milanski († 397.). Još je više podigao crkveno pjevanje papa sv. Grgur Veliki († 604.). Po njem se crkveno pjevanje i zove „grgurovsko." (gregorijansko). Pjevalo se jednostavno, ne po strogom taktu, a ipak po stalnim pravilima. Pjevao bi naizmjence (antifonički) pojedini pjevač i kor.

Ovo crkveno pjevanje zove se i koralno. Note je za to pjevanje izumio Guido Arezijski u 11. vijeku.

Za polifonijsko (višeglasno) pjevanje u crkvi osobito je zaslužan Palestrina u 16. vijeku.

Od osmoga vijeka uvedene su u crkvu i orgulje. Orgulje su došle s istoka. Prve je orgulje poklonio bizantinski car Konstantin Kopronim franačkom kralju Pipinu g. 757. Ali i orgulje bi trebale u neke dane (pokorničke) da umuknu. Nikada pak ne smiju orgulje za vrijeme službe Božje izvoditi svjetovnu glazbu, koja odvraća od poštovanja Boga i liturgičkih čina.

§ 97. Primjeri liturgičkih pjesama.

Psalam 50.

Latinski:	Hrvatski: (Preveo: Franjo Ciraki.)
Miserere mei, Deus,* secundum magnam misericordiam tuam.	Smiluj mi se, Bože,* po velikom milosrđu svomu

Et secundum multitudinem miserationum tuarum,* dele iniquitatem meam.

Amplius lava me ab iniquitate mea:* et a peccato meo munda me.

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco:* et peccatum meum contra me est semper.

Tibi soli peccavi, et malum coram te feci:* ut iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris.

Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum:* et in peccatis concepit me mater mea.

Ecce enim veritatem dilexisti:* incerta et occulta sapientiae tuae manifestasti mihi.

Asperges me hyssopo, et mundabor:* lavabis me, et super nivem dealbabor.

Auditui meo dabis gaudium et laetitiam:* et exsultabunt ossa humiliata.

Averte faciem tuam a peccatis meis: * et omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea in me, Deus:* et spiritum rectum innova in visceribus meis.

Ne proicias me a facie tua:* et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

Redde mihi laetitiam salutaris tui:* et spiritu principali confirma me.

Docebo iniquos vias tuas:* et impii ad te convertentur.

Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meae:* et exsultabit lingua mea iustitiam tuam.

Domine labia mea aperies:* et os meum annuntiabit laudem tuam.

Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique:* holocaustis non delectaberis.

Sacrificium Deo spiritus contribulatus:* cor contritum, et humiliatum, Deus, non despicies.

Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion:* ut aedificentur muri Jerusalem.

I po množini smilovanja Tvoga* izbriši bezakonje moje.

Operi me sve više od bezakonja moga:* i očisti od grijeha mojega.

Jer spoznajem bezakonje moje* i grijeh moj je svejednako preda mnom.

Tebi sam samomu sagriješio i učinio zlo pred Tobom,* da se opravdaš u govorima svojim i pobijediš, kad suđen budeš.

Jer evo u bezakonjima začet jesam,* i u grijesima začela me majka moja.

Jer si evo ljubio istinu: tajne i neizvjesne stvari mudrosti svoje očitovao si meni.

Poškropi me isopom i bit ću čist,* operi me i bit ću bjelji od snijega.

Čuvenju momu dat ćeš veselja* i poklicat će ponižene kosti moje.

Odvrati lice svoje od grijehova mojih* i izbriši sva bezakonja moja.

Srce čisto stvori u meni, Bože,* i obnovi duh pravi u utrobi mojoj.

Ne odbaci me ispred lica svoga,* i ne uzmi od mene Duha svetoga Tvoga.

Vrati mi veselje spasenja svojega* i duhom vladalačkim potkrijepi mene.

Naučavat ću bezakonike staze Tvoje* i bezbožnici vratiti će se k Tebi.

Izbavi me od krvi, Bože, Bože spasenja moga,* i slavit će jezik moj pravdu Tvoju.

Otvori, Gospodine, usne moje* i navješćivat će hvalu Tvoju usta moja.

Jer da si zaželio žrtvu, dao bih je zacijelo:* na žrtvam paljenicam ne ćeš se nasladiti.

Žrtva je Bogu ražalošćen duh:* skrušeno i poniženo srce, Bože, odbaciti ne ćeš.

Po dobroj volji svojoj, Gospodine, učini dobro Sionu,* da se grade zidovi Jerusalimski.

Tunc acceptabis sacrificium iustitiae, oblationes, et holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

Onda ćeš primati žrtve pravde, priloge i paljenice,* onda će se metati teoci na žrtvenik Tvoj.

Psalam 129.

Latinski:

De profundis clamavi ad te, Domine:* Domine, exaudi vocem meam.

Fiant aures tuae intendentes,* in vocem deprecationis meae.

Si iniquitates observaveris, Domine:* Domine, quis sustinebit?

Quia apud te propitiatio est:* et propter legem tuam sustinui te, Domine.

Sustinuit anima mea in verbo eius:* speravit anima mea in Domino.

A custodia matutina usque ad noctem:* speret Israël in Domino.

Quia apud Dominum misericordia:* et copiosa apud eum redemptio.

Et ipse redimet Israël,* ex omnibus iniquitatibus eius.

Hrvatski:

(Iz A. Kanižlića: Pobožnost molitvena str. 566.)

Iz dubine vapijem k tebi, Gospodine,* Gospodine, usliši glas moj.

Neka paze uši tvoje:* na glas moljenja mojega.

Ako na bezakonja uzgledaš, Gospodine,* Gospodine, tko će opstati?

Ali je u tebe praštanje,* i radi zakona tvojega čekam te, Gospodine.

Čeka duša moja riječ njegovu:* ufa se duša moja u Gospodina.

Od straže jutarnje do noći:* neka se ufa Israel u Gospodina.

Jer je u Gospodina milosrđe,* i obilato je u njega otkupljenje.

I on će otkupiti Israela,* od sviju bezakonja njegovih.

Psalam 136.

(Preveo: Franjo Ciraki.)

Super flumina Babylonis, illic sedimus et flevimus:* cum recordaremur Sion.

In salicibus in medio eius,* suspendimus organa nostra.

Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos,* verba cantionum:

Et qui abduxerunt nos:* Hymnum cantate nobis de canticis Sion.

Quomodo cantabimus canticum Domini* in terra aliena?

Si oblitus fuero tui, Jerusalem,* oblivioni detur dextera mea.

Adhaereat lingua mea faucibus meis,* si non meminero tui:

Si non proposueero Jerusalem* in principio laetitiae meae.

Memor esto, Domine, filiorum Edom,* in die Jerusalem.

Viš rijeka Babilonskih, tamo sjeđasmo i plakasmo,* kad bi se spomenuli Siona.

O vrbama sred njega,* vješasmo glazbila naša.

Jer ondje iskahu, koji nas zarobiše robljem,* kako glase pjesme naše:

I oni, koji nas odvedoše:* Pjevajte nam pjesmu od pjesama sionskih.

Kako da pjevamo pjesmu Gospodnju* u zemlji tuđoj?

Ako zaboravim tebe, Jerusalime,* u zaborav neka dođe desnica moja.

Neka prione jezik moj uz ždrijelo moje,* ako se tebe ne spomenem:

Ako ne postavim Jerusalim,* na početak veselju svomu.

Spomeni se, Gospode, sinova Edomskih,* u dan Jerusalima:

Qui dicunt: Exinanite, exinanite* usque ad fundamentum in ea.

Filia Babylonis misera:* beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

Beatus, qui tenebit,* et allidet parvulos tuos ad petram.

Koji govore: Raskopavajte, raskopavajte* sve do temelja, što je u nj'.

Kćeri babilonska, nevoljnice:* blažen onaj, koji ti platio bude naplatu, što si za nas zavrijedila.

Blažen onaj, koji će držati,* i smrskati maliće tvoje o pećinu.

Kantici.

Canticum B. Mariae Virginis.

(Luc. 1, 49.—56.)

(Preveo Franjo Ciraki.)

Magnificat* anima mea Dominum:

Veliča* duša moja Gospoda:

Et exsultavit spiritus meus* in Deo salutari meo.

I pokliče duh moj* Bogu, Spasu mojemu.

Quia respexit humilitatem ancillae suae:* ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Jer je pogledao na poniznost službenice svoje:* jer gle, odsada će me zvati blaženom svi naraštaji.

Quia fecit mihi magna, qui potens est:* et sanctum nomen eius,

Jer veliko učini meni onaj, koji je silan:* i sveto je ime njegovo.

Et misericordia eius a progenie in progenies* timentibus eum.

I milosrđe njegovo od koljena do koljena* bojećim se njega.

Fecit potentiam in brachio suo:* dispersit superbos mente cordis sui.

Učini silu mišicom svojom:* i rasu ohole mišlju srca njihova.

Deposuit potentes de sede,* et exaltavit humiles.

Moćnike svrže sa prijestolja,* i podiže ponižene.

Esurientes implevit bonis:* et divites dimisit inanes.

Gladne napuni dobrim,* a bogate ostavi prazne.

Suscepit Israël puerum suum,* recordatus misericordiae suae.

Primio je Israela, slugu svoga,* spomenuvši se milosrđa svoga.

Sicut locutus est ad patres nostros,* Abraham, et semini eius in saecula.

Kako reče ocima našim,* Abrahamu i koljenu njegovu, do vijeka.

Canticum Simeonis.

(Luc. 2, 29.—32.)

(Preveo Franjo Ciraki.)

Nunc dimittis servum tuum, Domine,* secundum verbum tuum in pace:

Sad otpuštaš s mirom, Gospode slugu svoga,* kako mu obrekla riječ Tvoja:

Quia viderunt oculi mei* salutare tuum.

Jer su vidjele oči moje* Spasenje Tvoje.

Quod parasti* ante faciem omnium populorum:

Što si pripravio* pred licem naroda svijeh:

Lumen ad revelationem Gentium,* et gloriam plebis tuae Israël.

Vidjelo, da svijetli neznabošcima,* i slavu Israela, naroda Tvoga.

Canticum Zachariae.

(Luc. 1, 68.—80.)

(Preveo: Franjo Ciraki.)

Benedictus Dominus Deus Israël,* quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suae:

Blagoslovljen Gospod Bog Israelov,* jer je pohodio i otkupio narod svoj:

Et erexit cornu salutis nobis:* in domo David pueri sui.

I podigao rog spasenja* u domu Davida, sluge svoga.

Sicut locutus est per os sanctorum,* qui a saeculo sunt, prophetarum eius:

Kako je govorio na usta svetih proroka svojih,* koji su od vijeka.

Salutem ex inimicis nostris,* et de manu omnium, qui oderunt nos:

Spasenje od neprijatelja naših,* iz ruke sviju, što mrze na nas:

Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris:* et memorari testamenti sui sancti.

Da učini milosrđe ocima našim,* i da se spomene zavjeta svetoga svoga.

Iusiurandum, quod iuravit ad Abraham patrem nostrum,* daturum se nobis:

Zakletve, kojom se zakle Abrahamu ocu našemu* da će nam dati:

Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati,* serviamus illi.

Da bez straha izbavljeni iz ruku neprijatelja naših* služimo njemu:

In sanctitate, et iustitia coram ipso,* omnibus diebus nostris.

U svetosti i pravdi pred njim,* u sve dane svoje.

Et tu puer, Propheta Altissimi vocaberis:* praeibis enim ante faciem Domini parare vias eius:

A ti dijete, zvat ćeš se Prorokom Najvišega:* jer ćeš ići pred licem njegovim, da pripraviš putove njegove:

Ad dandam scientiam salutis plebi: eius:* in remissionem peccatorum eorum

Da dadeš narodu njegovu spoznanje spasenja,* za oproštenje grijehova njegovih:

Per viscera misericordiae Dei nostri:* in quibus visitavit nos, oriens ex alto:

Po dubljini milosrđa Boga našega,* po kom nas je pohodio dižući se sa visine:

Illuminare his, qui in tenebris, et in umbra mortis sedent:* ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Da obasja one, što sjede u tami i u sjeni smrtnoj,* i da uputi noge naše na put mira.

Himni.

Poslednica. (Na Uskrs.)

Starohrvatski:

(Preveo: Franjo Ciraki.)

Žrtve pashovnej hvali žrête hrstijane.

Žrtvi vazmenoj neka hvale daju kršćani.

Agnac iskupi ovce: Hrst nepovinni s Otcem pomiri grešniki.

Smrt i život braniju brasta se čudnoju: vožd života umr, cesarstvujet živ.

Reci nam, Marije, čto vide na puti?

Videh grob Hrsta živušta: i slavu vskrsša.

Angelskije svedetelje, ubrus i rizi.

Vskrese Hrst upvanije moje: varit vi va Galileji.

Vem Hrsta v istinu vskrsša ot mrtvih: ti, Cesaru pobeditelju, pomiluj nas. Amen. Alleluja.

Jaganjac otkupi ovce. Nevini Krist s Ocem izmiri grješnike.

Smrt i život u čudnu pobiše se boju. Vođa života mrtav, kraljuje živ nam.

Reci nam, Marija, što si na putu vidjela?

Grob Krista vidjeh živoga i slavu uskrsloga.

Anđelske svjedoke, ubrus i haljine.

Uskrsnuo je Krist, ufanje moje: i pred vama ići će u Galileju.

Znamo, da od mrtvih Krist nam uskrsnuo. Pobjedniče kralju, Ti smiluj se nama. Amen. Alleluja.

Poslednica. (Na Duhove.)

Starohrvatski:

Pridi, Duše presveti,
i pošlji nam s nebese
luču svêta svojego.

Pridi oče ubogim:
pridi darov datelju:
pridi srdcem svetlosti.

Tešitelju predobri,
dušam goste presladki,
sladko prohlaždenije.

V trude pokojitelju,
va znoji prohladitelju,
v plači utešitelju.

O svête preblaženi,
naplni vnutrnjaja srdec
svojim vernikom.

Bez tvojeje milosti
ničeso nest v človece,
ničesože bezgrešna.

Omij čto jest nečisto,
svlaži čto jest osušno,
isceli že ranjavo.

Prigni čto jest žestoko,
razdmi čto jest studeno,
vodi čto jest besputno.

Podaždi svojim vernikom
upvajuštim na tebe
svetih darov sedmero.

(Preveo Franjo Ciraki.)

Sveti Duše dođi k nam
Um i srce svijetli nam
Trakom Tvoje milosti.

Dođi oče ubogih,
U kom sunce ishodi,
Svaka milost izvire.

Utjeha si naša Ti,
Štit u svakoj napasti,
Duše naše prava slast.

Daješ pokoj trudnomu,
Hladiš čelo znojnomu,
Plačnom suzu utireš.

Svjetlost Tvoja blažena
Krijepi srca sražena
Svih, što u Te vjeruju.

Jer bez Tvoje milosti
Nema u nas svietlosti
Nevin gine svaki dah.

Što j' nečisto, umij Ti,
Što je suho, Ti zalij,
Ranam našim budi lijek.

Prigni, što je skučeno,
Ogrij, što je studeno,
Pravi nam pokazuj put.

Vjernim budi tješitelj,
Dobrostiv darovatelj
Sedam dara milosti.

Daruj mezdu kreposti,
daždь ishod spasenija,
daždь večnije radosti.

Amen. Alleluja.

U kreposti vodi nas,
Gdje nam svijetli vječni spas,
Gdje nas čeka blažen raj.

Amen. Alleluja.

Poslednica. (Na Tijelovo.)

Starohrvatski:

Hvali, Sione, Spasitelja,
hvali vožda i pastira,
v pesnih že i v penijih.

Tolma drzaj, kol možeši:
ni dovolno pohvališi
vseje hvali veštšago.

Osebnuju hvalu dati
hlebu živu i životnu
denes nam predlagajet se.

Iže svetej na večeri
bratij dvema na desete
besumnjeno podan bist.

Budi hvala plna, glasna,
bud vesela, budi krasna
radost uma našego.

Prazdnovenno ubo den čestvujem,
va njže seje večere dejet se
prvo ustavljenije.

V sej trpeze nova cara
nova pasha nova uveta
ot vetho pashe svršujet.

Novost gonit vethotu,
a sen pudit istina,
svetlost že tmu noćnuju.

Čto Hrist stvori na večeri,
to tvorimo zapovede
v svoje vspominjanije.

Svetim činom naučeni,
hleb i vino osvečajem
v žrtvu spasitelnuju.

Član jest veri hrstijanskije
da hleb v plt obračajet se,
a vino v krv gospodnju

Čto um ne jemljet i ne zrit,
vera to krepkaja tvrdit,
pače čina vseh većiji.

(Preveo: Franjo Ciraki.)

Hvali Sion svoga Stvorca,
Svoga vođu Dobrotvorca
Sa pjesmom i popijevkom.

Hvali njega s grla svega,
Jer nahvalit dosta njega
Nije dano nikomu.

Predmet slavi jeste za nas
Što se živi krušac danas
Nama dijeli za naš spas.

Svete noći Krist kod stola
Dvanajstima apostola,
Kruh taj dade blagovat.

Neka hvale naše ore,
Neka usta naša zbore
Našeg srca živu slast.

Svečan danas dan se slavi
Ustanove prve — pravi,
Tog otajstva spomen-god.

Tim otajstvom kralj nam novi,
Novi vazam ustanovi,
Starom vazmu vrže kraj.

Staro prođe, novo sinu,
Stari zavjet, sjena — minu
Svijetlo rasu tamni mrak.

Što kod stola Krist naredi,
To ponavljat zapovjedi
Uspomeni vječne znak.

Naučani svetim činom,
Mi sa kruhom i sa vinom
Žrtvujemo za naš spas.

Vjeruje kršćanstvo cijelo,
Da iz kruha biva tijelo,
Da iz vina biva krv.

Oko, um što ne dokuči,
Krepka vjera nas to uči,
Vrhnaravan da je čin.

Pod vidami različnimi,
znaki takmo a ne većmi,
divni veći krijut se.

Plt jest brašno, a krv pivo:
Hrist obače vsecel stojit,
pod oboju obrazu.

Ot jaduća ne razlomljen,
ne razdeljen, ne razdrobljen,
vsecel ta prijemljet se.

Jast ji jedin, jadet mnozi:
jedinako on i ovi:
a nest konca vsprijetu.

Prijemljut ji zli i dobri,
neravnim obače dejstvom
li smrti, li života.

Smrt bo jest zlim, život dobrim:
smotri ravnim prijetijem
konca toli različna.

Razlomljene bivši Tajne,
ne sumnji se, no pomeni,
da toliko v maloj česti jest,
jekoliko vse krijet.

Telo sveto ne rezet se:
takmo zname lamajet se:
znamenama ne malit se,
ni stav, ni količesto.

Se hleb sveti, hleb anđelski,
putnikom jest brašno sladko:
v istinu že hleb sinovlji,
a psom ne metajemi.

V obrazeh jest predobražen,
jegda Isak žrtvujet se:
Agnac Pashi narečet se:
otcem manna dajet se.

Blag' pastiru, ti na glasi,
hlebe resni ti nas pasi,
Isuhriste ti nas spasi:
nam blagaja ti podasi
zreti v zemlji živućih.

Ti vsa vesi i možeši,
iže smrtnih sde paseši:
ti ni tvoje trpezniki,
snasledniki i obćniki
stvori svetim graždanom.
Amen. Alleluja.

I pod raznim samo likom
I pod drugom tek prilikom
Tajne vele kriju se.

Tijelo hrana, krv je pilo,
Isusovo bivstvo cijelo,
U dva lika krije se.

Kad se prima, Krist je cijeli,
Nit se lomi, nit se dieli,
Već se prima uvijek cijel.

Bio jedan, tisuć bilo,
Primajuć ga prima cijelo,
Nit sa troškom troši se.

Primajuć ga dobri, paki,
Učin razan, ćuti svaki,
Jednom život, drugom smrt.

Život dobrim, smrt je zlima,
Vidi, kako nije svima
Blagovanja jednak kraj.

Kad otajstvo to se lama,
Uvjerenje bud u nama,
Cijelost, da je svaki dijel.
U bitnosti mijene nije
Svaki dijel još cijelost krije
Tek se mijenja vanjski lik.

Anđelska je kruh taj hrana,
Popudbina odabrana
Miloj djeci darovana
Što se ne smije dati psom.

U slikam spominje se,
Kada Isak žrtvuje se,
I jaganjac blaguje se,
Ocem sipi mane dažd.

Dobri pastir, živi kruše,
Pasi Kriste naše duše,
Smiluj nam se i obrani,
I na pokoj nas sahrani
Međ' živima u svoj dom.

Ti sve znadeš, Ti sve možeš,
Hriste Bože na nebesi,
Učini nas baštinici,
Tvoje slave nasljednici,
Privedi nas carstvu svomu,
Pripoj stadu biranomu,
Kod Tvog stola mjesta daj.
Amen. Alleluja

Sedm boleznij bl. Devi Marije.

(U petak poslije „Glušnice".)

Starohrvatski:

Bolezniva mati staše
Blizu križa i plakaše,
Sinu na njem viseću.

Jejže dušu tugujuću,
I preskrbnu i setujuću,
Mač preostri probode.

Velmi li be oskrbljena
I pečalna, preblažena
Ona Mati Jedinca!

Tugovaše i plakaše,
Blaga mati, kde zrejaše
Muki Sina časnago.

Ki mogl bi slz ne liti,
Jegda Mater Hrista zreti
V tolice stradaniji?

Ki mogl bi ne plakati,
Hrista mater razmatrati
Setujuću sa Sinom?

Grehov radi ljudij svojih
Zre Isusa v mukah mnozeh,
Iznurena ranami.

Mruća zre svojego Sina
Presladkago zapustena,
Jegda svoj ispusti duh.

Reko ljubve, dažd mi, Mati,
Silnu boleznu čuvstvovati,
Da s toboju plaču se.

Srdcem mi se raspaleti
Hrista Boga dažd ljubiti,
Da tomužde ugoždu.

Sveta Mati, stvori sego,
Vanzi jazvi Raspetago
Krepko srdcu mojemu.

Sina za me sebe davša,
Mene radi tol stradavša
Muki s mnoju razdeli.

Dažd s toboju mne plakati,
Raspetomu spostradati,
Dondeže az budu živ.

(Preveo: Franjo Ciraki.)

Rascviljena majka stala,
Pokraj križa zaplakala,
Gdje sin visi razapet.

Dušą joj je puna boli,
Ne mož' jadu da odoli,
Mračan joj je cijeli svijet.

O koliko rastužena
Bješe ona preblažena
Majka sina jedinog!

I kad kane kaplja vruća,
Iz rana mu izviruća,
Muku pati sina svog.

Tko bi mogo mirno stati,
Kada vidi, kako pati,
Kada sluša njezin plač?

Tko da s njome bol ne dijeli
Ne osjeća užas cijeli,
Gdje ju para britki mač?

Rad grijehova svoga puka,
Gleđe ona njeg' u muka,
Pod bičem ga padat zre.

Gleđe sinka poljubljena,
I od oca ostavljena,
Na propelu gdjeno mre.

Majko, vrelo sve milosti,
Daj, gorčina da žalosti
U mom srcu nađe stan.

Čini, da to srce moje,
Obuhvati ko i Tvoje,
Pram Isusu žarki plam.

Majko sveta, dobra budi,
I u srcu mi probudi,
Propetoga spomen jak.

Ranjenoga sina tvoga,
Spasitelja dobrog moga,
Njegve muke trajan znak.

Daj mi s tobom suze liti,
I nikad ne prežaliti,
Tešku muku sina tvog.

*

Blizu Križa vsegda biti,
I tebe se pridružiti
Zelnim plačem želaju.

Devo pače vseh dev častna,
Ne budi mi ti gorestna,
Dažd da plaču s toboju.

Dažd mi Hrista smrt nositi,
Pričesniku muce biti,
I jazvi častvovati.

Jazvami se ujazviti,
Križem mi se dažd upiti,
Toli Sina krviju.

Da plameni ne uzgorju se,
Črez te, Devo, zaštiću se —
V dan on suda krajnago

Jegda od sud az otidu
Materiju dažd da pridu,
Hriste, k palme pobedi.

Jegda telo razdrešit se,
Dažd da duša nadarit se
Nebesnoju slavoju. Amen.

Da pod križem njegvim tužim,
Da se tvojoj boli združim,
Do posljednjeg daha svog.

Majko, djevo milostiva,
Budi meni dobrostiva
S tobom plakat meni daj.

Rad Kristovih teških muka
Neka tvoja blaga ruka
Pokaže mi put u raj.

Čašu gorke muke piti,
I sve rane osjetiti,
Nauči me, majko, Ti.

I kad plamen svijetom plane,
Da na pomoć uz me stane,
Sijevak Tvoje milosti.

Neka sveti križ me brani,
Smrt Tvog sina nek me hrani,
Milost Tvoja palmu da.

Da kad tijelo mrtvo legne,
Duša moja k nebu tegne,
Rajska slava gdjeno sja.
Amen.

Dies irae.

(Na misama za pokojne.)

Starohrvatski: (Preveo: Franjo Ciraki.)

Dan gnjeva, dan on, iskroju
Razorit vek ognjenoju:
Svede David s Sibiloju.

Na dan srdžbe Bog će veli
Ognjem spalit svijet vascijeli
To Sibila, David veli.

Kolik trepet hoćet biti,
Jegda sudij imat priti,
Vsa žestoko rasuditi!

Kakav strepet tad će biti,
Kad će strogi sudac priti,
Sve potanko razviditi!

Truba divni zvuk ispustit,
Iz grob mrtvi vse razbudit
I pred prestol je prinudit.

Trublja strašnim zvukom zveči,
Među mrtvima užas ječi,
Kad pred suca svim je teći.

S jestestvom se smrt užasnet,
Jegda tvar iz groba vstanet,
Da sudeću otvešćajet

Zapanjena smrt će stati,
Sva će narav uzdrhtati,
Kad će mrtve na sud zvati.

Napisana izjavit se
Knjiga, v nejže vse sadržit se,
Ot kudu mir rasudit se.

Knjige će se otvoriti,
Iz kojih će sudac štiti,
S čega će se svijet suditi.

Slika 1. **Correggio: Porođenje Kristovo.**

Slika 2. **Murillo: Klanjanje pastirâ.**

Slika 3. **Führich: Sveta tri kralja.**

Slika 4. **Reni: Krštenje Kristovo.**

Slika 5. **Tima da Conegliano: Krist učitelj.**

Slika 6. **Biliwerti: Isus uči Samaritanku da je obećani Mesija.**

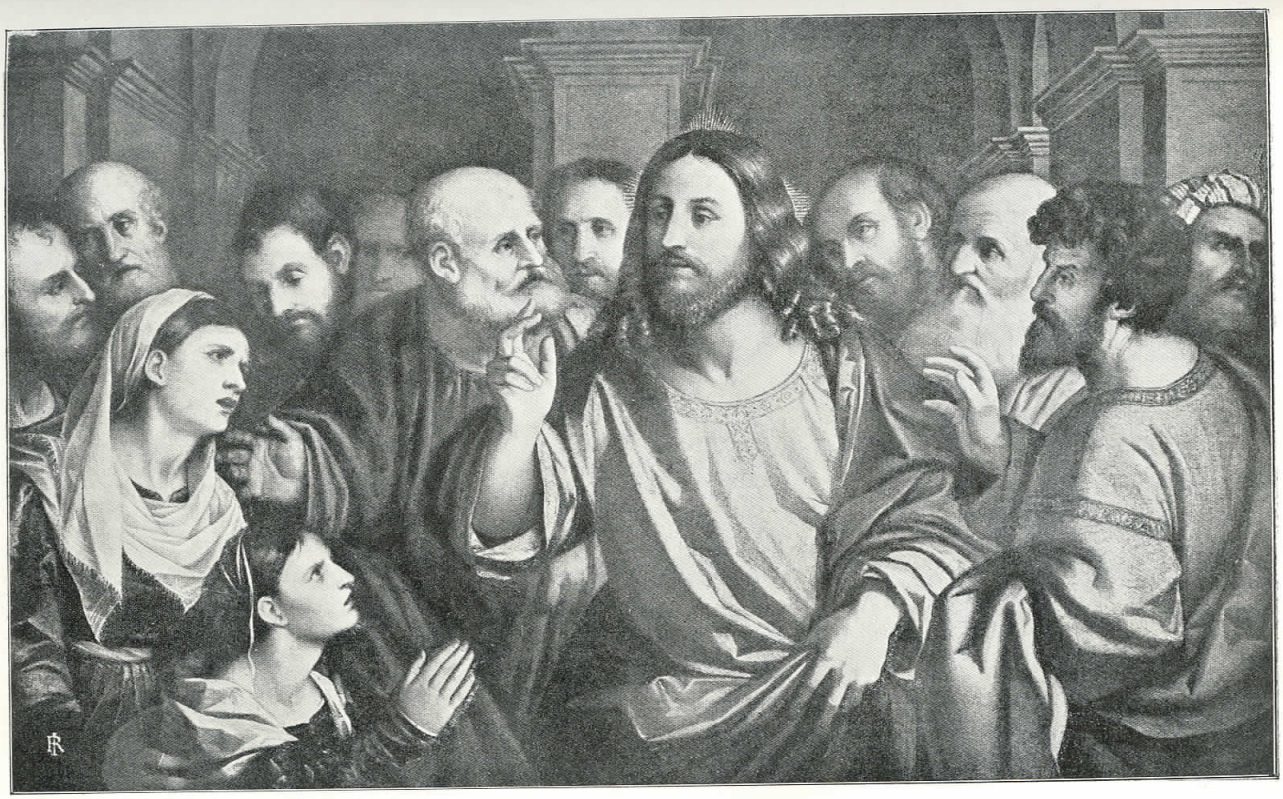

Slika 7. Palma vecchio: Isus s apostolima.

Slika 8. **Raffael: Preobraženje Kristovo.**

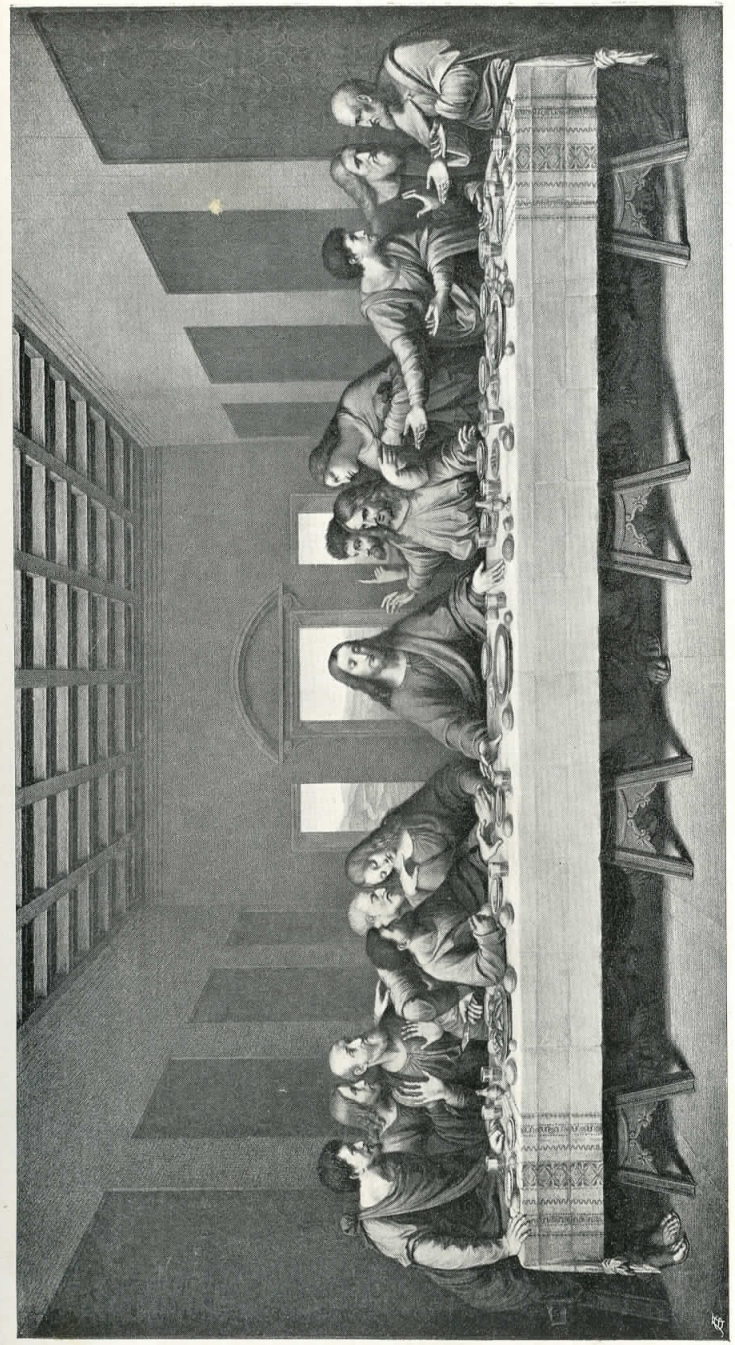

Slika 9. **Leonardo da Vinci: Zadnja večera.**

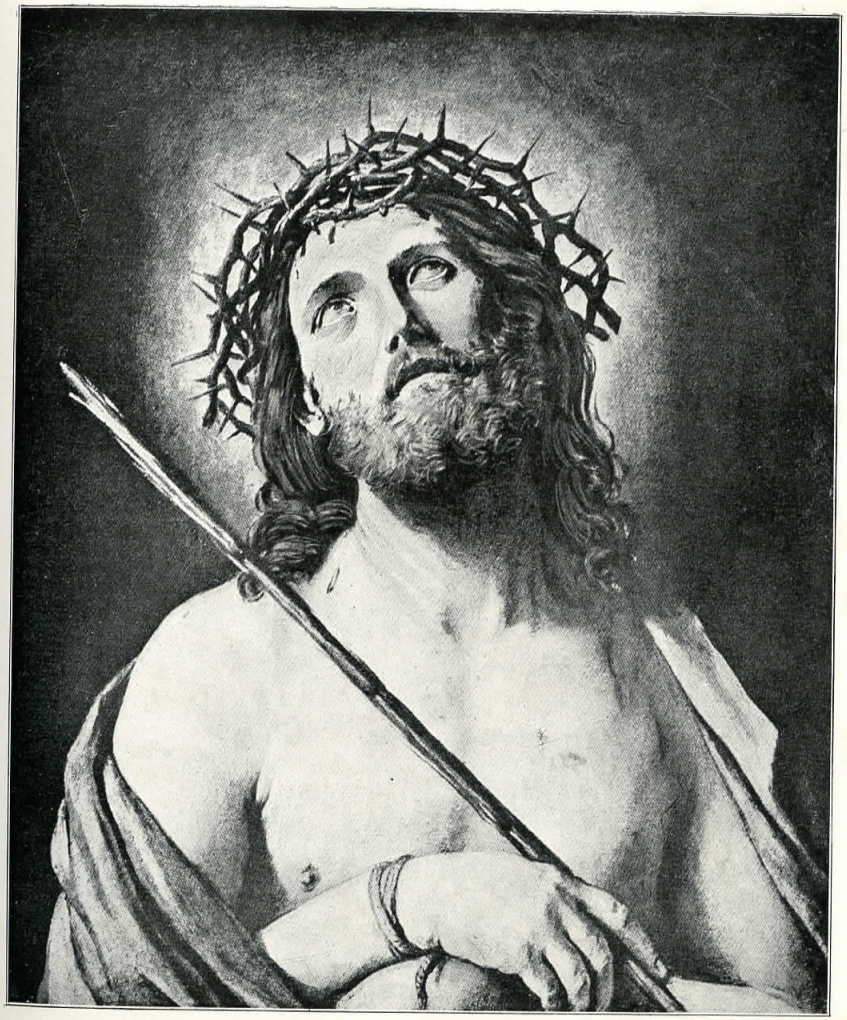

Slika 10. **Reni: „Evo čovjeka!" (Iv. 19, 5.)**

Slika 11. **Tiepolo: Isus pada pod križem.**

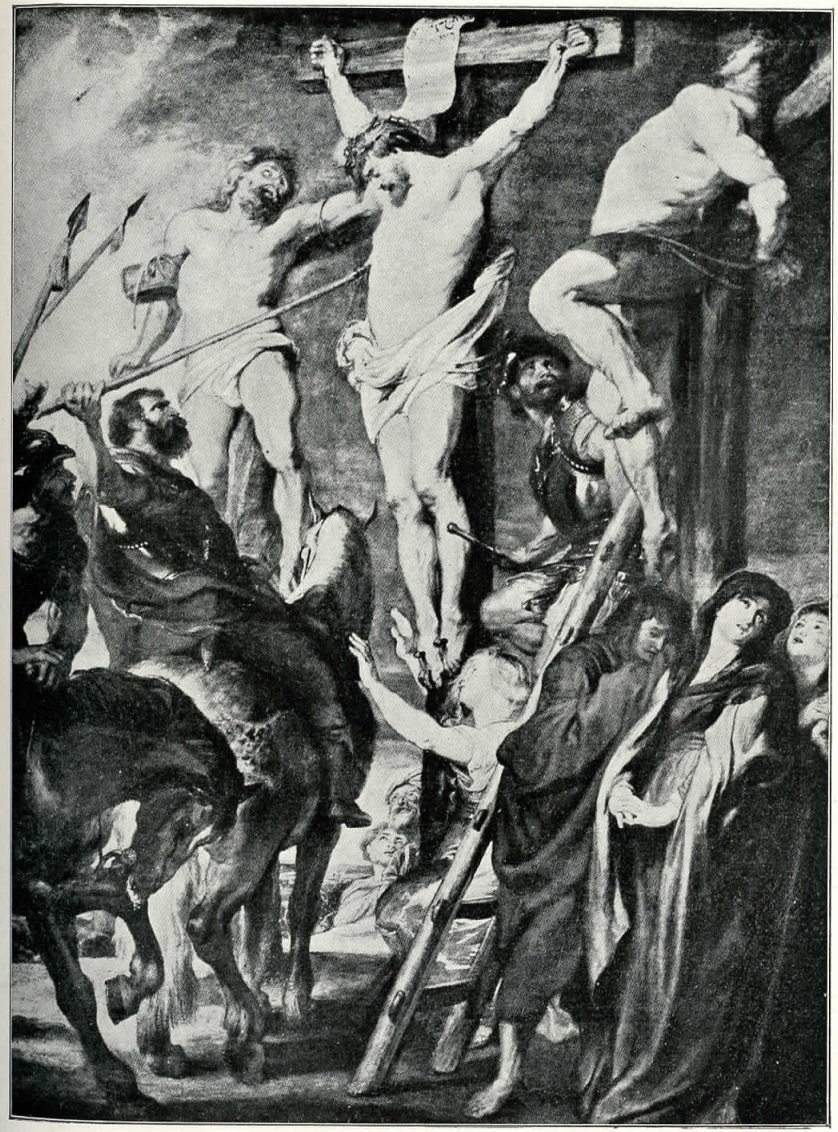

Slika 12. **Rubens; Krist među razbojnicima.**

Slika 13. **Achtermann: Krista skidaju s križa.**

Slika 14. **Rembrandt: Krist i Toma.**

Slika 15. **Raffael: Krist predaje Petru vrhovnu pastirsku vlast.**

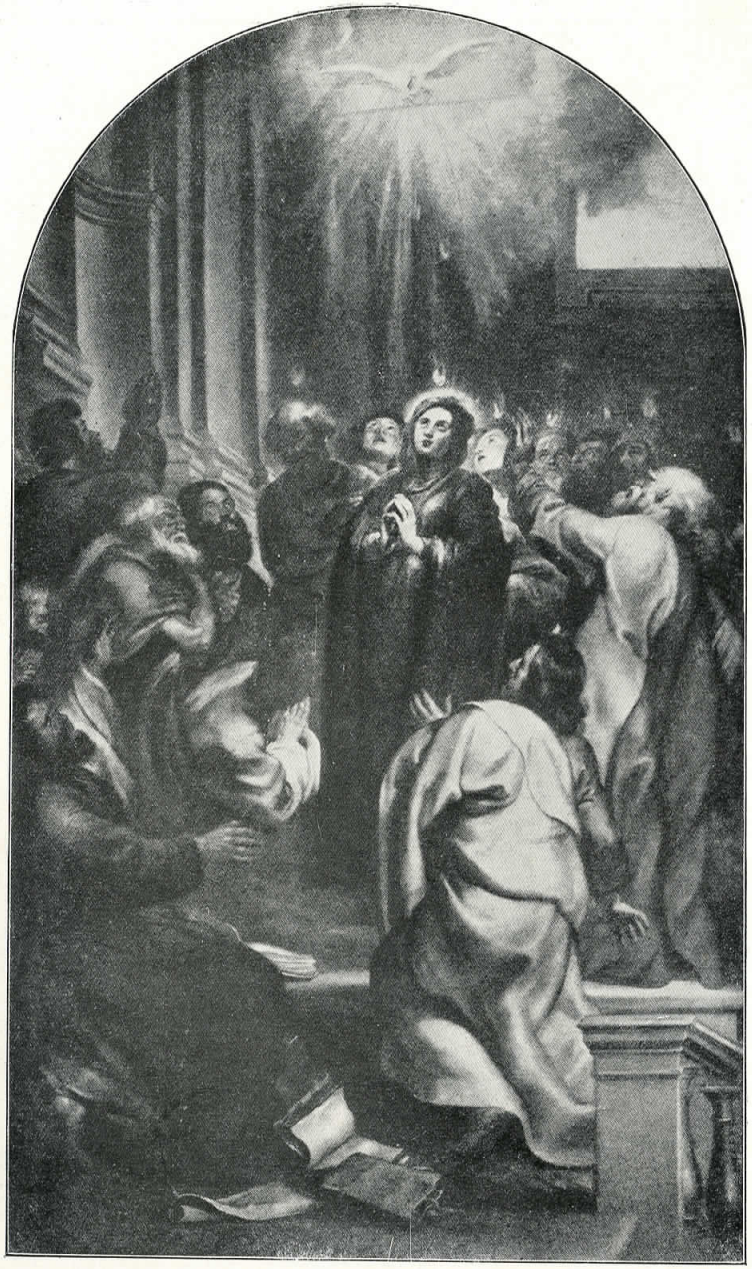

Slika 16. **Rubens: Silazak Duha svetoga.**

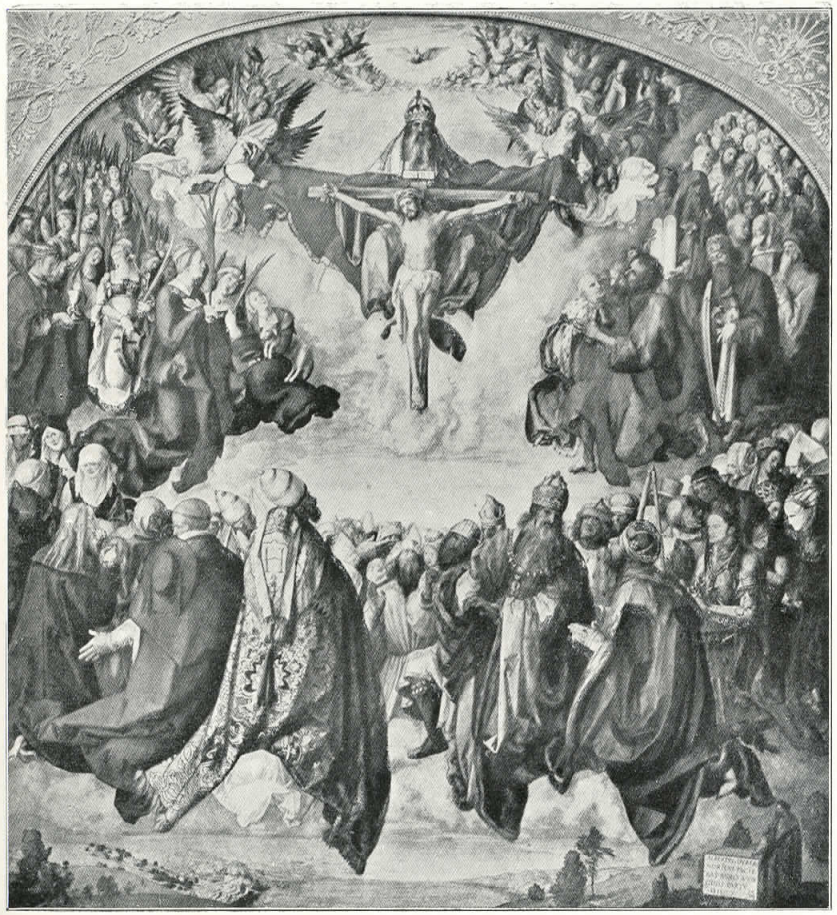

Slika 17. **Dürer: Svi sveti slave presveto Trojstvo.**

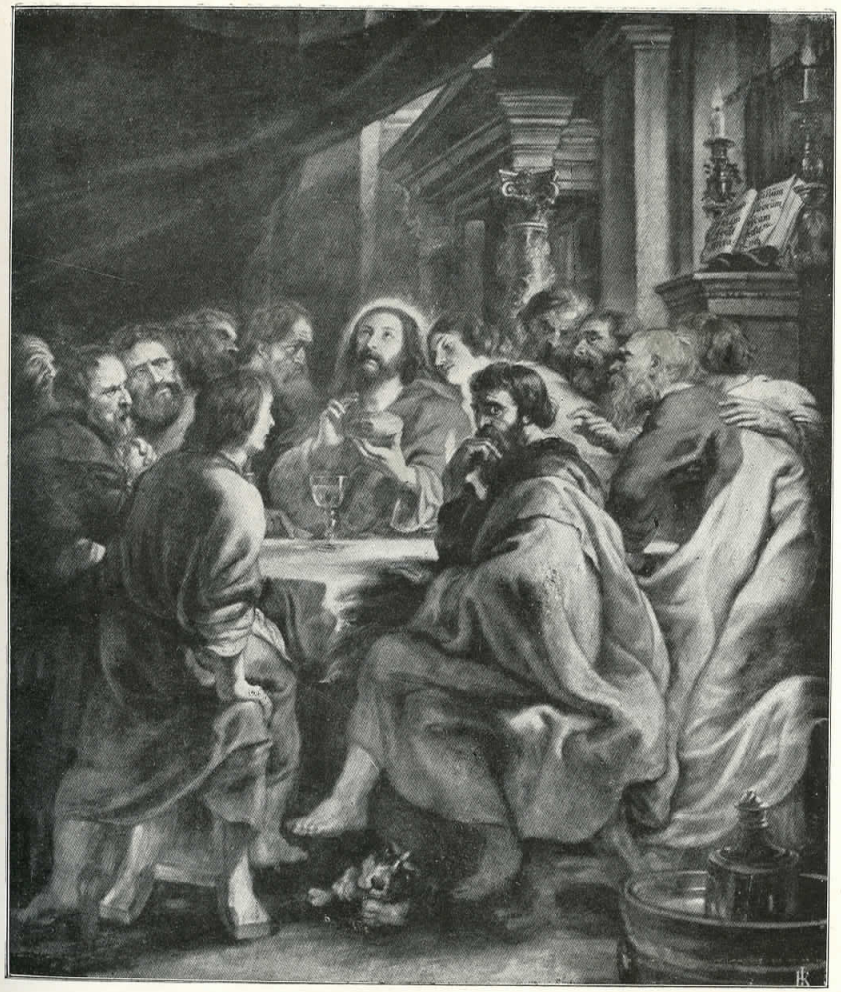

Slika 18. **Rubens: Isus naređuje presv. oltarski sakrament.**

Slika 19. **Fran Filippo Lippi: Blagovijest.**

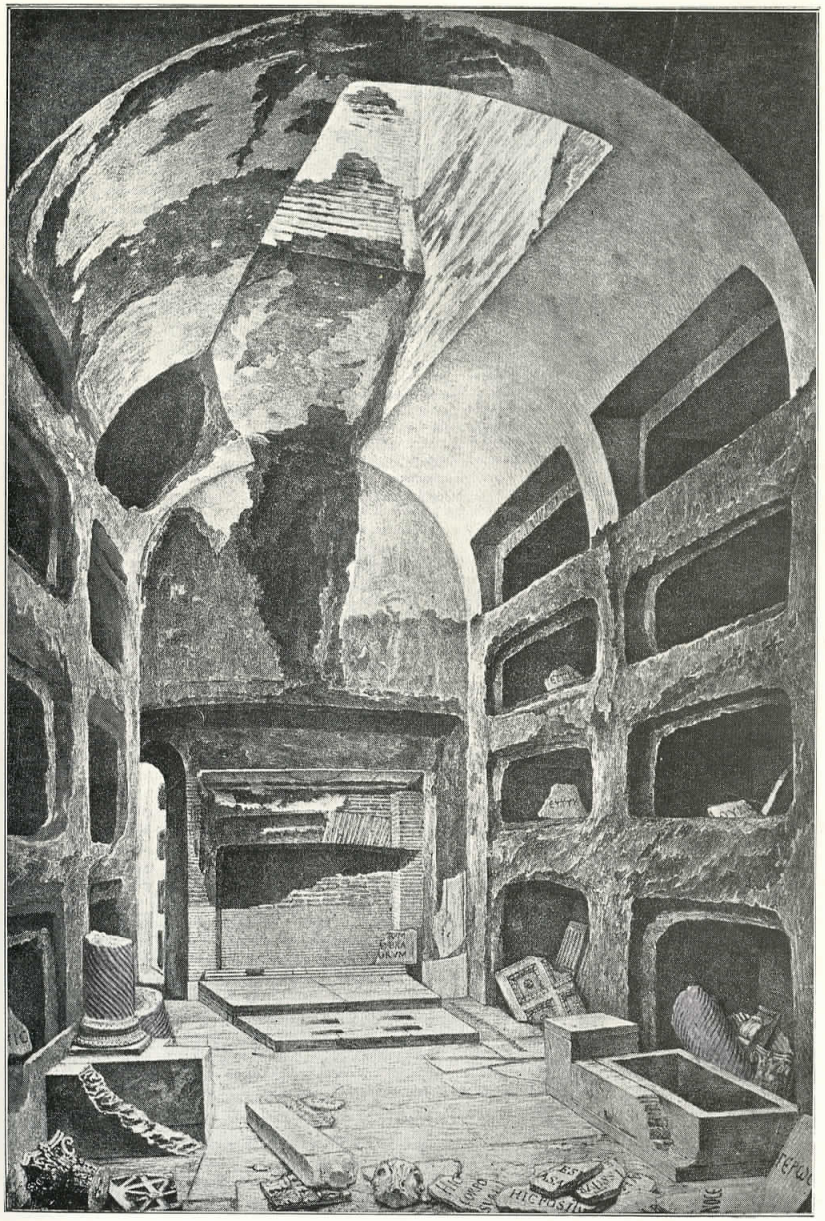

Slika 20. **Katakombe u Rimu A.**

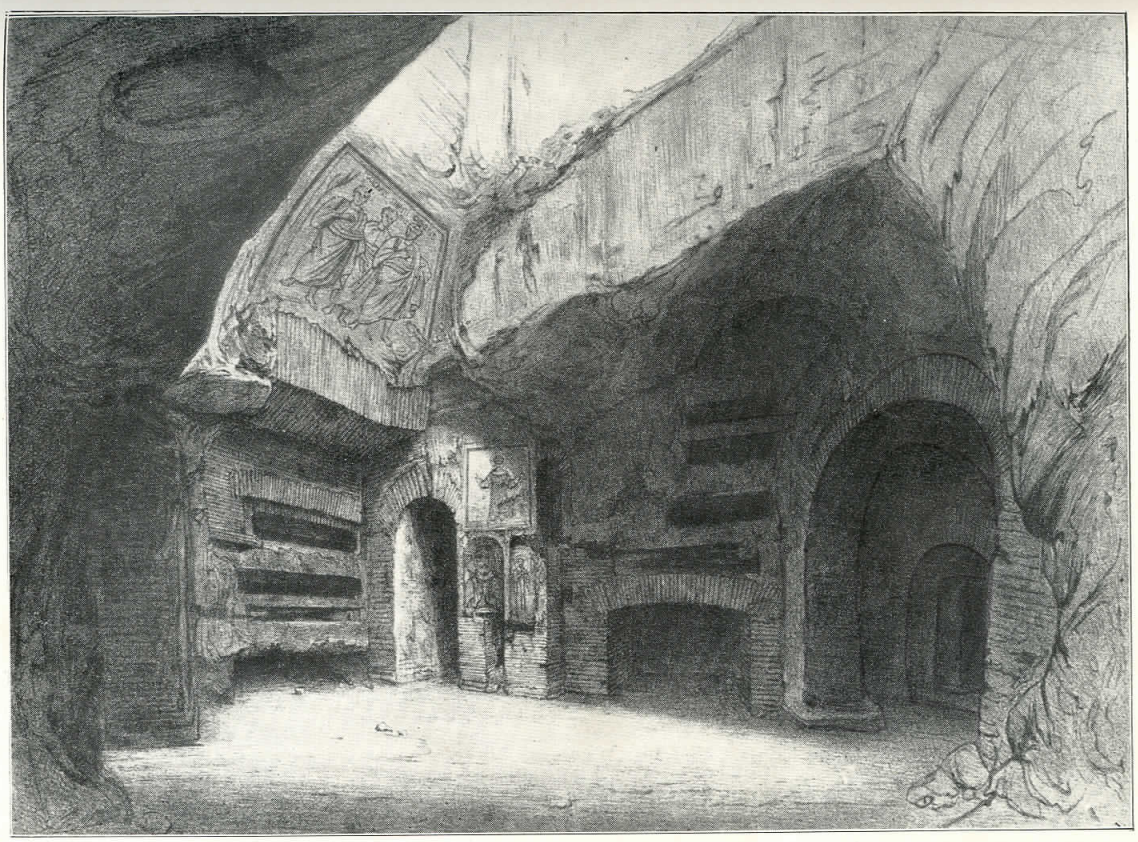

Slika 21.: **Katakombe u Rimu B.**

Slika 23. **Bazilika sv. Ivana lateranskog u Rimu.**

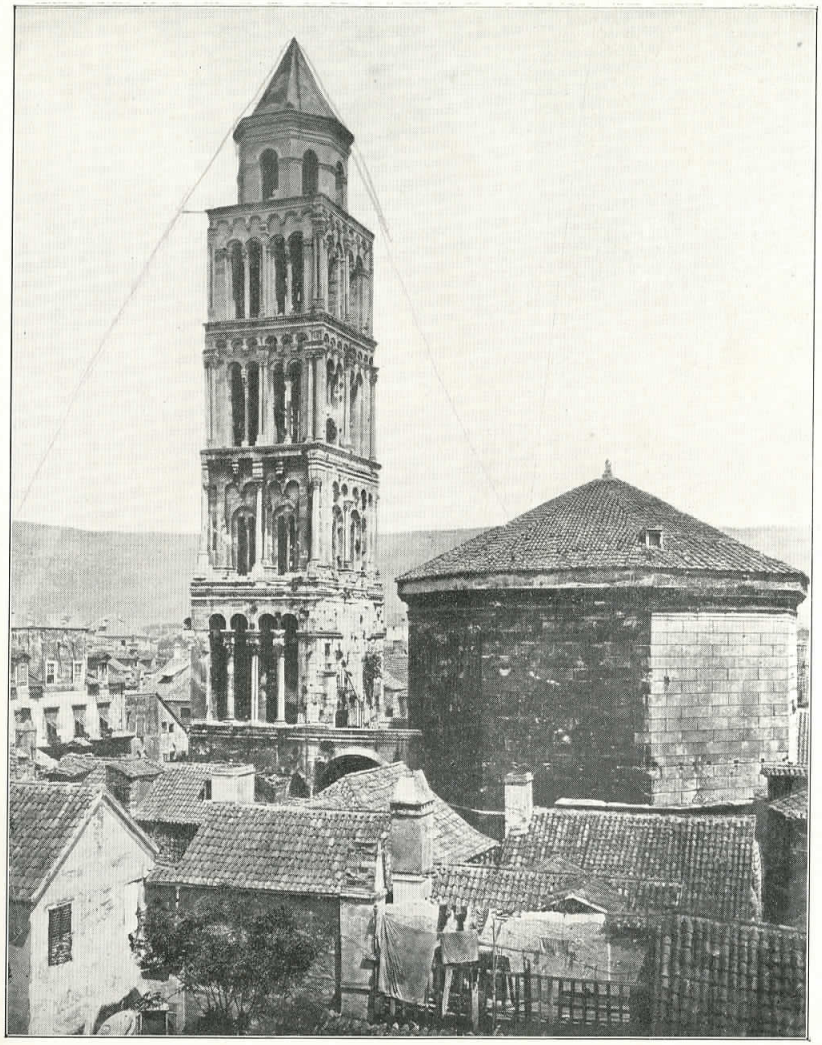

Slika 31. **Katedrala sv. Dujma u Spljetu. Baptisterij sv. Ivana.**

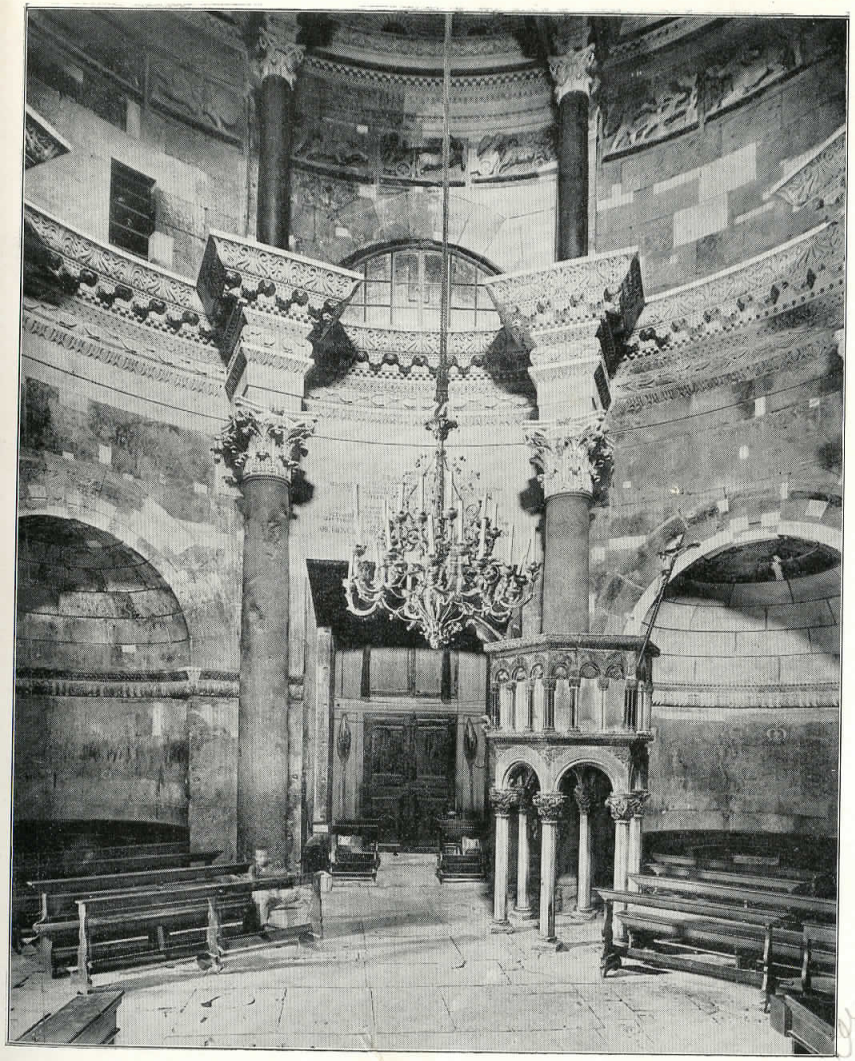

Slika 32. **Unutrašnjost sv. Dujma u Spljetu. Stil bizantinski (zovu ga i: stari hrvatski).**

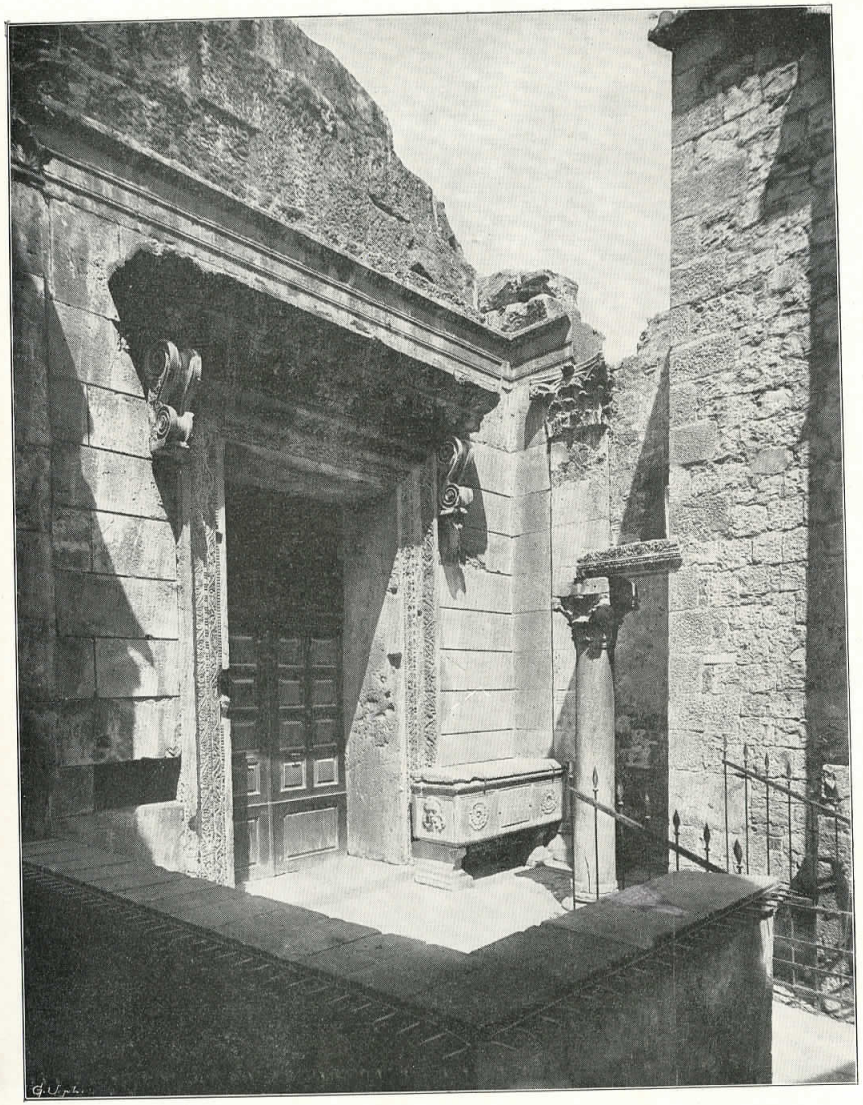

Slika 33. **Portal baptisterija sv. Ivana u Spljetu.**

Slika 34. **Katedrala u Đakovu. Romanski stil.**

Slika 35. **Unutrašnjost katedrale u Pečuhu. Stil romanski.**

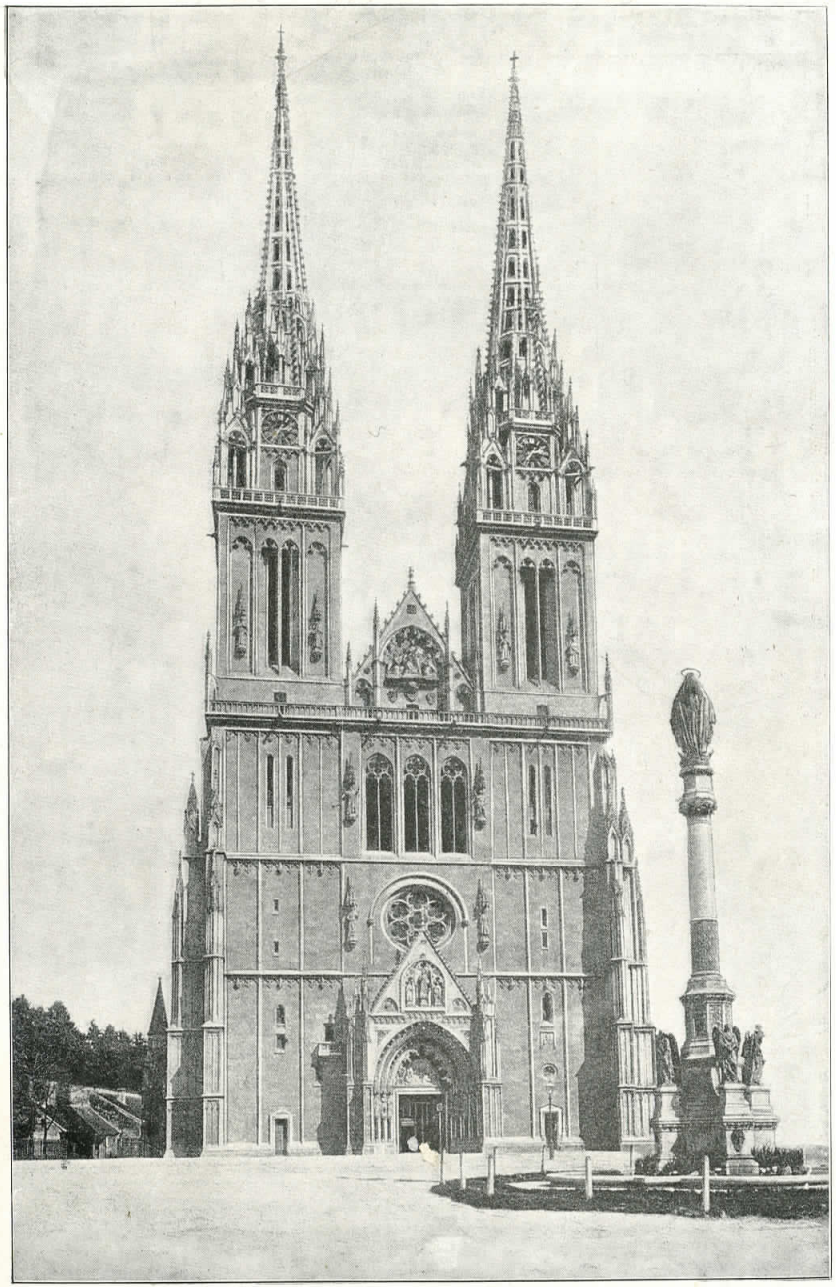

Slika 36. **Metropolitanska crkva u Zagrebu. Gotički stil.**

Slika 37. **Crkva sv. Petra u Rimu. Stil** rennaissance.

Slika 38. **Unutrašnjost crkve sv. Petra u Rimu. Stil rennaissance.**

Slika 39. **Unutrašnjost nove bazilike sv. Pavla u Rimu.**

Slika 40. **Sv. otac papa Pio X. poslije krunisanja.**

Slika 41. **Unutrašnjost župne crkve u Požegi. Barokni stil.**

Slika 42. Führich: Bl. Dj. Marija na putu k Elizabeti.

[redacted]

eće bl. Dj. Marije).

Slika 43. **Murillo: Immaculata. (Bezgrješno začeće bl. Dj. Marije).**

Slika 44. **Raffael: Sikstinska Madonna.**